

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS
Eraõiguse osakond

Oleg Matvejev

HAGI MUUTMINE ÕIGUSTEOORIAS JA KOHTUPRAKTIKAS

Magistritöö

Juhendaja
dr. iur. Urmas Volens

Tallinn

2017

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Hagi muutmise mõiste.....	10
1.1. TsMS § 376 lg 4 hagi muutmiseks mitte peetavad juhtumid.....	15
1.1.1. TsMS § 376 lg 4 p 1 juhud	16
1.1.2. TsMS § 376 lg 4 p 2 juhud	18
1.1.3. TsMS § 376 lg 4 p 3 juhud	21
1.2. Hagi muutmise Venemaal kui teises kultuurilises õigusruumis.....	23
2. Kuidas hageja saab hagi muutmist maksma panna	29
2.1. TsMS §-des 329–331 sätestatud ajalised piirangud hagi muutmise kohta	29
2.1.1. Hagi muutmise avalduse õigeaegsest esitamisest üldiselt.....	29
2.1.2. Hagi muutmise võimalikkus pärast menetluse lõppemist esimeses kohtuastmes	35
2.1. Hagi muutmise toimingute peale õigeaegse vastuväite esitamine.....	38
2.2. Hagi muutmise avaldusele esitatavad vorminõuded.....	40
2.2.1. TsMS § 376 lg 5 järgne kohtu õigus küsida hagi muutmisel hagi tervikteksti ..	42
3. Millal kohus saaks menetleda hagi muutmise avaldust	47
3.1. Kostja õigus mõjutada hagi muutmise lubatavust	47
3.1.1. Kostja nõusolek hagi muutmiseks	47
3.1.2. Kostja viivitamatu vastuväide hagi muutmise lubatavuse peale	50
3.2. Kohtu nõusoleku andmine või andmata jätmine.....	52
3.2.1. Mõjuv põhjus kohtu nõusoleku andmata jätmiseks.....	52
3.2.2. Mõjuv põhjus kohtu nõusoleku andmiseks	55
3.3. Hagi muutmise lubamise ja muutmise keeldumise kohtumäärusele esitatavad	
nõuded ning edasivaidlustamine	58

3.4. Kohtu selgitamiskohustus ja hagi muutmine (eelmenetluse ülesanded).....	62
3.4.1. Kohtu selgitamiskohustus hagi muutmisel tähtaegade järgmise asjus	62
3.4.2. Kohtu võimalus selgitada hagejale hagi muutmise vajadust.....	64
Kokkuvõte	70
Резюме	75
Allikate loetelu	81
Lühendid	89

Sissejuhatus

Käesoleva magistritöö teemaks on hagi muutmine õigusteoorias ja kohtupraktikas. Hagi muutmist reguleerivate normide eesmärgiks on tagada menetluses nii poolte kui ka kohtu jaoks kindel vaidluse objekt (nn *Streitgegenstand*)¹. Dispositiivsuse põhimõtte lubab muuta esitatud haginõudeid. Õigus muuta hagi kuulub hagejale TsMS² § 206 lg 1 järgi ja iseseisva nõudega kolmandale isikule TsMS § 212 lg 2 järgi. Kostjal on õigus muuta vastuhagi. Tulenevalt TsMS § 4 lg-st 1 ja § 5 lg-st 2 ei saa kohus nõude või asjaolu kohta, otsust tehes ise määrata hagi eset või alust, mida hageja ise ei ole esitanud. Hagi ja vastuhagi saab muuta korduvalt, kuid see ei tohi kaasa tuua menetluse olulist venimist ega takistada asja lahendamist. TsMS § 376 lg 1 esimesest lausest tulenevalt tohib muuta üksnes kas hagi eset või alust. Hagi ese TsMS § 363 lg 1 p 1 kohaselt on hageja selgelt väljendatud nõue ja TsMS § 363 lg 1 p 2 kohaselt moodustavad hagi aluse nõude aluseks olevad faktilised asjaolud. Hagi eset ja alust korraga muuta on Eestis keelatud³. Hagi eseme või aluse muutmisel kerkib küsimus, kas hagi muutub tervikuna ja kas säilib esialgse ning muudetud nõude samasus⁴. Haginõuete muutmine ei tohi kaasa tuua olukorda, et esitataks sisuliselt uus hagi, mis esialgselt oluliselt erineb⁵. Hagejal võib olla erinevaid põhjusi hagi eseme või aluse muutmiseks. Näiteks võis ta hagi vastava elemendi esialgsel vormistamisel teha mõningaid vigu ja märkida ebatäpsusi. Hagi elementide muutmise vajadus võib olla tingitud uute põhiliste asjaolude ilmnemisest, mida ei olnud teada kohtusse pöördumise hetkel⁶. Hageja võib üritada hagi muutes lisada neid põhilisi asjaolusid, mis olid talle teada enne hagi esitamist, kuid on mingitel põhjustel jäänud õigeaegselt esitamata⁷. Hagi aluse muutmise motiiviks nimetatakse ka hageja soovi ühe kohtumenetluse raames lahendada kõik vaidlusalusest õigussuhetest tekkinud nõuded⁸.

Hagi muutmise võimalus on menetlusökoonoomia põhimõtte otsene väljendus. See aitab vältida protsesside mitmekordistamist, säästes poolte aega, vaeva ning ennetades menetluskulude olulist suurendamist. Saksa Ülemkohus on leidnud, et menetlusökoonoomia aspektid on otsustavateks teguriteks hagi muutmise heakskiidul.⁹ Menetlusökoonoomia jaoks

¹ M. Vutt. Hagi ese ja alus ning hagi muutmine kohtupraktikas. *Juridica* V/2011, lk 338.

² Tsiiviilkohtumenetluse seadustik. 20. aprill 2005. RT I 2005, 26, 197; RT I, 28.12.2016, 22.

³ RKTKo 22.02.2006, 3-2-1-34-11, p 11.

⁴ Е. Трещева. Реализация права истца на изменение исковых требований: вопросы теории и практики. *Арбитражный и гражданский процесс*, 2008. № 2, стр. 40.

⁵ П. Иевлев. Изменение иска в судебной и судебно-арбитражной практике. Издательский дом Санкт-Петербургского государственного университета 2009. Стр. 144.

⁶ *Ibid*, lk 139.

⁷ *Ibid*, lk 140.

⁸ *Ibid*, lk 150.

⁹ BGH, Urteil vom 21. Dezember 1989. - VII ZR 84/89.

on peaküsimuseks see, kuivõrd ja millisel määral mõjutab hagi muutmise lubatavus pooltevahelise vaidluse õiget ja lõplikku lahendamist, nin mis on käimasoleva või potentsiaalselt tekkida võiva uue vaidluse esemeks¹⁰. Samuti on huvitav hagi muutmise suhe võistlevuse, poolte võrdsuse ja dispositiivsuse põhimõttega. Hagi muutmise on tihedalt seotud kohtu selgitamiskohustusega¹¹ - praktikas on seoses hagi muutmiselega palju kõneainet pakkunud kohtu selgitamiskohustuse piirid, mis on mõnikord jäänud ebaselgeks. Seda teemat käsitletakse töös.

Eesti nüüdisaegses õiguskirjanduses ei ole hagi muutmise temaatika erilist tähelepanu pälvinud - seda teemat on uuritud vähe. Oma igapäevases töös puutub autor kokku tsiviilkohtumenetlusega. Autori tööpraktikas on ette tulnud mitu juhtumit, mil on olnud vaja koostada hagi muutmise avaldus või esitada kostjat kaitstes seisukoht selle kohta, kas tegemist on hagi täiendamise või muutmiselega. Teema on aktuaalne veel tänu sellele, et Eesti kohtupraktikas on olnud palju kaasuseid, mille puhul on arutatud hagi muutmise küsimust. Käesoleva magistritööga on püütud luua terviklik pilt ning võimalikult laialt käsitleda hagi muutmise temaatikat tsiviilkohtumenetluses.

Hagi muutmise eristamisel muudest juhtumitest on tsiviilprotsessis väga suurt tähtsust. Muude juhtumite all peetakse silmas eelkõige esitatud faktiliste või õiguslike väidete täiendamist või parandamist, ilma et muudetakse hagi aluseks olevaid põhilisi asjaolusid (TsMS § 376 lg 4 p 1), hageja põhinõude või kõrvalnõuete suurendamist, vähendamist, laiendamist või kitsendamist (TsMS § 376 lg 4 p 2), esialgu nõutud eseme asemel asjaolude muutumise tõttu teise eseme või muu hüve nõudmist (TsMS § 376 lg 4 p 3). Eristamine on väga oluline, kuna menetluse kord on mõlemal juhul erinev ning toob kaasa erinevaid õiguslikke tagajärgi. TsMS § 376 lg 1 järgi on hagi muutmise pärast hagi menetlusse võtmist ja kostjale kättetoimetamist võimalik vaid kostja või kohtu nõusolekul. Samas ei ole TsMS § 376 lg 4 juhtumitele sellist nõuet sätestatud. Erinevalt lg-s 4 loetletud juhtumitest kohaldatakse hagi muutmise avaldusele hagiavalduse kohta sätestatud. See tähendab seda, et võrreldes TsMS § 376 lg 4 juhtumitega peab hagi muutmise avaldus olema TsMS § 334 lg 1 kohaselt esitatud kirjalikus vormis nagu hagiavalduski. Tuleb lisada, et hagi aluse ja eseme muutmise lubatavuse kriteeriumid ega piirid ei ole alati selged. Kohtupraktikas tekitavad segadust ka hagi muutmise (TsMS § 376 lg 1–3) ja täiendamise (TsMS § 376 lg 4) mõisted¹². See on tingitud ka sellest – nii nagu Riigikohtu kohtupraktika kohta 2010. aastal tehtud analüüs

¹⁰ BGH, Urteil vom 27. Januar 2012. - V ZR 92/11.

¹¹ T. Tampuu. Tsiviilkohtumenetluses esitatavad alternatiivsed nõuded. Juridica V/2011, lk 355.

¹² T. Tampuu, lk 354.

näitab, et menetlusosalised kasutavad hagi muutmist kui mõistet sageli igasuguse tegevuse tähistamiseks, millega muudetakse esialgset hagiavaldust kui dokumenti (sh täiendamise, täpsustamise või muul teel), jättes tähelepanuta, et seaduses on hagi muutmisel kitsam tähendus.

TsMS §-i 376 kohaldades, sealhulgas hagi muutmist lubades või seda keelates, peab kohus tulenevalt TsMS § 463 lõike 1 esimesest lausest tegema määruse. Kohus peab muuhulgas oma määrukses selgelt väljendama, kas ta käsitab hageja avaldust hagi muutmise või täiendamisena või millegi muuna (nt haginõude suurendamisena TsMS § 376 lg 4 p 2 järgi).

Menetluse kord on veel erinev uue (täiendava) nõude esitamisel, mis liidetakse TsMS § 374 alusel põhimenetlusse, ja hagi muutmisel - praktikas on ette tulnud neid juhtumeid, mille puhul ei suudetud algselt selgelt eristada kaht erinevat olukorda¹³.

Hagi muutmise regulatsiooni rikkumine võib olla kohtuotsuse tühistamise põhjuseks juhul, kui see tõi kaasa ebaõige lahendi vastuvõtmise.

Käesolevas töös kasutab autor läbivaldt võrdlevat meetodit. Võrdleva uurimismeetodi kasutamisel on lähtutud Zweigerti ja Kötzi funktsionaalsest võrdleva õiguse meetodist. Võrdleva meetodi kasutamine rikastab riigisisese õiguse uurimist. Nimetatud meetod võimaldab kriitilist võrdlust ühes järelustega selle kohta, mida saab teise riigi õigusest oma õigusruumi üle võtta kehtiva seaduse jaoks, hõlmates ka kehtiva seaduse ümbermõtestamist¹⁴. Võrdlev meetod tagab probleemi näidislahenduste suurema valiku kui vaid riigisisese õiguse analüüs. Selline meetod aitab kaasa riigisisese õigussüsteemi arendamisele, aitab seadusandjal konkreetset seadusesätet nüüdisajastada, parandades üleüldiselt õiguse kvaliteeti. Nimetatud meetodi kasutamine võib aidata tuvastada, kas Eesti õiguses on hagi muutmise regulatsioon piisav või esineb selles lünki.

Hagi muutmise regulatsiooni võrdluses on aluseks võetud Saksamaa ja Venemaa õigusaktid. Võrreldavate riikide valikul lähtuti järgmistest põhimõtetest. Saksamaa õigusaktid ja praktika valis autor võrdluseks seepärast, et Eesti tsiviilkohtumenetluse seadustiku koostamisel on aluseks võetud Saksa tsiviilprotsessi seadustik, k.a hagi muutmise regulatsiooni puudutavas osas. Seaduse rakendamise praktika hagi muutmise asjus on Saksamaal sarnane Eesti omaga. Vene õiguse kasuks otsustas autor seetõttu, et sealt võib hagi muutmise regulatsioonis võrreldes Eestiga leida nii sarnaseid kui ka erinevaid jooni. Venemaal praegu kehtiva seaduse

¹³ RKTko 22.02.2012, 3-2-1-163-11, p 30.

¹⁴ K. Zweigert, H. Kötz. An introduction to comparative law. Third edition. Oxford: The Clarendon Press, 2011, lk 6.

järgi ei ole vaja kostja nõusolekut hagi muutmiseks, nii nagu nägi ette Eestis enne 01.01.2009 kehtinud TsMS-i redaktsioon. Samuti otsustas autor Vene õiguse kasuks veel põhjusel, et sisuliselt arenesid nii Vene kui ka Eesti tsiviilprotsess, vähemalt kehtiva TsMS-i jõustumiseni 01.01.2006, välja samast nõukogude tsiviilprotsessist, mis senini kujundab suuresti nii Eesti kui ka ilmselt Vene kohtunike mõttemaailma.

Käesolevas magistritöös moodustab kasutatud allikatest suure osa Eesti vabariigi kohtupraktika. Autor käsitleb magistritöös peale Eesti õiguskirjanduse ka Saksa ja Vene erialakirjandust ning Saksa ja Vene õigusteadlaste koostatud kommentaare. Analüüsis on kasutatud magistri- ja muud teadustöid, teadusartikleid, õigusakte ja kohtupraktikat, mis on saadaval saksakeelsete õigusaktide ja kohtupraktika andmebaasis Beck-online, Vene Arbitraažikohtute andmebaasis, internetis, Eesti ja Venemaa raamatukogudes. Töös kasutatakse Saksamaa Liitvabariigi ülemkohtu (edaspidi Saksa ülemkohus) kohtulahendeid, mis on kättesaadavad internetis Bundesgerichtshof'i kodulehel.

Magistritöö koosneb kolmest peatükist. Esimesest peatükist saab vastuse uurimisküsimusele, milliseid olukordi on kohtupraktikas loetud hagi muutmiseks TsMS § 376 lg 1 mõttes ja milliseid mitte. Hagi muutmise ja nn täiendamise olukordi eristada on väga oluline nii õiguspraktiliselt kui ka -teoreetiliselt, kuna erinevalt TsMS § 376 lg 1 olukordadest on hagi muutmise lubamiseks vaja kostja ja kohtu eelnevat heakskiitu. Samuti on oluline eristada hagi muutmist ja täiendamist, kuna hagi muutmise võtab hagejalt tunduvalt rohkem ajaressurssi – hagi muutmise avaldus tuleb esitada vaid kirjalikus vormis ja hagi suuline muutmise tsiviilprotsessis kohtuistungil ajal ei ole lubatud. Peatüki lõpus tehakse ettepanek sisustada optimaalne hagi muutmise mõiste.

Töö teises peatükis vastatakse uurimisküsimusele, millise aja jooksul ja millistes menetlusstaadiumites saab hageja esitada vorminõuetele vastava avalduse hagi muutmiseks ja vastuväite kohtu tegevuse kohta seoses hagi muutmiselega. Peatükis otsitakse samuti vastust küsimusele, millised on õigustused, mis lubavad hagejal esitada hagi muutmise avaldust kohtule hiline misega. Hagi muutmise ajalist temaatikat käsitleda on väga oluline, kuna kehtiv TsMS näeb ette olulised ajalised piirangud hagi muutmisele kõikides kohtuastmetes – seadusesätete ja praktika tundmine võimaldab õiguspraktikul esitada hagi muutmise avaldus võimalikult varakult ja vajadusel esitada nõuetekohane argumentatsioon selle kohta, miks muudetud hagi esitamine hiline misega ei takista hagi muutmise avaldust menetlusse võtmast. Peatükis selgitatakse veel, millisel viisil ja mis vormis tuleb hagi muutmise avaldus koostada. Hagi muutmise avalduse vorminõuetele tähelepanu pööramine on oluline, kuna teatud

vorminõuete rikkumise korral ei ole hagi muutmine kehtiv. Teise peatüki viimases alapeatükis uuritakse, milline on TsMS § 376 lg 5 eesmärk ning millistel juhtudel kohtul on kohtul õigus nõuda hagejalt hagi tervikteksti esitamist. Sellele seadusesättele terve alapeatüki põhendamise põhjuseks on asjaolu, et kohtu nõutava tervikteksti esitamata jätmine võib hagejale kaasa tuua tõsiseid tagajärgi. Teiseks põhjuseks on see, et TsMS § 376 lg 5 kohaldamise eeldustega tutvununa püüab potentsiaalne hageja vältida kohtu nõutavat hagi muudetud teksti korrastatud viisil esitamist – siinjuures mängib kaasa ajasäästu argument.

Magistritöö kolmas peatükk vastab uurimisküsimusele, millal saab kohus hagi muutmise avaldust menetleda. Peatüki alguses otsitakse põhjuseid, miks hagi muutmise heakskiiduks on vajalik kostja nõusolek ning mil määral peab kohus arvestama kostja seisukohaga hagi muutmise asjus. Kostja peab olema teadlik oma õigustest seoses hagi muutmisega, mistõttu pööratakse töös sellele teemale tähelepanu. Peatükis selgitatakse, mis aja jooksul on kostjal võimalus oma vastuväide hagi muutmise peale esitada ja miks on kostjale selles küsimuses seadusega tagatud vastuväite esitamise võimalus. Nimetatud küsimust uurida on tähtis sellepärast, et ainuüksi seaduse tekstist ei selgu alati, milline ajavahemik on piisav hagi muutmisele reageerimiseks – selgus selles küsimuses on kostja jaoks oluline, kuna puudutab otseselt tema menetlushuve. Peatükis selgitatakse, milliste motiivide mõjuvate põhjuste korral kohus kas nõustub või ei nõustu hagi muutmisega pärast hagi menetlusse võtmist. Kohtu lubatavate mõjuvate põhjuste kataloogi koostamine on kasulik eelkõige õiguspraktikule – seadusesätte sõnastusest ei tulene, millistel kaalutlustel peale menetluökonomia nõustub kohus hagi muutmisega. Järgnevas alapeatükis tuuakse välja, millistele nõuetele peab vastama hagi muutmist puudutav kohtu toiming – pooltel peab olema olemas vajalik info menetlusliku olukorra ja hetkeseisu kohta. Autor pidas vajalikuks kajastada viimase peatüki raames kohtu selgitamiskohustuse seost hagi muutmisega. Esimesena otsitakse vastust küsimusele, kas ja kuivõrd kohus peab andma selgitusi hagejale hagi muutmise õigeaegse esitamise kohta. Vastuse leidmine aitab hagejal paremini mõista oma vastutuse ulatust selles küsimuses. Viimasena uuritakse nii käesolevas peatükis kui ka magistritöös küsimust, kas kohus peab viitama hagejale hagi muutmise vajadusest – kui vastus on jaatav, siis millistel tingimustel see võiks olla käsitletav kohtu ülesandena ja millises ulatuses viitamine või selgitamine on lubatav. Nimetatud teemale tähelepanu juhtida on väga oluline, kuna kohtu selgituste andmine täidab muid põhitähtsusega eelmenetluse ülesandeid – kohtu selgitamiskohustuse täitmine aitab tuvastada asjas tähtsust omavad asjaolud, mille kindlaksmääramiseta ei ole võimalik kohtuvaidluse õige lahendamine. Teiseks, praktikas on osutunud keeruliseks leida ühest vastust viimase teema valguses esitatud küsimustele, kuna õigusteoorias on mitu omavahel

konkureerivat arvamust selle temaatika kohta. Vastandlike arvamuste esiletoomine näitab nende seisukohtade tugevaid ja nõrku külgi.

Võttes kokku eeltoodud uurimisküsimused ja nende alaküsimused (eriti magistritöö kolmandas peatükis), sõnastab autor käesoleva töö hüpoteesi: kohtul on kohustus selgitada hagejale hagi muutmise vajadust.

Uurimisküsimus võiks olla: kas kohtul peaks olema kohustus selgitada hagejale hagi muutmise vajadust?

1. Hagi muutmise mõiste

Käesoleva peatüki alguses antakse ülevaade hagi muutmise mõiste üldistest teoreetilistest alustest ja seda illustreerivatest praktilistest näidetest. Kuna seadusandja soovis Eestis ja Saksamaal eraldi esile tõsta juhtumeid, mida ei saa lugeda hagi muutmiseks, ning et nimetatud juhtumid kogumis on suhteliselt mahukad, käsitletakse neid eraldi alapeatükis 1.1. Tulenevalt sellest, et võrreldes Eesti ja Saksamaaga ei eristata Vene õiguses hagi muutmist ja täiendamist ning sel eristusel ei ole Venemaal ka suurt praktilist väärtust, siis käsitletakse Vene õiguses hagi muutmise mõistega seonduvat temaatikat eraldi alapeatükis 1.2. Seega leitakse vastus sissejuhatuses esimese peatüki kirjelduses nimetatud uurimisküsimusele.

TsMS-is ei ole hagi muutmise mõistet otseselt defineeritud, kuid TsMS § 376 lg-s 4 on loetelu juhtudest, mida ei peeta hagi muutmiseks. Seepärast kasutab autor hagi muutmise mõiste sisustamiseks õigusteooriat ja kohtupraktikat. Hagi muutmise mõiste sisustamine on vajalik, kuna hagi nn klassikaline muutmine, TsMS § 376 lg 4 täiendamise juhtumid ja uue nõude esitamine toovad kaasa erinevaid õiguslikke tagajärgi ja nõuavad hagejalt erinevate menetluslike toimingute tegemist.

Tartu ringkonnakohtunik Andra Pärsimägi on seisukohal, et hagi muutmine on kas hagi eseme või hagi aluse asendamine teise eseme või alusega pärast hagi menetlusse võtmist ja kostjale kättetoimetamist – enne hagi menetlusse võtmist ja kostjale kättetoimetamist hagi aluse või esemega tehtavad toimingud ei ole käsitatavad hagi muutmisena TsMS § 376 lg 1 mõttes. Hagi eseme muutmine tähendab, et hageja asendab esialgses hagis esitatud nõude teisega¹⁵. Hagi aluse muutmisel muudetakse hagi aluseks olevaid faktilisi asjaolusid (TsMS § 363 lg 1 p 2). Hagi aluse muutmise mõistet on kohtupraktikas sisustatud veel nii, et see tähendab hagi aluseks olevate eluliste sündmuste kirjelduse olulist muutmist¹⁶. Üldjuhul tuleb hagi muutmiseks pidada igasuguseid hagi sisu puudutavaid taotlusi, mis seavad kostja uude menetluslikku olukorda, muu hulgas muudavad tõendamiskoormist¹⁷.

Saksa ZPO-s¹⁸ ei ole samuti otseselt defineeritud hagi muutmise mõistet, kuid ka ZPO §-s 264 on sarnane loetelu juhtumitest, mida ei peeta hagi muutmiseks – hagi muutmise mõiste

¹⁵ A. Pärsimägi. Hagimenetlus: hagi ja taotluste esitamine. Tallinn: Juura 2016, lk 83.

¹⁶ HMKo 31.05.2012, 2-11-35633.

¹⁷ *Op. cit.* A. Pärsimägi, lk 86.

¹⁸ Zivilprozessordnung (Saksamaa). Arvutivõrgus. Kättesaadav <http://www.gesetze-internet.de/zpo/index.html>, 22. märtsil 2017.

sisustatakse seal samuti kohtupraktika ja õiguslaste kommentaaride najal. Saksa õigusteooria järgi peetakse hagi muutmise all silmas vaidluse objekti muutmist¹⁹. Sarnaselt Eestiga peetakse Saksamaal hagi muutmiseks kas hagi eseme või aluse muutmist. Hagi aluse muutmise tähendab Saksa õiguses olemasoleva nõude põhinemist teistel elulistel asjaoludel²⁰ - menetluses oleva hagi aluse olulistest kõrvalekaldumistest on põhjust rääkida siis, kui uued faktid muudavad hagiavalduses esile toodud elutsükli tuuma²¹. Saksa õiguses on leitud, et üheks olulisemaks kriteeriumiks selle hindamisel, kas hagi eset on muudetud või mitte, on hageja õiguskaitse eesmärk²². Saksa õiguskirjanduses on leitud, et hagi muutmise olukorras jääb pooltevaheline vaidlus sisuliselt samaks²³. Hagi muutmisel on nõutav oluline seos nn vana ja uue nõude vahel - esitatav nõue peab olema jatkuva menetluse jaoks asjakohane²⁴. Sarnaselt Eestiga loetakse ZPO § 261 lg 2 järgi hagi muutmise menetluses olevaks alates hagi muutmise avalduse esitamise kuupäevast.

Kohtupraktikas on olnud keerukas eristada hagi muutmist uue nõude esitamisest. Riigikohus nõustus Tallinna ringkonnakohtuga 22.11.2011. a lahendis nr 3-2-1-113-11²⁵, et olukord, mis puudutab uue nõude esitamist kõrvuti algsega, ei ole hagi muutmise. Niisiis ei muudeta viivisenõude esitamisega olemasolevaid haginõudeid (hagi eset). Sellega tõi Riigikohus selgust viivisenõude kvalifitseerimisse, kuna varasemas kohtupraktikas peeti viivisenõude hilisemat esitamist hagi muutmiseks. Näiteks Tartu ringkonnakohtus oli oma 03.06.2011. a otsuses asjas nr 2-08-79012²⁶ oli seisukohal, et kui hageja ei esita koos haviga viivisenõuet ja esitab selle hiljem, on tegemist hagi muutmise TsMS § 376 tähenduses. Riigikohus leidis 05.11.2014. a lahendis nr 3-2-1-99-14²⁷, et kui hageja esitab menetluses peale varem esitatud nõude uue (alternatiivse) nõude alternatiivsel alusel, ei ole tegemist hagi muutmise TsMS § 376 lg 1 esimese lause mõttes. Selle lahendiga tõi Riigikohus selguse olemasolevasse kohtupraktikasse, milles uue alternatiivse nõude esitamist peeti hagi muutmiseks. Näiteks leidis Harju maakohus enne mainitud Riigikohtu seisukohta 28.02.2014. a otsuses asjas nr 2-13-45160²⁸, et alternatiivnõude esitamine võib olla iseseisva, täiesti uue nõude esitamine, mis on käsitatav hagi muutmisenä TsMS § 376 lg 1 sätetatu järgi.

¹⁹ I. Saenger. Zivilprozessordnung. Handkommentar. 7. Auflage. 2017. § 263 Rn 2.

²⁰ BGH, Urteil vom 16. September 2008. - IX ZR 172/07.

²¹ BGH, Urteil vom 11. Oktober 2006. - I ZR 76/95.

²² T. Rauscher, et al (Herausg). Münchener Kommentar zur ZPO. 3. Auflage, 2008. § 263, Rn 11.

²³ W. Krüger. Münchener Kommentar zur ZPO. 5. Auflage, 2016. § 263, Rn, 7.

²⁴ Münchener 2016. § 263, Rn 33.

²⁵ RKTko 22.11.2011, 3-2-1-113-11, p 55.

²⁶ TlnRnKo 03.06.2011, 2-08-79012.

²⁷ RKTko 05.11.2014, 3-2-1-99-14, p 20.

²⁸ HMKm 28.02.2014, 2-13-45160.

Saksa õiguskirjanduses on märgitud, et uue nõude lisamine juba menetluses oleva hagi juurde ei kuulu hagi muutmise mõiste alla, kuid uue nõude lisamise protseduurile kohaldatakse siiski hagi muutmise kohta käivaid sätteid²⁹. Uute nõuete lisamist menetluse juurde reguleerib ZPO § 260, mille eesmärk on ühendada mitu eri vaidlust ühte menetlusse. Mitme esitatud nõude hilisem kõrvaldamine ei ole hagi muutmise, vaid tuleb kohaldada ZPO § 269 tagasivõtmist reguleerivat sätet³⁰.

Kohus ei saa ise muuta hagi alust või eset, kuna TsMS § 5 sätestab, et hagi menetletakse poolte esitatud asjaolude ja taotluste alusel, lähtudes nõudest. Niisiis uuris Tallinna ringkonnakohus asjas nr 2-12-35751³¹ olukorda, kus hageja esitas hagi ühisvara jagamiseks, kuid maakohus seda nõuet ei rahuldanud ja tegi üllatusliku otsuse selle kohta, et kostja on kohustatud hüvitama hagejale viimase poolt kolmandale isikule hüvitatud käsundita asjaajamisel tehtud kulutused. Sellist nõuet hageja kohtule ei esitanud. Maakohus rikkus sellega oluliselt menetlusnorme, mis oli aluseks maakohtu otsuse tühistamisele ja uue otsuse tegemisele. Tuleb märkida, et TsMS § 439 järgi ei või kohus otsuses ületada nõude piire ega teha otsust nõude kohta, mida ei ole esitatud.

Sarnaselt Eestiga ei ole Saksa kohtutel õigust muuta hagi alust või eset, kuna tulenevalt dispositiivsuse põhimõttest (*der Dispositionsgrundsatz*) määravad pooled ise vaidluse eseme – sellisel viisil on jaotatud poolte ja kohtu vastutus tsiviilasjas³². Sellega tagatakse hageja õigus vaba tahte alusel alustada ja teostada tsiviilprotsessi³³. Sarnaselt Eestiga ei ole kohtul ZPO § 308 lg 1 järgi volitust poole kasuks välja mõista midagi sellist, mida ei taotletud hagiavalduses, kaasa arvatud kõrvalnõuete asjus. Näiteks Saksamaal peetakse rikkumiseks, kui kohus mõistab välja sellist kahju, mis erineb taotletud kahju liigist³⁴. Samas ei tähenda see, kui kohus muutis hageja nõude sõnastust kohtuotsuse resolutsioonis, automaatselt ZPO § 308 lg 1 rikkumist³⁵.

Järgmine näide, mida ei peeta hagi muutmiseks, on hagi aluse ja eseme üheaegne muutmise. Pärast hagi menetlusse võtmist ja kostjale kättetoimetamist ei ole hagi aluse ja eseme üheaegne muutmise hagi muutmise TsMS § 376 lg 1 mõttes, kuna hagejal ei ole õigust muuta samaaegselt nii hagi aluseks olevaid põhilisi asjaolusid kui ka hagi eset. Samas Riigikohtu

²⁹ Münchener 2016. § 263 Rn 21.

³⁰ Münchener 2016. § 263 Rn 22.

³¹ TlnRnKo 29.11.2013, 2-12-35751.

³² Münchener 2016. § 308 Rn 1.

³³ H-J. Musielak. Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz. München, 13. Auflage, 2016. Einleitung, verfahrensgrundsätze, dispositionsgrundsatz, Rn 35.

³⁴ Beck 2016. § 308 Rn 17.

³⁵ Münchener 2016. § 308 Rn 6.

lahendi nr 3-2-1-34-11³⁶ selgituste kohaselt on hagejal enne hagi menetlusse võtmist ja kostjale kättetoimetamist muuta üheaegselt nii hagi alust kui ka eset.

Saksamaal ei ole hagi aluse ja eseme üheaegne muutmine samuti lubatav³⁷ - täiesti uue vaidluse lülitamine olemasolevasse kohtuvaidlusse ei võimalda Saksa Ülemkohtu arvates hinnata eelneva menetlusetapi tulemusi ning see toob paratamatult kaasa menetluse lõpetamise olulise viibimise. Hagi aluse ja eseme üheaegsel muutmisel puudub tihti otsene seos eelneva menetluse sisuga³⁸.

Riigikohus sedastas lahendis nr 3-2-1-165-12³⁹, et esitatud alternatiivsete nõuete ümberjärjestamine ei ole hagi muutmine TsMS § 376 lg 1 mõttes ega ka hagi täiendamine.

Muutmine ei ole Saksamaal üleminek tuvastusnõudelt sooritusnõudele.⁴⁰ Üleminek ühelt vastuväitelt teisele ei tähenda automaatselt sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi muutmist⁴¹.

Järgnevalt vaadatakse läbi hagi eseme muutmise näiteid.

Suure osa hagi muutmise juhtudest moodustavad hagi aluse täiendamised uute põhiliste asjaoludega. Tallinna ringkonnakohus pidas asjas nr 2-08-2375⁴² hagi muutmiseks seda, kui hageja täiendas hagi alust alternatiivse põhilise asjaoluga (alternatiivse hagi aluse esitamine). Riigikohus nõustus lahendis nr 3-2-1-18-10 alamate kohtuastmete väitega, et väljalasketorude paigaldamiseks oli vaja AÕS § 74 lg 1 kohaselt kõigi kaasomanike nõusolekut, ja see oli uue põhilise asjaolu esitamine negatoorhagi raames ehk hagi muutmine, mitte ainult faktiliste väidete täiendamine. Riigikohus leidis lahendis nr 3-2-1-178-14⁴³, et see, kui hageja on pooltevahelise tasuta kasutamise lepingu üles öelnud kohtumenetluse ajal vaidluses, mille sisuks oli hageja omandiõiguse ja kostja seadusliku valduse olemasolu hindamine, on käsitatav TsMS § 376 lg 1 tähenduses hagi muutmisenä. Tegemist ei ole esitatud faktiväite täiendamisega, mis TsMS § 376 lg 4 p 1 järgi on lubatud. Hageja on muutnud oma nõude aluseks olevaid põhilisi asjaolusid.

³⁶ RKTko 16.05.2011, 3-2-1-34-11, p 11.

³⁷ V. Vorwerk, C. Wolf. Beck'scher Online-Kommentar ZPO. 24. Auflage, 2017. § 263, Rn 10.

³⁸ BGH, Urteil vom 27. September 2006. - VIII ZR 19/04.

³⁹ RKTko 19.12.2012, 3-2-1-165-12 p 23.

⁴⁰ T. Rauscher, et al (Herausg). Münchener Kommentar zur ZPO. 3. Auflage. § 264, Rn 13, 20.

⁴¹ Münchener 2016. § 263 Rn 17.

⁴² TlnRnKo 14.09.2009, 2-08-2375.

⁴³ RKTko 17.03.2015, 3-2-1-178-14, p 14.

Riigikohus nõustus Tallinna ringkonnakohtuga lahendis nr 3-2-1-88-16⁴⁴, et hagi muutmine TsMS § 376 lg 2 järgi on see, kui ühisvara jagamise nõuet täiendatakse kostjale pandud kohustusega kinnistusraamatu kande muutmisega. Lahendis nr 3-2-1-163-11 pidas Riigikohus hagi eseme muutmiseks tehingu tühisuse tuvastamise nõude asendamist tehingu kehtetuks tunnistamise nõudega⁴⁵. Riigikohus pidas lahendis nr 3-2-1-11-09 hagi muutmiseks olukorda, kus hageja esitas hagi nõude kostja vastu mõista välja elatis hagi esitamise ajast kuni hageja täisealiseks saamiseni ning maakohtu istungil esitas hageja kostja vastu nõude ühe aasta eest tagasiulatuvalt enne hagi esitamist ühekordse summana. Riigikohus leidis lahendis nr 3-2-1-53-16⁴⁶, et kohtumenetluse käigus lepingu ülesütlemine on hagi muutmine TsMS § 376 lg 1 mõttes. Kolleegiumi hinnangul ei ole lepingu ülesütlemise ja lepingu lõppemise kuupäeva muutmine faktiliste väidete täiendamine või parandamine TsMS § 376 lg 4 p 1 mõttes. Antud kaasuse spetsiifika seisnes selles, et olukorras, kus laen tuleb tagastada osade kaupa, tuleb eristada enne ülesütlemist sissenõutavaks muutunud osamakseid ja ülesütlemise järel sissenõutavaks muutunud summat. Sellest sõltub, kas ja millise perioodi ulatuses tuleb kostjal vastu vaielda täitmisnõudele või lepingu ülesütlemisest tulenevale nõudele. Ühtlasi tuleb märkida, et see, kas asja aluseks olevaid põhilisi tehioolusid muudetakse märkimisväärsel määral, sõltub konkreetse kaasuse asjaoludest.

Saksa õiguses nimetatakse hagi muutmise levinud näideteks kohustuste täitmise asemel nn suure kahju hüvitamise nõudmist, abielu kehtetuks tunnistamise asemel abielu tühisuse tuvastamist⁴⁷. Saksa Ülemkohus sedastas, et faktiliste väidete aluspõhi võib oluliselt muutuda, kui hagi põhineb välisriigi, mitte riigisisel õigusel⁴⁸. Hagi uue alusega on tegemist juhul, kui omaniku nõue tõsta omavoliline valdaja välja põhineb uuel väljatõstmise teatisel, milles on kajastatud erinev olukord⁴⁹. Saksa Ülemkohus nõustus alama kohtuastmega, et teistsuguse elutsükli esiletoomine, mitte erineva õigusliku hinnangu andmine faktidele on olukord, mil hageja algul põhjendab oma kahjunõuet sellega, et kostja vastutab hageja kindlustusfirma teatud tasu vabastamise eest, väites hiljem, et kostja ei täitnud endale võetud kohustusi, kuna ei toetanud tasu sissenõudmist ebavajaliku tegevuse eest⁵⁰.

Lähtudes ülaltoodust õigusteooriast ja praktikast, võib öelda, et hagi muutmise mõiste kindlaksmääramisega ei peaks tekkima suuri raskusi, kuna välja on töötatud reeglid tegemaks

⁴⁴ RKTko 18.10.2016, 3-2-1-88-16, p 6.

⁴⁵ RKTko 22.02.2012, 3-2-1-163-11, p 30.

⁴⁶ RKTko 14.06.2016, 3-2-1-53-16, p 15.

⁴⁷ Münchener 2016. § 263, Rn 10.

⁴⁸ BGH, Urteil vom 27. September 2006. - VIII ZR 19/04.

⁴⁹ Münchener 2016. § 264 Rn 10.

⁵⁰ BGH, Urteil vom 29. September 2011. - IX ZB 106/11.

kindlaks, kas tegemist on hagi eseme või aluse muutmise või mitte. Eeltoodud materjal näitab selgelt, et hagi alust muutes teisenevad kohtuvaidluses olulise tähtsusega asjaolud ning hagi eset muutes muutub ka nõue ise, mitte vaid nõude sõnastus. Mis puudutab juhtusid, mida ei saa pidada hagi muutmiseks, siis TsMS § 376 lg 4 rühmi käsitletakse edaspidi, kuna need on mahukamad võrreldes praegu loetletud juhtumitega ja on eraldi seaduses *expressis verbis* nimetatud.

1.1. TsMS § 376 lg 4 hagi muutmiseks mitte peetavad juhtumid

TsMS § 376 lg 4 annab loetelu juhtudest, mida ei peeta hagi muutmiseks. Hagi muutmiseks ei peeta:

- 1) esitatud faktiliste või õiguslike väidete täiendamist või parandamist, ilma et muudetakse hagi aluseks olevaid põhilisi asjaolusid;
- 2) hageja põhinõude või kõrvalnõuete suurendamist, vähendamist, laiendamist või kitsendamist;
- 3) esialgu nõutud eseme asemel asjaolude muutumise tõttu teise eseme või muu hüve nõudmist.

Saksamaa ZPO §-s 264 on sätestatud TsMS § 376 lg-ga 4 sarnane kinnine loetelu juhtudest, mida ei peeta hagi muutmiseks, nimelt:

- 1) esitatud faktiliste või õiguslike väidete täiendamist või parandamist;
- 2) hageja põhinõude või kõrvalnõuete laiendamist ja kitsendamist;
- 3) esialgu nõutud eseme asemel asjaolude muutumise tõttu teise eseme või muu hüve nõudmist.

Sarnaselt Eestiga on ZPO § 264 kõigi kolme juhtude rühma üldiseks eelduseks see, et hagiavaldus jäetakse muutmata kujule ning säilitatakse elutsükkel⁵¹.

Järgnevalt tutvustatakse pikemalt TsMS § 376 lg 4 näiteid eraldi. Kuna Saksamaal on selles osas sarnane regulatsioon, tutvustatakse Eesti ja Saksa näiteid koos. Venemaa näiteid ei ole mõistlik esitada üheskoos, kuna arusaam hagi elementide muudatuste sisust on väga erinev võrreldes Eesti ja Saksa omaga. Nimelt ei ole Venemaal piir hagi muutmise ja nn täiendamise vahel nii range nagu Eestis ja Saksamaal, kuna ei Vene Föderatsiooni arbitraaži tsiviilprotsessi koodeks⁵² (edaspidi arbitraaži TsMK) ega Vene Föderatsiooni tsiviilprotsessi

⁵¹ Beck 2016. § 264 Rn 2A.

⁵² Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации. Elektrooniliselt kättesaadav: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37800/ (25.04.2017).

koodeks⁵³ (edaspidi TsMK) ei näe ette avatud ega kinnist juhtude loetelu, mida tuleb pidada hagi täiendamiseks hagi muutmise asemel - võib isegi öelda, et Venemaal ei tehta seaduse ega kohtupraktika tasandil suurt vahet hagi muutmise ja täiendamise vahel. Seetõttu ei eksisteeri Venemaal sellist piiri nagu Eesti ja Saksa õiguses klassikalise muutmise ja täiendamise vahel. Näiteks erinevalt Eestist ja Saksamaast on Vene õiguskirjanduses leitud, et hagi alus võib muutuda hagi fakte täiendades, vanu fakte uutega asendades ja neid fakte kõrvaldades, millel ei ole asja jaoks tähtsust ja millele hageja viitas ekslikult⁵⁴.

1.1.1. TsMS § 376 lg 4 p 1 juhud

TsMS § 376 lg 4 p 1 üldiseks eelduseks on see, et hagi aluseks olevad põhilised asjaolud säilivad muutmata kujul ning parandatakse või täiendatakse ainuüksi esitatud õiguslikke või faktilisi väiteid. Eestis üigusteadlased märgivad, et üheks kriteeriumiks kohtupraktikas, mille alusel kohus tõmbab piiri hagi eseme muutmise ja nõude ebaolulise täpsustamise vahele, on see, kas tegemist on varem juba väljendatud nõude ümberformuleerimisega või sellise nõude lisamisega, mida varem ei esitatud. See, kumma juhuga on tegemist, tuleb tuvastada nõude sisu ja eesmärgi hindamise kaudu⁵⁵.

Saksa ZPO § 264 p 1 eelduseks on samuti hagi aluseks olevate põhiliste asjaolude muutmata jätmine, parandades või täiendades vaid olemasolevat faktoloogiat või argumente. Hagi aluseks olevate eluliste asjaolude tuum säilib endisel kujul – uued faktid hagi täiendamisel ei mõju hagi aluse samasusele⁵⁶. Hagi nn täiendamisel ei toimu olulist muutust olemasolevate eluliste asjaolude vahelises põhjuslikus seoses, mis ei kao kuhugi. ZPO § 264 p 1 konkreetsemad näited tuuakse käesolevas alapeatükis pisut hiljem.

Õiguslike põhjenduste lisamine ei ole hagi aluse muutmine, vaid kujutab endast TsMS § 376 lg 4 p 1 olukorda. Alamates kohtuastmetes esineb praktikat ka selles osas. Näiteks Tallinna ringkonnakohtus ei pidanud lahendis 2-09-23326⁵⁷ hagi aluse muutmiseks asjaolu, et hageja tugines hagiavalduses nõuet põhjendades esialgu hagiavalduses CMR konventsioonile, kuid hiljem võlaõigusseaduse sätetele, mida ta hagiavalduses ei nimetanud. Sellise argumendi toeks on ringkonnakohtu sõnul fakt, et tulenevalt *iura novit curia* põhimõttest ei ole kohus otsust tehes seotud poolte esitatud õiguslike põhjendustega, vaid otsustab ise, millist seadust

⁵³ Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации. Elektrooniliselt kättesaadav: http://www.consultant.ru/popular/gpkrf/8_1.html#p58 (25.04.2017).

⁵⁴ П. Иевлев. 2009. Стр. 150.

⁵⁵ M. Vutt. Hagi ese ja alus tsiviilkohtumenetluses. Kohtupraktika analüüs, Tartu 2012, lk 22.

⁵⁶ Münchener 2016. § 263. Rn 14.

⁵⁷ TlnRnKo 05.10.2010, 2-09-23326.

kohaldada (TsMS § 436 lg 7, § 438 lg 1). Õiguslikku hinnangut andes on pooltest sõltumatu ka ringkonnakohus (TsMS § 652 lg 8).

Sarnaselt Eestiga ei ole Saksamaal õiguslikke tagajärgi kaasatoovate konkreetsete väidete kõrvaldamine hagiavalduse tekstist või õiguslike põhjenduste muutmise/asendamise ei ole käsitatav hagi muutmisenä⁵⁸. Seepärast ei ole kohustuse tekkimise küsimuses esialgne tuginemine lepingulistele suhetele ja hiljem alusetule rikastumisele⁵⁹ või delikti üldkoosseisule veel hagi muutmise, kuna sellega ei muudeta vaidluse eset. Saksa Ülemkohus sedastas, et uute õiguslike järelduste esitamine ei too kaasa teist vaidlust⁶⁰. Saksamaal kehtib samuti *iura novit curia* põhimõte – 2016. a Müncheneri kommentaari järgi ei ole kohus seotud poolte õiguslike seisukohtadega⁶¹.

Kohtupraktikas leiti, et faktiliste asjaolude täpsustamine ei ole hagi muutmise, vaid hagi täiendamine TsMS § 376 lg 4 p 1 mõttes⁶². Näiteks hagi aluseks olevaid asjaolusid üksnes täpsustatakse, mitte ei muudeta faktiliselt, kui hageja konkretiseerib, millisel kujul ta soovib ebaõigete andmete parandamist⁶³.

Saksamaal mõeldakse hagi täpsustamise all hagiavalduses sisalduvate andmete esitamist mingil uuel, korrastatud viisil, nõude täpsemat selgitamist ning juba esitatud väidete konkretiseerimist ja täiendavat põhjendamist⁶⁴. Saksa õiguses ollakse seisukohal, et hagi aluseks olevate põhiliste asjaolude täpsustamisel hageja ainuüksi selgitab kavatsust või sõnastab ümber juba esitatud faktilisi asjaolusid⁶⁵.

Tsiviilasjas nr 2-07-39886⁶⁶ leidis Tallinna ringkonnakohus, et kui esialgses hagiavalduses märgitud nõue on ilmselge eksimus, ei saa selle parandamist pidada hagi muutmiseks TsMS § 376 tähenduses.

Riigikohus leidis lahendis nr 3-2-1-134-11⁶⁷, et hageja täiendab hagi TsMS § 376 lg 4 p 1 järgi alternatiivsete faktiliste asjaoludega, kui esitab pärast hagi kohtu menetlusse võtmist avalduse, milles palub juhul, kui laenulepingu sõlmimist ei tuvastata (ei tõendata), rahuldada

⁵⁸ Münchener 2016. § 263. Rn 18.

⁵⁹ Musielak 2016. § 263. Rn 18.

⁶⁰ BGH, Urteil vom 4. Juli 2002. - VII ZR 103/01.

⁶¹ Münchener 2016. Einleitung, verfahrensgrundsätze, dispositionsgrundsatz, prozessmaximen, iura novit curia. Rn 344.

⁶² TlnRnKo 15.10.2015, 2-12-604.

⁶³ TlnRnKo 03.05.2011, 2-10-32970.

⁶⁴ T. Rauscher et al. (Hrsg). Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen. 3. Auflage. München: C.H. Beck 2007. § 263. Rn 10.

⁶⁵ Münchener 2016. § 263 Rn 8.

⁶⁶ TlnRnKo 04.03.2010, 2-07-39886.

⁶⁷ RKTko 20.12.2011, 3-2-1-134-11, p 14.

hagi alusetu rikastumise sätete alusel. Asjas nr 2-03-551⁶⁸ esines sarnane olukord: hageja esitas pärast hagi kohtu menetluse võtmist avalduse, milles palus juhul, kui hageja nõue on kostjate poolt esile toodud asjaoludel osaliselt aegunud, rahuldada selles osas hagi alusetu rikastumise sätete alusel. Seega ei ole hageja asendanud hagi eset, vaid täiendanud hagi TsMS § 376 lg 4 p 1 järgi alternatiivsete faktiliste asjaoludega, mida kohus peaks hindama juhul, kui hagi on osaliselt aegunud. Kohtupraktikas on leitud, et nõude alternatiivset põhjendust saab teatud juhtudel käsitada õiguslike väidete täiendamisenä, millega ei muudeta hagi aluseks olevaid põhilisi asjaolusid TsMS § 376 lg 4 p 1 tähenduses⁶⁹.

Tallinna ringkonnakohus leidis lahendis nr 2-15-10679⁷⁰, et menetluse jooksul küttesüsteemi renoveerimisega seotud täiendavate tööde talumise nõudmine kostjatelt ei ole hagi eseme muutmine, vaid hagi täiendamine. Hageja esitas hagiavalduses lahtise loetelu küttesüsteemi renoveerimise töödest, mida kostjad oma korteris hageja arvates peavad taluma.

Saksa Ülemkohus on ka seisukohal, et ainuüksi faktiväidete täiendamine ei muuda hagi⁷¹. Üleminek raha nõudmiselt ettemaksu alusel raha nõudmisele lõpparve alusel ning teisejärguliste asjaolude asendamine kuulub ZPO § 264 p 1 juhtude rühma⁷². Sellesse rühma kuuluvad veel säärased näited nagu poole allkirja parandus, kirjavigade, bilansi ja muude arvude parandamine⁷³.

Eeltoodud materjalist tuleneb, et Saksa kohtupraktikas on olemas selged juhised eristamaks faktiliste asjaolude olulist muutumist ebaolulisest muutumisest. Kohtupraktikast selgub, et täiendamise all peetakse silmas nii teisejärguliste asjaolude lisamist või muutmist kui ka muude kosmeetiliste muudatuste tegemist, millel on tehniline iseloom.

1.1.2. TsMS § 376 lg 4 p 2 juhud

Kuni 1. jaanuarini 2009 kehtinud TsMS § 376 lg 5 p 2 ja alates 1. jaanuarist 2009 kehtiva TsMS § 376 lg 4 p 2 kohaselt ei loeta hagi muutmiseks hageja põhinõude või kõrvalnõuete suurendamist, vähendamist, laiendamist või kitsendamist. Saksa 2016. a Becki⁷⁴ kommentaaris on märgitud, et ZPO § 264 p 2 kohaldamisalaks, mis kirjeldab TsMS § 376 lõikega 4 sarnaste juhtude rühma, on hagi nii kvalitatiivne kui ka kvantitatiivne

⁶⁸ HMKo 11.12.2012, 2-03-551.

⁶⁹ HMKo 10.01.2012, 2-11-20266.

⁷⁰ TlnRnKo 27.10.2016, 2-15-10679.

⁷¹ B GH, Urteil vom 19. Oktober 1996. - I ZR 76/95.

⁷² Münchener 2016. § 264 Rn 10.

⁷³ Saenger 2017. § 264 Rn 3.

⁷⁴ Beck 2016. § 264 Rn 4.

parandamine⁷⁵. Tuleb märkida, et saksa ZPO regulatsioon ei ole eesti omaga võrreldes niivõrd detailne – seal kasutatakse vaid sõnu „laiendamine“ ja „piiramine“. Järgnevalt selgitatakse, milliseid juhtusid peetakse nõude laiendamiseks, suurendamiseks, vähendamiseks ja kitsendamiseks.

Tartu ringkonnakohus sedastas lahendis nr 2-12-26888⁷⁶, et see, kui pärast hagi menetlusse võtmist ja kostjale kättetoimetamist esitatud menetlusdokumendis nõudis hageja tasutu tagastamist rohkemate arvete alusel ja suuremas summas, kui hagiavalduses, ei tähenda hagi eseme muutmist, vaid nõude laiendamist, mida ei peeta TsMS § 376 lg 4 p 2 kohaselt hagi muutmiseks. Nõude laiendamise näide kohtupraktikas on see, kui hageja palub ebaõigete andmete parandamist peale krediidireitingu ka sellega identses kostja koostatud faktiraportis⁷⁷.

Nõude laiendamine saksa ZPO mõttes on see, kui hageja nõuab alguses müra tekitamisest hoidumist ja hiljem lisab sellele vibratsiooni tekitamisest hoidumise nõude või kui hageja peale minevikusoorituse soovib ka tulevikku suunatud soorituskohustuse kindlaksmääramist. ZPO § 264 p 2 järgi kuulub hagi laiendamise juhtude alla kuulub ülalpidamis- või viivisenõude täitmise nõudmine pikema, kuid mitte väga erineva perioodi eest – järelikult esineb Saksa õiguses ka nõude olulise või ebaolulise suurendamise ja laiendamise kriteerium, kuid seal pigem rõhutatakse, et peaks aset leidma nõude väga oluline suurendamine või laiendamine, et seda ei nimetaks ZPO § 264 p 2 juhuks. Laiendamine on olukord, mil hageja nõuab kohustuse täitmise asemel tulevikus kohustuse viivitamatut täitmist⁷⁸.

Pärnu maakohus leidis lahendis nr 2-15-4361⁷⁹, et ebaolulised muudatused haginõude summades, mistõttu ei ole tegemist TsMS § 376 lg 4 p-i 2 mõttes haginõude muutmise, vaid suurendamisega, on järgmised: kui töövaidluskomisjonile esitatud avalduses on hageja palunud välja mõista saamata jäänud töötasu 1301,74 eur, siis esitatud hagis palub ta väja mõista 1183,77 eur; kui töövaidluskomisjonis nõudis hageja 12 päeva puhkusehüvitist 364,40 eur, siis hagis 13 päeva puhkusehüvitist 390,06 eur. Tartu Ringkonnakohus nõustus oma otsusega lahendis nr 2-13-26992⁸⁰ Tartu maakohtuga, et hageja esitatud hüvitisnõude suurendamine ca 250 euro võrra, tulenevalt töövaidluskomisjoni otsusega tuvastatud töötasu suurusest, on ebaoluline nõude suurendamine, mis TsMS § 376 lg 4 p 2 kohaselt ei muuda hagi (töövaidluskomisjonile esitatud nõuet).

⁷⁵ Münchener 2016. § 264 Rn 11.

⁷⁶ TrtRnKo 02.12.2013, 2-12-26888.

⁷⁷ TlnRnKo 03.05.2011, 2-10-32970.

⁷⁸ Musielak 2016. § 264 Rn 3.

⁷⁹ PMKo 22.10.2015, 2-15-4361.

⁸⁰ TlnRnKo 20.02.2014, 2-13-26992.

Revolutsiooniliseks saab pidada Riigikohtu lahendit nr 3-2-1-48-08⁸¹, kuna see mõjus oluliselt hagi mõiste sisustamisele Eesti kohtupraktikas tervikuna, eriti TsMS § 376 lg 4 p 2 juhtude kontekstis. Riigikohus on selles lahendis sedastanud, et kuigi hagi muutmiseks ei loeta TsMS järgi nõude suurendamist ega laiendamist, on kolleegiumi arvates vastava sätte mõtteks lubada siiski üksnes ebaolulisi muudatusi nõude suuruse ja hagi aluseks olevate asjaolude puhul. Nõude olulise suurendamise ja laiendamise korral on aga tegemist hagi muutmisega TsMS § 376 lg 1 mõttes. Tuginedes nimetatud järeldustele, läksid alamad kohtuastmed veel kaugemale, leides, et eelnimetatud põhimõtet tuleb rakendada ka teisi TsMS § 376 lg 4 sätestatud olukordi hinnates, s. t tuleks hinnata, kas tegemist on olulise või ebaolulise muudatusega⁸². Riigikohtu nimetatud juhustest lähtudes, nõustus Harju maakohus teises asjas nr 2-08-6975⁸³ kostjaga, et üle 710 000-eurose nõudega hagi täiendamine, mille esialgsed nõuded olid ca 513 000 eurot, ei ole nõude laiendamine ega suurendamine, kuna see on liiga olulises ulatuses hagi muutmise.

Ühe näitena olukorra kohta, mille puhul on tegemist nõude suurendamisega ZPO § 264 p 2 mõttes, on olukord, kus hageja esialgu nõuab vaid osa põhivõlast ja hiljem esitab nõude kogu põhivõla väljamõistmiseks. Saksa õiguskirjanduses on veel öeldud, et haginõude suurendamise või vähendamise tüüpiline näide nõutava kahju hüvitise suuruse vähendamine 8000 eurolt 7000 eurole⁸⁴.

Riigikohus on selgitanud, et hagist osaline loobumine või selle osaline tagasivõtmine on nõude kitsendamise TsMS § 376 lõike 4 punkti 2 mõttes, mida ei peeta hagi muutmiseks⁸⁵. Näiteks Tallinna ringkonnakohus leidis erinevalt maakohtust asjas nr 2-14-14310⁸⁶, tuginedes Riigikohtu nimetatud seisukohale, et järgnev olukord ei ole hagi muutmise, vaid nõudest osaline loobumine. Hageja esitas hagi järgmised ühisvara jagamise viisi eelistused: esmane müük enampakkumisel, teisena kaasomandisse jagamine, kolmandana vara kostja ainuomandisse jätmine ja hagejale rahalise hüvitise määramine. Hageja palus maakohtu istungil kohaldada teist alternatiivi esimese asemel. Ringkonnakohus oli seisukohal, et maakohtu istungi protokollist nähtub hageja esindaja tahe mitte muuta hagi, nagu leidis hageja toiminguid hinnates maakohus, vaid tema tahe osaliselt hagist loobuda, s. o loobuda hagiavalduses esiletoodud esimesest ja kolmandast alternatiivsest jagamisviisist. Riigikohtu

⁸¹ RKTkm 3-2-1-48-08, 28.05.2008, p 14.

⁸² HMKo 28.02.2014, 2-13-45160.

⁸³ HMKo 17.05.2012, 2-08-6975.

⁸⁴ Vorwerk/Wolf. Beck'scher Online-Kommentar ZPO. 22. Auflage, 2016. § 264, Rn 2A.

⁸⁵ RKTko 25.09.2013, 3-2-1-80-13, p 24.

⁸⁶ TlnRnKo 11.03.2016, 2-14-14310.

lahendi nr 3-2-1-129-13 järgi⁸⁷ saab hageja põhi- ja viivisnõuet kitsendada alternatiivselt, mille puhul ei ole TsMS § 376 lg 4 p-st 2 tulenevalt tegu hagi muutmisega. Nimelt leidis hageja maakohtu istungil, et kui kohus asub seisukohale, et esimese kahjujuhtumi puhul ei vastuta korteriomanikud hageja ees solidaarselt, tuleb sellest tekkinud kahju hüvitamiseks kostjalt välja mõista teatud rahasumma, s.o korterelamust kostja korterimandi suurusele vastav kahjuhüvitise osa ning sel juhul ei nõua hageja kostjalt esimesest kahjujuhtumist tulenenud kahju hüvitamisega viivitamise eest viivist.

Nõude kitsendamise kontekstis ei loe ZPO-järgne praktika muutmiseks näiteks seda, kui hageja mõne nõude menetlust üldse enam jätkata ei soovi. Klassikaliseks kitsendamiseks Müncheni kommentaaris nimetatakse osalise summa nõudmist raha täies ulatuses nõudmise asemel⁸⁸ - sääraseks juhuks on ka võlgade osaline mahakandmine⁸⁹. Saksa õiguskirjanduses võib leida erinevaid seisukohti selle kohta, kas hagi on võimalik kitsendada nii kvalitatiivselt kui ka kvantitatiivselt või ainult kvantitatiivselt – 01.03.2017. a ilmunud Becki kommentaari toimkonna andmetel ei ole Saksa Ülemkohus siiani toonud selles küsimuses selgust⁹⁰.

Kohtulahendite analüüsi põhjal leiab autor, et kohtud ei põhjenda pikalt, mille alusel nad peavad nõude summa suurendamist või vähendamist oluliseks, väga oluliseks või väikseks. Samas võib nimetada tendentsi, et kui haginõue esitatakse mitmekordselt, peavad kohtud sellist nõude suuruse muutmist hagi muutmiseks TsMS § 376 lg 1 tähenduses. Autor nõustub Saksa kohtute käsitusega, et hagi muutmisest on alust rääkida siis, kui hagi laiendamine, suurendamine või kitsendamine on väga oluline.

1.1.3. TsMS § 376 lg 4 p 3 juhud

TsMS § 376 lg 4 p 3 üldine eeldus on see, et teist eset või muud hüve nõutakse hagiavalduses nõutud eseme alusel kui on ilmne, et hagi aluseks olevad asjaolud on pärast hagi menetlusse võtmist muutunud. Saksa ZPO § 264 p 3 sätte sõnastus ja mõte on väga sarnased Eesti omaga. Riigikohtu lahendi nr 3-2-1-125-09 järgi TsMS § 376 lg 4 p 3 on kohaldamise tingimuseks see, et asjaolud peavad olema muutunud pärast hagi esitamist⁹¹. Kuna sellest lahendist ei nähtunud, nagu oleksid asjaolud muutunud kohtumenetluse ajal, luges kohus sellist rikkumist menetlusõiguse normi oluliseks rikkumiseks TsMS § 669 lg 2 järgi, mis tõi TsMS § 692 lg 1

⁸⁷ RKTko 11.12.2013, 3-2-1-129-13 p 14.

⁸⁸ Münchener 2016. § 263. Rn 18.

⁸⁹ H-J. Musielak. Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz. München, 14. Auflage, 2017. § 264 Rn 5.

⁹⁰ Beck 2017. § 264. Rn 6.

⁹¹ RKTko 16.12.2009, 3-2-1-125-09 p 12.

p 2 järgi kaasa otsuse tühistamise. TsMS § 376 lg 4 p 3 on ette nähtud olukordadeks, mil hageja esialgse nõude rahuldamine ei ole muutunud asjaolude tõttu enam põhjendatud või võimalik ja hagejal on võimalik sama eesmärgi saavutamiseks esitada muutunud asjaoludest tulenevalt teistsuguse eseme või hüve nõue.

Riigikohus on lahendis nr 3-2-1-3-14 asunud seisukohale, et hagi muutmine ei ole see, kui esialgu nõutud eseme asemel nõutakse asjaolude muutumise tõttu hüvitist⁹². Tallinna ringkonnakohus, tuginedes mainitud Riigikohtu lahendile määruskaebuse lahendamisel hagi tagamise kohta asjas nr 2-16-10350⁹³, leidis järgnevat. Hagiavalduses nõudis hageja kinnistusraamatu kannete ebaõigeks tunnustamist ja parandamist, alternatiivselt kinkelepingu esemete omandiõiguse tunnustamist. Hagi täiendamisel teatas ja põhistas hageja, et kuna kostja on kingitud kinnisasjad pärast hagi esitamist võõrandanud, võtab ta tagasi kinnistusraamatu kannete ebaõigeks tunnustamise ja parandamise ning kinkelepingu esemetele omandiõiguse tunnustamise nõuded, soovib uue nõudena kostjalt kummagi kinkelepingu eseme eest kahju väljamõistmist. Seega nõuab hageja eseme omandi asemel kahju hüvitamist, mida ei saa pidada hagi muutmiseks. Viru maakohus leidis asjas nr 2-05-23367⁹⁴, et juhul kui hageja pärast menetluse võtmist ja kostjale kättetoimetamist ütleb hagi aluseks oleva üürilepingu üles, on ülesütlemisavalduse näol tegemist uue faktilise asjaoluga, mida hageja ei saanudki hagi esitamisel välja tuua. Tegemist on hagi aluse täiendamisega, mida TsMS § 376 lg 4 p 3 alusel ei saa käsitada hagi aluse muutmiseks.

Tallinna ringkonnakohus tuvastas kohtumääruses asjas nr 2-13-34734⁹⁵, et maakohus luges põhjendamatult esitatud hagi täpsustuse hagi muutmiseks. Esialgses hagiavalduses esitatud kohustamisnõue tugines asjaolul, et kostja keeldus alusetult oma lepingulise kohustuse täitmisest. Hagi täpsustuses asendas hageja täitmisnõude kahju hüvitamise nõudega täitmishuvi kadumise tõttu TsMS § 376 lg 4 p 3 mõttes - täitmisnõude asendamist kahjunõudega ei käsitata hagi muutmiseks TsMS § 376 tähenduses.

Harju maakohtu menetluses oli vaidlus, milles hageja pöördus hagiavaldusega kohtusse, kui temale ei olnud veel teada asjas võtmetähtsust omav asjaolu, mis sõltus maavanema järelevalvemenetluse tulemustest. Pärast järelevalvemenetluse lõppemist menetluse ajal ei olnud enam sisulist tähendust hageja nõudel kohustada kostjat võtma tagasi oma vastuväide, kuna sellest tulenev maavanema menetlus oli juba läbi viidud. Seega kaotas senine hagi ese hageja jaoks tähenduse ning see oli tingitud hagiavalduse menetlemise käigus toimunud

⁹² RKTkm 26.03.2014, 3-2-1-3-14 p 10.

⁹³ TlnRnKm 17.02.2017, 2-16-10350. Käesolev kohtumäärus on autori valduses.

⁹⁴ VMKo 30.04.2008, 2-05-23367.

⁹⁵ TlnRnKm 08.04.2014, 2-13-34734.

asjaoludest. Tekkinud olukorras oli hagejal kohtu hinnangul menetluslikult õigus asendada üks tuvastuslik hagi ese teisega.

Saksa õiguskirjanduse järgi on ZPO § 264 p 3 eesmärgiks võimaldada hagejal kohandada hagiavaldust asjaoludele, mis muudavad sisulist õiguslikku olukorda pärast hagi menetlusse võtmist⁹⁶. Näiteks võib tuua olukorrad, kui hageja enne menetluse algust ei teadnud ega pidanud teadma muutunud asjaoludest või menetlusseisundi põhidetailide muutumisest ega ole ise süüdi oma teadmatuses⁹⁷ - selliseks juhuks on näiteks materiaalsoiguse muutmine menetluse ajal, millele hageja ei saanud objektiivselt mõjuda, kohtuvaidluse jaoks teises rööbitises kohtumenetluses toimunud muudatused⁹⁸, taotletud kohustuse täitmise võimatuse ilmumine. Nimetatud sätte kohaldamiseks peab olema olema seos nn vana ja uue nõude vahel.⁹⁹ Vajadus nõuda teist eset või muud hüve võib olla tingitud mõlema poole käitumisest või juhuslikust sündmusest¹⁰⁰. Saksa kohtupraktikast võib „muu hüve nõudmise“ näitena tuua juhtumi, mil asja hävimise tõttu on hageja sunnitud nõudma enam mitte asja väljaandmist, vaid asendamist või kahju hüvitamist¹⁰¹, näiteks kiiresti riknevad kaubad või ained. Tuleb märkida, et ZPO § 264 p 3 rühma alla ei kuulu juhtum, mil hagejal hagi esitamise ajal oli ekslik õiguslik järeldus ning õigest õiguslikust positsioonist sai ta teada alles menetluse käigus¹⁰².

Tutvudes eeltoodud materjaliga, on autor seisukohal, et nii TsMS § 376 lg 4 p 3 kui ka Saksa ZPO § 264 p 3 sätete sõnastus on selge ega tekita erilisi raskusi kohtupraktikas – nimetatud seadusesäete kohaldamise tingimused on üheselt arusaadavad.

1.2. Hagi muutmine Venemaal kui teises kultuurilises õigusruumis

Nagu eelnevalt märgitud, erineb hagi muutmise mõiste kontseptsioon Venemaal oluliselt Saksa ja Eesti omast, milles on väga palju sarnasusi. Hagi muutmise mõistega seonduvad konkreetsed näited on paigutatud eraldi alapeatükki.

Venemaal on hagi muutmise mõiste oluliselt laiem kui Eestis ja Saksamaal seoses sellega, et seal ei ole seadustega ette nähtud loetelu juhtudest, mida ei peeta hagi muutmiseks. Seaduse dispositioonis hagi muutmise regulatsiooni juures on nimetatud juhtumid, mida näiteks

⁹⁶ Musielak 2017. § 264, Rn 8.

⁹⁷ Beck 2016. § 263, Rn 7.

⁹⁸ B G H, Urteil vom 19. Mai 2001. - IX ZR 256/99.

⁹⁹ Musielak 2016. § 263, Rn 25.

¹⁰⁰ Münchener 2016. § 263, Rn 26.

¹⁰¹ Münchener 2008. § 264, Rn 32.

¹⁰² Münchener 2016. § 264. Rn 29.

Eestis peetakse hagi ebaoluliseks täiendamiseks – nimelt TsMK § 39 lg 1 järgi on hagejal õigus muuta hagi alust või eset, kui suurendada või vähendada haginõuete summat. Analoogiline sätte sõnastus on, § 49 lg 1. Hagi muutmise mõiste suhteliselt laia käsitluse põhjuseks peetakse veel üldise teoreetilise baasi puudumist selles küsimuses¹⁰³.

Hagi muutmist käsitavad Vene õigusteadlased enamasti kui tegu, mis toob kaasa hagi elementide olulise kvalitatiivse ümberkujundamise¹⁰⁴. Venemaal leitakse, et hagi muutmisel säilib hageja sama huvi muutumatul kujul¹⁰⁵.

Venemaal peetakse hagi muutmiseks hagi sisu muutmist. Näiteks TsMK § 205 järgi saab hageja nõuda asja üleandmise asemel asja väärtuse hüvitamist natuuras. Hagi sisu võib muuta hagi elemente, sealhulgas alust või eset muutes. Vene õiguskirjanduses on hagi aluse muutmist analüüsid leidnud, et juhul kui füüsiline valu ei osutu tõendatuks, võib mittevaralise kahju hüvitamise hagi alusena viidata vaimsete kannatuste tekitamise asemel füüsiliste kannatuste tekitamisele. Sel juhul saab hagi aluseks füüsiliste, mitte vaimsete kannatuste tekitamine¹⁰⁶.

Vene Arbitraažikohus defineeris hagi muutmist nõnda, et hagi eseme muutmine tähendab hageja kostja vastu esitatud materiaalõigusliku nõude muutmist ja hagi aluse muutmine tähendab nende asjaolude muutumist, millega hageja põhjendab oma nõuet kostja vastu¹⁰⁷.

Vene õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et hagi aluse muutmiselega on tegu vaid juhul, kui kohtuvaidluse esemeks saab teine õigussuhe. Antud arvamus on tõene olukorras, mil „teist õigussuhet“ käsitatakse kui teistsugust kohustust, millest tekkis vaidlus, või kui vaidlusaluse õigussuhete teist õiguslikku kvalifikatsiooni. Näiteks hageja poolt esialgselt kvalifitseeritud üürisuhte kvalifitseeriti ümber lepinguväliseks, kuna hageja hakkas käsitama üürilepingut sõlmimata jäetud lepinguna. Teisisõnu, üks suhe (ruumi kasutamine lepinguliste suhete puudumisel) muutis esialgselt viidatut (üürileping)¹⁰⁸.

¹⁰³ Т. Каця, стр 108.

¹⁰⁴ П. Иевлев 2009. Стр. 127.

¹⁰⁵ М. Шакарян. Гражданское процессуальное право. Москва: Инфра-м 2002. Стр. 225.

¹⁰⁶ В. Миронов. Гражданский процесс. Учебник. Москва: Эксмо 2011. Стр. 221.

¹⁰⁷ П. 3 Постановления Пленума Верховного Арбитражного Суда РФ 31 октября 1996 г. № 13 «О применении Арбитражного процессуального кодекса Российской Федерации при рассмотрении дел в суде первой инстанции».

¹⁰⁸ *Ibid.*

Vene õiguskirjanduses on leitud, et uute tõendite esitamine ei ole hagi aluse muutmine¹⁰⁹. Samuti ei loeta Venemaal hagi muutmiseks viiteid uutele või täiendavatele tõenditele¹¹⁰.

Vene õiguskirjanduse väiteid selle kohta, kas nõude suuruse muutmine on käsitatav hagi muutmiseks, saab pidada vastuolulisteks. Näiteks ühes varasemas allikas on viidatud sellele, et Venemaal loetakse hagi eseme muutmiseks seda, kui haginõuete summat suurendatakse või vähendatakse¹¹¹. Samas kirjutab Vene õigusteadlane Pavel Krašeninnikov 2009. a arbitraaži TsMK kommentaaride juurde, et vaidlusobjekti suurendamine või vähendamine ei ole hagi eseme muutmine. Selle all peetakse silmas nõudeobjekti suurendamist või vähendamist ühe ja sama õiguskaitsevahendi raames. Näiteks palub hageja kohtult tema maja kasutusõiguse kaitset hageja ja kostja maja vahele jääva juurdeehitise lammutamise teel, seejärel aga täpsustab nõude eset, rääkides vaid juurdeehitise osa likvideerimisest, mis tähendab haginõude suuruse muutmist ühe ja sama objekti piires¹¹². Samal arvamusel nagu Krašeninnikov nõude suurendamise/vähendamise kohta on ka Venemaal viimase viieteistkümne aasta jooksul hagi muutmise temaatikaga põhjalikult tegelenud arbitraažikohtu kohtunik Pavel Ievlev¹¹³.

Venemaal on hagi eseme muutmise olukord see, kui esialgse tehingu kehtetuks tunnistamise nõude asemel esitatakse tehingu tühisuse tagajärgede kohaldamise nõue¹¹⁴.

Iga õigussuhe hoiab määratud huvi, mis rahuldatakse erinevate sellest õigussuhtest tulenevate viisidega. Näiteks, kui müüja rikub lepingut, rahuldatakse ostja huvi sanktsioonide kohaldamisel ühega seaduses viidatud viisidest (Vene tsiviilseadustiku¹¹⁵ § 503): asja asendamine, ostuhinna alandamine, asja puuduste kõrvaldamine või nende kõrvaldamiseks tehtud kulude hüvitamine, kahju hüvitamine või lepingust taganemine. Siinkohal muutub hagi ese hagi aluse säilimisel¹¹⁶.

¹⁰⁹ П. Крашенинников. Комментарий к Арбитражному процессуальному кодексу Российской Федерации. Москва: Эксмо 2009. Статья 49.

¹¹⁰ М. Шакарян. Постатейный комментарий к Арбитражному процессуальному кодексу Российской Федерации. Москва: Проспект 2003. Стр 119.

¹¹¹ М. Шакарян. Гражданское процессуальное право России. Учебник для Вузов. Москва: Проспект 2002. Стр. 225.

¹¹² П. Крашенинников 2009. Статья 49.

¹¹³ П. Иевлев. Некоторые вопросы изменения элементов иска в арбитражной практике. Арбитражная практика, 2002. № 8. С 54.

¹¹⁴ В. Ярков. Гражданский процесс. 6-е издание. Москва: Волтерс Клувер 2006. Стр. 276.

¹¹⁵ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть вторая) от 26.01.1996 N 14-ФЗ (ред. от 01.07.2015). Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=198256&rnd=259927.150165944#0> (25.04.2017).

¹¹⁶ М. Шакарян. Постатейный комментарий 2003.Стр. 226.

Muutes hagi, määrab hageja uuesti kindlaks subjektiivse õiguse kaitse vormi ja mahu, kitsendades või laiendades kaasuse asjaolude uurimise piire, muutes taotletava kohtuotsuse iseloomu. Esitades hagi autoriõiguste tuvastamiseks, saab hageja täiendada seda autoritasu väljamõistmise nõudega¹¹⁷.

Hagejal on õigus omal äranägemisel asendada hagi eset, esitades uue nõude. Näiteks, esitades abielu lahutamise hagi, palub hageja seejärel tunnistada abielu kehtetuks. Kuid kõik hagi eseme muudatused peavad jääma selle vaidluse raamesse, mille lahendamist hageja palus¹¹⁸.

Hageja asendas arbitraažikohtusse esitatud ühe omandiõiguse tunnistamise nõude kolmele korterile kahju hüvitamise nõudega, põhjendades seda korterite üleandmisega kolmandate isikute omandisse kohtumenetluse ajal. Toimiku materjalide kohaselt kohustus hageja raha üleandmise lepingu järgi kandma kostjale elamu ehitamiseks üle raha ja kostja üle andma korterid. Kuna peale maja valmimist anti vaidlusalused korterid üle teistele isikutele, palus hageja hüvitada kahju, mida ta kannab analoogsete korterite soetamisel¹¹⁹. Sel korral tõi hagi aluse täiendamine vaidlusaluste korterite üleandmise faktiga kolmandatele isikutele kaasa hagi eseme muutmise (absoluutselt õigussuhtelt subjektiivsele õigusele nõuda kahju hüvitamist). Peale selle teises ka hagi sisu (omandiõiguse tunnustamise asemel kahju hüvitamine). Käsitletud juhul asendati üks hagi liik teisega¹²⁰. Võrreldes hagi täpsustamisega, mille puhul esialgne hagi jääb sama liigi hagiks, on selline asendamine põhimõttelisema iseloomuga¹²¹.

Hagi alust saab Venemaal muuta vaid nendes nõuetes, milles seadus lubab ühe või teise nõude põhjendamisalternatiivi¹²². Näiteks leppetrahvi väljamõistmise nõudeid kohustuste mittekohase täitmise eest lubatakse vaid juhul, kui selliste¹²³ nõuete põhjendusena on viidatud konkreetsele lepingule, mille tingimuste raames on ette nähtud selline vastutuse liik. Siinkohal alternatiivi ei ole. Kostja tegevuse tõttu tekitatud kahju hüvitamine on võimalik nii pooltevahelise lepingu olemasolul (lepinguline vastutus) kui ka lepingu puudumisel (nt deliktiline vastutus). Hageja, pöördudes kohtusse kahju hüvitamise nõudega, saab oma nõude põhjenduses esialgselt tugineda kostjaga sõlmitud lepingu olemasolule. Asja läbivaatamise käigus, kui on jäetud tõendamata viidatud lepingu õiguspärasus, võib muutuda hagi alus ja

¹¹⁷ В. Ярков. Гражданский процесс 2006. Стр. 256.

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ Постановление Президиума Верховного Арбитражного суда РФ от 18 февраля 1997 г № 4877/96.

¹²⁰ П. Иевлев 2009. Стр 132.

¹²¹ П. Иевлев. Стр 137.

¹²² Е. Трещева 2008. Стр 40.

¹²³ *Ibid*, Стр 41.

nõuda saab kahju, mille tekitas kostja oma õigusvastaste tegudega. Hageja subjektiivne õigus kahju hüvitamiseks jääb samaks – muutub vaid alus, mis tõendab selle õiguse olemasolu.

Nagu Eestis ja Saksamaal, nii ei loeta ka Vene õiguses hagi muutmiseks olukorda, kui kohus ise muudab hagi, kuna õigus hagi muuta kuulub seaduse järgi vaid hagejale. Moskva ringkonna arbitraaži föderaalkohtus oli kaasus¹²⁴, milles hagi sisuks oli majanduslik vaidlus kahe eraõigusliku juriidilise isiku vahel. Apellatsioonikohtus, uurides maksu arvutamise õiguspärasust (mis puutub haldussuhtesse maksumaksja ja maksuameti vahel), muutis iseseisvalt hagi eset ja alust. Sellistel asjaoludel tühistati appellatsioonikohtu otsus ning asi suunati uuele läbivaatamisele alamas kohtuastmes. See on väheseid näiteid, milles kõigi kolme riigi käsitus hagi muutmise kohta on väga sarnane.

Vene õiguskirjanduses on samuti leitud, et hagi eseme muutmiseks ei tohi pidada juhtumit, mil hageja sisuliselt lisab ühe materiaalõigusliku nõude teise juurde¹²⁵. Niisiis on viivisenõude kvalifitseerimine hagi muutmise kontekstis Venemaal sarnane Eesti õigusega – teaduskirjanduses on leitud, et juhul kui hagi esitati põhivõlgnevuse summa vastu, kuid asja läbivaatamise ajal palub hageja mõista täiendavalt välja viivised või muu lepingust tulenev trahv, on kõne all teine nõue, mis tuleb eraldi läbi vaadata¹²⁶. Viivise näide on väheseid, mille puhul Eesti, Saksa ja Vene käsitus sarnanevad.

Venemaalgi ei ole hagi aluse ja eseme üheaegne muutmise käsitletav hagi muutmiseks – seal peetakse hagi mõlema elemendi oluliseks muutmiseks ka juhtusid, mil hageja esitab hagi eseme muutmise avalduse peale hagi aluse muutmise avaldust ja vastupidi¹²⁷.

Tutvunud Eesti, Saksa, Vene õigusaktide, teooria ja kohtupraktikaga hagi muutmise mõiste kohta, leiab autor, et hagi muutmise mõiste tuleb sisustada järgmiselt. Autor nõustub kõikides riikides esinenud üldise arusaamaga selle kohta, et hagi muutmise all peetakse silmas kas hagi aluse või eseme muutmist ning ei saa lubada hagi aluse ja eseme üheaegset muutmist, kuna siis hakkab vaidlus käima täiesti teise teema, asjaolude üle, mis materiaalõiguslikult ei ole vajalikul määral seotud esialgse hagi aluse või esemega. Nagu näitas Vene kogemus, võib

¹²⁴ Постановление Федерального Арбитражного суда Московского округа от 23 июля 2008 г. № КГ-А40/3674-08 по делу № А40 14787/07-65-161.

¹²⁵ В. Ярков. Практика применения арбитражного процессуального кодекса Российской Федерации. Москва: Юрайт 2016. Стр. 46.

¹²⁶ Т. Кацья, Н. Вяткина. Реализация распорядительных прав истца по изменению предмета или основания иска в арбитражном процессе. Закон, 2010, № 2, стр. 109.

¹²⁷ *Op. cit.* В. Ярков 2016, стр. 47.

hagi muutmiseks mitte peetavate juhtude loetelu puudumine tekitab segadust küsimuses, kas nõude suurendamist, laiendamist, kitsendamist, täpsustamist saab nimetada muutmiseks juhul, kui need toimingud ei muuda olulisel määral hagi alust või eset. Seepärast peaksid seadusesätted hagi muutmise kohta sisaldama loetelu juhtumitest, mida ei loeta hagi muutmiseks. Teine küsimus on see, kuivõrd konkreetne ja täpne see loetelu võiks olla. Autor jõudis järeldusele, et nii Eesti TsMS-s kui ka Saksa ZPO-s sisalduv sarnane kolmerühmaline loetelu juhtudest, mida ei saa nimetada hagi muutmiseks, on üldjoontes õnnestunud ega tekita erilisi arusaamatusi kummagi riigi kohtupraktikas. Küll võib esitada küsimuse, kas Eestis võiks Saksamaa eeskujul muuta TsMS-i § 376 lg 4 p 2 juhtude rühma vähem konkreetseks. Käsitatud kohtupraktika analüüs näitas, et see ei ole eriti oluline. Samas ei ole autor selle vastu, kui TsMS § 376 lg 4 p 2 juurde lisatakse nn täiendamise ja muutmise olulisuse element, kuna Eesti kohtulahendite põhjendustes ei olnud väga selge olulise ja ebaolulise suurendamise vahe.

Lähtudes eeltoodust, teeb autor ettepaneku sõnastada hagi muutmise mõiste järgmiselt.

- Hagi eseme või aluse muutmiseks ei peeta:
 1. esitatud faktiliste või õiguslike väidete täiendamist või parandamist;
 2. hageja põhinõude või kõrvalnõuete suurendamist, vähendamist, laiendamist või kitsendamist, ilma et põhi- või kõrvalnõuet täiendataks väga olulisel määral;
 3. esialgu nõutud eseme asemel asjaolude muutumise tõttu teise eseme või muu hüve nõudmist.

2. Kuidas hageja saab hagi muutmist maksma panna

Käesoleva peatüki alguses tutvustatakse üldiseid norme hagi muutmise esitamise ajaliste raamide kohta. Alaosas 2.1.1 konkretiseeritakse esimeses kohtuastmes ajalisi piiranguid sätestatavat regulatsiooni, eristades eelmenetlust muust menetlusest maakohtus. Seejärel alaosas 2.1.2 tutvustatakse hagi muutmise võimalust menetluse möödumisel maakohtus. Menetlusstaadiumide selline eristamine on tingitud piirangute ulatusest, mis on iga menetlusetapi puhul erinev. Alapeatükis 2.2 vaadatakse põgusalt, millise aja jooksul võib pool esitada vastuväite kohtu tegevusele seoses hagi muutmiselega. Alapeatükis 2.3 tutvustatakse hagi muutmise avalduse vormistamisega seonduvat. Seega antakse selles peatükis terviklik vastus uurimisküsimusele, mis sõnastati nimetatud peatüki kohta sissejuhatuses antud seletuses.

2.1. TsMS §-des 329–331 sätestatud ajalised piirangud hagi muutmise kohta

2.1.1. Hagi muutmise avalduse õigeaegsest esitamisest üldiselt

Kehtiv TsMS sätestab hagi muutmise avalduse esitamisele teatud ajalised piirid, mille ajatamisel ei ole üldjuhul võimalik enam loota hagi muutmise avalduse rahuldamise peale. Tallinna ringkonnakohus sedastas TsMS § 329–331 mõtte valguses, et menetlusseadustikus sätestatud menetlustähtaegade eesmärgiks on optimeerida menetluse toimumise aega, aga samas annavad need menetlusosalistele võrdsed eeldused oma õiguste kasutamiseks¹²⁸. TsMS § 376 lg 1 esimese lause kohaselt ei saa kuni hagi muutmise kirjaliku avalduse esitamiseni lugeda (ka alternatiivset) muudetud hagi alust ega eset kohtumenetluses olevaks.

Kui menetlustoiming jääb õigel ajal tegemata, ei ole menetlusosalisel TsMS §-i 66 järgi õigust menetlustoimingut hiljem teha, kui kohus seaduses sätestatud tähtaega ei ennista või ei pikenda enda määratud tähtaega või ei menetle menetlusosalise hagi või vastuhagi muutmise avaldust TsMS § 331 lõikes 1 sätestatud juhul. See kehtib sõltumata sellest, kas menetlusosalist sellise tagajärje eest enne hoiatati.

TsMS § 329 lg 1 järgi peab hageja menetluses esitama oma hagi muutmise avalduse nii varakult, kui menetluse seisund seda võimaldab ning see on menetluse kiireks ja õigeaks lahendamiseks vajalik. TsMS § 330 lg 1 järgi tuleb hagi muutmise avaldus esitada enne eelmenetluse lõppemist või kirjalikus menetluses enne taotluste esitamise tähtaja möödumist.

¹²⁸ TlnRnKo 11.12.2015, 2-14-56908.

Pärast eelmenetluse lõppemist võib hagi muutmise avalduse esitada üksnes juhul, kui seda ei olnud mõjuval põhjusel võimalik varem esitada. Kui kohus peab eelmenetluses korraldava kohtuistungiga, tuleb menetlusosalisel TsMS § 329 lg 2 esimese lause järgi esitada võimalusel hagi või vastuhagi muutmise avaldus selliselt, et selle saaks kostjale edastada vähemalt seitse päeva enne eelistungit, kui kohus ei ole määranud teisiti. Seaduses sätestatud seitsmepäevane tähtaeg teenib eesmärki, et vastaspoolel oleks võimalik esitatuga vajalikul määral tutvuda ja kujundada oma arvamusi.

Kui hageja TsMS §-des 329 või 330 sätestatud rikkudes esitab hagi muutmise avalduse, menetleb kohus seda TsMS § 331 lg 1 järgi üksnes juhul, kui menetluse võtmine ei too kohtu arvates kaasa menetluse lahendamise viibimist või menetlusosaline põhistab, et hilinemiseks oli mõjuv põhjus.

Riigikohtu lahendi nr 3-2-1-113-11 järgi tuleb hagi muutmisel, tagamaks menetluse toimumist mõistliku aja jooksul, arvestada TsMS §-dest 329–331 tulenevate piirangutega. Vähemalt üldjuhul tuleb TsMS § 329 järgi esitada kõik hagi muutmise avaldused eelmenetluses¹²⁹. TsMS § 376 lg 3 teise lause kohaselt eeldatakse eelmenetluses hageja poolt haviga seotud uute asjaolude esitamisel, et hageja täiendab nendega hagi alust. Seega eeldatakse seadusest tulenevalt, et hagi alust eelmenetluse ajal ei muudetud.

Tallinna ringkonnakohtu otsusest asjas nr 2-12-604¹³⁰ saab järeldada, et see, kui hageja peab hagi muutmise avalduse esitama menetluses võimalikult aegsasti ning hilinenult esitatut kohus menetluses arvestama üldjuhul ei pea, on hagimenetluse kui ühe võistleva menetluse tunnus. Selliselt tagatakse asja mõistliku aja jooksul lahendamise põhimõtte järgimine. Riigikohus leidis lahendis nr 3-2-1-137-07¹³¹, et hilinenult esitatud taotluse lubatavust hinnates peab kohus hindama nii menetluse viibimise võimalikkust kui ka hilinemise põhjendatust. Kuigi TsMS § 331 lg-st 1 tuleneb kohtu diskretsiooniõigus otsustada hilinenult esitatud hagi muutmise avalduse vastuvõtmise üle, peab kohus oma otsust taotluse rahuldamata jätmisel ka piisavalt põhjendama – samas ei tasu unustada seda, et kohus peab igal juhul oma otsustust hagi muutmise avalduse lubatavuse asjus põhjendama, nii et kohtuistungiga protokollist või kirjalikust määrusest nähtuksid asjaolud, mida kohus hindas, ja et kohtu põhjendused järelduse kujunemisel oleksid jälgitavad¹³².

¹²⁹ RKTko 22.11.2011, 3-2-1-113-11, p 57.

¹³⁰ TlnRnKo 15.10.2015, 2-12-604.

¹³¹ RKTko 06.02.2008, 3-2-1-137-07, p 12.

¹³² A. Pärsimägi, lk 85.

Kohtud peavad hilinenud hagi muutmise avalduse rahuldamist otsustades hindama, kas poolel oli mõjuv põhjus asjaolu esitamata jätmiseks varem. Mõjuv põhjus on määratlemata õigusmõiste. Autor on seisukohal, et mõjuva põhjuse sisustamiseks saab hagi muutmise avalduse hilisema esitamise kontekstis kasutada analoogia korras TsMS § 422 seaduseteksti koos vastava õigusnormi kohtupraktikaga. TsMS § 422 lg 1 kohaselt peaks mõjuvaks põhjuseks olema eelkõige liikluskatkestus, poole ootamatu haigestumine või lähedase ootamatu raske haigus. Loomulikult tuleb mõjuva põhjuse olemasolu põhistada TsMS § 235 tähenduses. Selle sätte kohaselt loetakse väite põhistamiseks väite põhjendamist kohtule selliselt, et põhjenduse õigsust eeldades saab kohus lugeda väite usutavaks. Põhistamiseks kohustatud isik võib kasutada selleks kõiki seadusega lubatud tõendeid, samuti tõendusvahendeid, mida ei ole seaduses tõendiks loetud või mis ei ole tõendile ettenähtud protsessuaalses vormis. Riigikohus nõustus lahendis nr 3-2-1-48-07¹³³ Tallinna ringkonnakohtuga, et TsMS § 422 lg 1 sõnastusest tulenevalt võib kohus hinnata mõjuvaks põhjuseks muu asjaolu, mida selles sättes nimetatud ei ole. Selle sätte sõnastusest tuleneb, et mõjuva põhjuse iseloom peab olema ootamatu. Riigikohus omalt poolt lisas, et selle sätte sõnastusest tulenevalt pole selles antud mõjuvate põhjuste loetelu ammendav, kuid mõjuv põhjus peab olema objektiivse iseloomuga. Selliseks põhjuseks saab olla sündmus, mille tekkimist ja kulgemist isik ei saanud ise vahetult mõjutada. Tallinna ringkonnakohus nõustus Harju maakohtuga lahendis nr 2-13-61787¹³⁴, et üldjuhul ei saa selline objektiivne sündmus olla kestev ega pikaajaline. Hageja tegevust ei saa pidada objektiivse iseloomuga mõjuvaks põhjuseks, kui selle põhjustas hageja enda käitumine. Rääkides haigusest, nõustus Tallinna ringkonnakohus lahendis nr 2-13-33794 menetlusosalise väitega, et mitte igasugune töövõimetuslehel viibimine ei ole mõjuv põhjus menetlustoimingu tegemata jätmiseks – otsustavaks on haiguse iseloom, laad ja diagnoos¹³⁵. Tuleb märkida, et TsMS § 422 lg 1 mõttes ei loeta kohtupraktikas mõjuvaks põhjuseks puudulikku õigusteadlikkust, eesti keele oskuse puudumist ja kehva majanduslikku olukorda¹³⁶.

Kui hageja esitab hagi muutmise avalduse hilinenult, võib tema kasuks teatud juhtudel rääkida asjaolu, et tegelik menetluslik olukord on muutunud. Muutunud olukorras ei pruugi avalduse rahuldamine tuua kaasa enam menetluse viibimist ja TsMS § 331 lg 1 mõtte kohaselt ei ole hilinenult esitatud avalduse vastuvõtmine sel juhul takistatud, vaid pigem lubatud.

¹³³ RKTkm 15.05.2007, 3-2-1-48-07, p 4.

¹³⁴ TlnRnKm 14.05.2014, 2-13-61787.

¹³⁵ TlnRnKm 03.07.2014, 2-13-33794.

¹³⁶ TlnRnKm 16.10.2015, 2-14-16847.

Kohtule on antud õigus asja õige lahendamise huvides võtta vastu ka hilinenult esitatud avaldus hagi muutmise kohta¹³⁷.

Samas ei loeta kohtupraktikas tervitatavaks, kui hageja esitab hagi muutmise avalduse või nõude suurendamise kohtukõne teesides, nagu see oli asjas nr 2-10-1363¹³⁸. Nimelt andis Harju maakohus selles asjas hagejale eelnevalt TsMS § 329 lg 4 mõttes tähtaja oma seisukohtade esitamiseks ja umbes viis kuud hiljem tähtaja kohtukõne teeside esitamiseks. Kuivõrd antud juhul on hageja esitanud nõude suurendamise avalduse ajal, mil kohus oli asunud otsust vormistama, jättis kohus hageja poolt 07.09.2012. a esitatu tähelepanuta, sest vastaspoolelt seisukoha küsimine toonuks endaga kaasa kohtulahendi viibimise. Tallinna ringkonnakohtu otsusest asjas nr 2-14-38536¹³⁹ saab järeldada, et üldjuhul on hagi muutmise avalduse esitamine TsMS § 331 lg 1 mõttes hilinenud ja lubamatu, kui vastav avaldus esitatakse maakohtus peale kohtuistungil asja sisulise arutamise lõppu ja kohtulahendi teatavaks tegemise tähtaja kindlaksmääramist. Samuti ei toetata kohtupraktikas olukorda või peetakse lausa hageja pahauskseks käitumiseks, kui konkretiseeritud hagi nõude täpsustuse esitas hageja kohtule alles oma viimastes lõplikes seisukohtades, olles teadlik sellest, et hagejal oli sisuliselt juba ligi kaks kuud varem võimalik esitada hagi muudetud ese sellises formuleeringus¹⁴⁰.

Kõrgema astme kohus saab küsimuses, mis puudutab hagi muutmise avalduse hilinenud vastuvõtmist, sekkuda alama astme kohtu rakendatavasse diskretsiooniõigusesse vaid piiratult. Kui tagantjärele ilmnebki, et avaldust ei oleks pidanud TsMS § 331 lg 1 järgi menetlema, ei ole ainuüksi see otsuse tühistamise põhjus. Võib juhtuda, et otsust tühistades ei ole võimalik tagasi saada hagi muutmise avalduse asjatule menetlemisele kulunud aega, pigem venitaks see menetlust veelgi.

Riigikohus leidis juba mainitud lahendis nr 3-2-1-113-11, et küll võib kohtu diskretsiooniotsuse alusel menetluse venimise põhjustanud menetlusosalise kanda jätta TsMS § 169 lg 1 järgi menetluskulud¹⁴¹ – see kohaldub ka siis, kui hageja esitas hilinenult hagi muutmise avalduse.

Saksamaal on sarnaselt Eestiga sätestatud üldised reeglid selle kohta, millise aja jooksul tuleb esitada hagi muutmise avaldus – teaduskirjanduses on märgitud, et ajaliste piirangute kehtestamise eesmärgiks on ennetada viivitusi menetluse lõpetamisel, sundida hagejat esitama

¹³⁷ TlnRnKo 30.09.2016, 2-15-15514.

¹³⁸ HMKo 21.09.2012, 2-10-1363.

¹³⁹ TlnRnKo 29.09.2015, 2-14-38536.

¹⁴⁰ HMKo 06.03.2012, 2-11-29450.

¹⁴¹ RKTko 22.11.2011, 3-2-1-113-11, p 57.

hagi muutmise avaldust nii vara kui võimalik, kiirendada konkreetset menetlust¹⁴² kui ka kohtute tööd tervikuna ning vähendada tsiviilkohtute koormust¹⁴³. Nendel põhjustel riivab ajaliste piirangute kehtestamine hagi muutmise avalduse esitamiseks proportsionaalselt ja lubatult hageja menetlusõigust olla ära kuulatud¹⁴⁴.

Saksa ZPO § 230 järgi on menetlustoimingu õigeaegse tegemata jätmise tagajärg üldjuhul selline, et menetlusosalisel ei ole õigust menetlustoimingut hiljem teha – tähtaja ületamisel rikub hageja üldist kohustust aidata kaasa menetluse toimumisele¹⁴⁵.

ZPO § 282 lg 2 järgi peavad hageja need taotlused, millele kostjal ei ole eeldatavasti võimalik reageerida ilma eelneva uurimiseta, olema esitatud enne istungit kirjalikus menetlusedokumentis sellise ajavaruga, et kostjal oleks võimalus nendega vajalikus ulatuses tutvuda. ZPO § 132 lg 1 järgi peab uusi asjaolusid sisaldav menetlusedokument olema esitatud vähemalt üks nädal enne istungit. Hagi muutmise kontekstis ollakse Saksa õiguskirjanduses seisukohal, et selline säte on suunatud kostja kaitsele, tagades poolte võrdsuse põhimõtet¹⁴⁶ – kostjal peab olema võimalus kujundada oma arvamus hageja uue positsiooni kohta¹⁴⁷. ZPO § 296 lg 1 ja 2 loogikast tulenevalt võetakse hilinenult esitatud hagi muutmise avaldus menetlusse, kui menetlusse võtmine ei too kohtu arvates kaasa viivitusi menetluse lahendamises või hilinemiseks oli mõjuv põhjus, mida hageja peab vajadusel tõendama kohtu nõudmisel – seaduse kommentaarides on leitud, et see on hageja kasuks, kui ta suudab tõendada, et tema ei vastuta avalduse hilinenud esitamise eest¹⁴⁸ või hilinemine on piisavalt vabandatav¹⁴⁹. Tuleb märkida, et ZPO § 51 lg 2 kohaselt vastutab hageja tema lepingulise esindaja ning § 85 lg 2 kohaselt volitatud esindaja vea eest. Eestis on sarnane regulatsioon – TsMS § 217 lg 6 kohaselt loetakse esindaja käitumine ja teadmine võrdseks menetlusosalise käitumise ja teadmisega.

ZPO § 296a kohaselt ei saa peale selle istungi lõppemist, mille tulemuste järgi tehakse otsus, enam esitada õiguskaitsevahendeid. Hagi muutmise avaldus on peale viimase istungi lõppu esimeses kohtuastmes perspektiivikas esitada vaid erandlike asjaolude esinemisel¹⁵⁰.

¹⁴² Musielak 2016. § 263 Rn 1.

¹⁴³ Münchener 2016. § 296 Rn 39.

¹⁴⁴ Saenger. § 296 Rn 2.

¹⁴⁵ Beck 2016. § 296 Rn 57.

¹⁴⁶ Beck 2016. § 132 Rn 1.

¹⁴⁷ Münchener 2016. § 132 Rn 1.

¹⁴⁸ Beck 2016. § 296 Rn 49.

¹⁴⁹ Musielak 2016. § 296 Rn 3.

¹⁵⁰ Münchener 2016. § 296a Rn 6.

Hagi muutmise avaldusega hilinemist ei peeta lubatavaks, kui kohus leiab oma diskretsiooni ja siseveendumuse kohaselt, et see toob kaasa viivitusi menetluse lahendamises ning viibimine on raske hooletuse tulemus – Saksa Ülemkohtu arvates on hageja raskelt hooletu juhul, kui ta väga olulisel määral eirab oma kohustust aidata kaasa kohtumenetluse toimumisele, tõrjudes seda, mis näiks kohustuslik igale mõistlikule menetlusosalisele vastavalt konkreetsele kohtumenetluse seisundile¹⁵¹. Saksa Ülemkohus sedastas, et hilinenult esitatud hagi muutmise avalduse vastuvõtmine peab olema range erand¹⁵².

Sarnaselt Eestiga on Saksamaal lahtine mõjuvate põhjuste loetelu, miks hilinemisega esitatud hagi muutmise avaldus võiks olla aktsepteeritav. Näiteks ei saanud hageja seda varem esitada kostjast tuleneval põhjusel, kuna sai hagi muutmisele aluseks olevatest asjaoludest teada alles kostja kirjaliku seisukoha või vastusega esmasel tutvumisel¹⁵³. Hilinenult esitatud hagi muutmise avaldust ei saa jätta tähelepanuta, kui viivitamine on tingitud kohtu tegevusest¹⁵⁴.

Venemaal on hagi aluse või eseme korduv muutmine lubatud esimese astme kohtumenetluses nii eelmenetluses kui ka peale seda, kuna seadus ei piira selles osas hageja õiguste realiseerimist¹⁵⁵. Vene Arbitraaži Ülemkohus sedastas, et hageja saab muuta nii hagi alust või eset kui ka suurendada või vähendada haginõudeid kuni otsuse tegemiseni esimese astme kohtus ehk kuni kohtu koosseisu lahkumiseni nõupidamistuppa¹⁵⁶. Venemaal saab hageja realiseerida hagi muutmise õigust asja uuel läbivaatamisel esimeses kohtuastmes peale otsuse tühistamist kassatsiooni- või järelevalveastmes ning asja üleandmisel uuele läbivaatamisele esimese astme kohtule¹⁵⁷. Arbitraaži TsMK § 66 lg-s 3 on otseselt sätestatud, et nende asjaolude muutudes, mis kuuluvad tõendamisele seoses hageja poolt hagi aluse või eseme muutmiselega, on asja läbivaataval arbitraažikohtul õigus määrata pooltele tähtaeg lisatõendite esitamiseks.

Autor on seisukohal, et Eestis kehtiv ajaliste piiride regulatsioon hagi muutmise kohta esimeses kohtuastmes on loogiline ning arvestab vajalikul määral nii kohtu kui poolte õigustatud ootusega. Olemasolev regulatsioon täidab oma eesmärgi, et hageja peab ise tegema kõik esitamaks hagi muutmise avaldust õigel ajal. Hagi hilinenult esitamist õigustavate mõjuvate põhjuste loetelu peab jääma lahtiseks, kuna elus võib ette tulla erinevaid olukordi, mis on mõjuva ja objektiivse iseloomuga – kõiki juhtumeid ei ole võimalik ette näha. Autor

¹⁵¹ BGH, Urteil vom 20. März 1997. – VII ZR 205/96.

¹⁵² BGH, Urteil vom 22. Mai 2001. – VI ZR 268/00.

¹⁵³ Musielak 2016. § 296 Rn 42.

¹⁵⁴ Münchener 2016. § 296 Rn 15.

¹⁵⁵ Т. Кацяя, стр. 114.

¹⁵⁶ *Op. Cit.* П. 3 Постановления Пленума Верховного Арбитражного Суда РФ 31 октября 1996 г. № 13.

¹⁵⁷ П. Крашенинников. Комментарий 2009. Статья 49 пункт 2.

toetab pigem Eestis ja Saksamaal kui Venemaal kehtivat arusaama sellest, et hagi muutmise avalduse võib tegelikult esitada peale kohtuistungil lõppu – vastasel juhul ei täidetak ülesannet selgitada kõik asjaolud ja nõuded eelmenetluses ning oleks takistatud asja sisuline arutamine kohtuistungil – see tooks automaatselt kaasa menetluse õigustamatu venimise maakohtus.

2.1.2. Hagi muutmise võimalikkus pärast menetluse lõppemist esimeses kohtuastmes

Alates 1. jaanuarist 2009 jõustunud TsMS § 376 lg 2 ei sätesta enam sõnaselgelt hagi eseme või aluse muutmise lubatavust apellatsioon- või kassatsioonimenetluses, kuid seletuskirjas ei ole ka välja toodud, et sätete ümberformuleerimise eesmärgiks oleks absoluutselt välistada muutmise võimalust kõrgemas kohtus¹⁵⁸. Seega jääb asjakohaseks enne TsMS § 376 praeguse redaktsiooni jõustumist Riigikohtu antud arvamus lahendis nr 3-2-1-82-08¹⁵⁹, et hageja saab hagi alust ja eset TsMS § 376 lg 2 järgi kostja või kohtu nõusolekul põhimõtteliselt muuta ka apellatsioonimenetluses, sealhulgas ringkonnakohtu istungil.

Samas on hagi muutmine apellatsioon-, rääkimata kassatsiooniastmest, oluliselt raskendatud ja piiratud. Põhjus on selles, et ringkonnakohus tuvastab esimese astme kohtu otsuses tuvastamata asjaolusid ja hindab kohtuotsuses hindamata tõendeid TsMS § 652 lg 3 järgi üksnes juhul, kui asjaolu, millele tugineti, ja tõend, mis esitati, jäeti põhjendamatult tähelepanuta või asjaolu või tõendit ei saanud varem esitada kohtu poolt menetlusõiguse normi olulise rikkumise tõttu või muul mõjuval põhjusel, muu hulgas põhjusel, et asjaolu või tõend tekkis või sai poolele teatavaks või kättesaadavaks pärast asja lahendamist esimese astme kohtus. Hagi muutmise avalduse esitamise lubatavust peab pool TsMS § 652 lg 4 kohaselt oma apellatsioonikaebuses või apellatsioonimenetluse raames esitatud muus menetlusdokumendis põhjendama ja kohtu nõudmisel põhistama. Kui pool seda ei tee, jätab kohus taolise avalduse tähelepanuta, välja arvatud juhul, kui koos hagi muutmise avaldusega esitatud tõend on ilmselt vajalik asja õigemaks lahendamiseks ja vastaspool on tõendi vastuvõtmisega nõus. Näiteks sedastas Riigikohus lahendis nr 3-2-1-33-16¹⁶⁰, et kuna hageja üritas muuta hagi alust alles apellatsioonikaebuses, kasutamata selleks TsMS § 652 lõigetes 3–5 sätestatud õigust, oleks ringkonnakohus pidanud jätma selle tähelepanuta. Riigikohtu

¹⁵⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seotud seaduste muutmise seaduse eelnõu. 195 SE. Lk 24. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=595f70c1-c6eb-e669-8206-4a2d4bcc7c4e& (23.03.2017).

¹⁵⁹ RKTko 05.11.2008, 3-2-1-82-08, p 12.

¹⁶⁰ RKTko 18.05.2016, 3-2-1-33-16, p 14.

lahendist nr 3-2-1-99-07 saab järeldada, et kui hagi muutmise avaldus esitatakse ringkonnakohtule pärast apellatsioonkaebuse menetlusse võtmist, tuleb see rahuldamata jätta, kui hageja ei ole põhjendanud, miks ta ei esitanud avaldust apellatsioonikaebuses ega varem esimese astme kohtus.

Riigikohus sedastas viimati nimetatud lahendis, et TsMS § 331 lõikest 1 tulenev diskretsiooniõigus annab kohtule võimaluse lubada hagi muutmise avaldusega hilinemist vaid erandjuhtudel. Ringkonnakohtul ei ole selle järgi kohustust rahuldada nimetatud avaldust¹⁶¹.

Omaette küsimus on see, kas Riigikohus peab tingimata tühistama maakohtu otsuse, kui ringkonnakohus võttis menetlusse ilma mõjuva põhjuseta hilinenult esitatud avalduse hagi muutmiseks. Riigikohus käsitles hiljuti lahendis nr 3-2-1-135-16 juhtumit¹⁶², mille uurimise käigus tuvastati, et ringkonnakohus on vastu võtnud hagi muutmise avalduse, mille hageja esitas alles ringkonnakohtu menetluse kestel ilmselge hilinemisega TsMS §-de 229–231 mõttes. Riigikohus leidis siiski, et tegemist ei ole menetlusnormi olulise rikkumisega TsMS § 669 lg 2 mõttes, mis oleks iseenesest aluseks ringkonnakohtu otsuse tühistamisele.

Saksamaal võetakse apellatsioonimenetluses sarnaselt Eestiga uued faktid arvesse vaid väga piiratud ulatuses¹⁶³, kuid hagi muutmise apellatsioonimenetluses ei ole seal ometi täielikult välistatud¹⁶⁴. ZPO § 533 näeb, vastupidi, otseselt ette, et hagi apellatsiooniastmes on lubatud muuta kostja nõusolekul või kui kohus peab seda otstarbekohaseks. Kui rääkida piirangutest, on need tingitud järgmistest ZPO seadusesätetest. ZPO § 529 lg 1 järgi tugineb apellatsioonikohtus istungil ja kohtuotsust tehes esimese astme kohtu poolt tuvastatud faktidele, kui ei ole alust kahelda, et esimese astme kohus korrektselt või täielikult tuvastas tema kohtuotsuse jaoks asjakohaseid fakte (p 1) või on ilmnunud uued faktid ja asjaolud, mis on lubatud arvesse võtta (p 2). Saksa teaduskirjanduses on leitud, et menetlusökonomilised kaalutlused on argument lubamaks hagi muutmist ka apellatsioonikohtus.¹⁶⁵ Saksa Ülemkohus sedastas 20.08.2009. a lahendis, et erinevalt Eestist ei ole Saksa apellatsioonikohtul diskretsiooni hagi muutmise lubatavuse küsimuses.

Hagi muutmise lubamata jätmise peab olema põhjustatud ka Saksa apellatsioonikohtu kohtuotsuses, et hageja saaks selles osas edasi kaevata apellatsioonikohtu otsuse peale. Põhistuse esitamine apellatsioonikohtu kohtuotsuses ei ole kohustuslik, kui kohus lubas hagi

¹⁶¹ RKTko 29.10.2007, 3-2-1-99-07, p 19.

¹⁶² RKTko 21.12.2016, 3-2-1-135-16, p 21.

¹⁶³ Münchener 2016. § 263, Rn 43.

¹⁶⁴ Musielak 2016. § 533, Rn 3.

¹⁶⁵ Beck 2016. § 533, Rn 1.

muutmise avalduse.¹⁶⁶ Tutvudes Saksa kohtute praktikaga, saab järeldada, et Saksamaal ei olda apellatsiooniasemes esitatud hagi muutmise avalduse puhul nii kategoorilised kui Eestis – näiteks Saksa Liitvabariigi töökohtus aktsepteeris 21.06.2011. a lahendis¹⁶⁷ kostja asendamise tema pärijaga hagi muutmise raames apellatsioonimenetluses, kuigi hagi säärase muutmise saanuks vabalt teha ka esimeses kohtuastmes. Samas on juhtumeid, mil Saksa apellatsioonikohtus suhtutakse skeptiliselt poole asendamisse, kui tahetakse muuta hagi¹⁶⁸.

Hagi muutmise Venemaal apellatsioonimenetluses on üldjuhul välistatud. TsMK § 327 lg-s 6 on otseselt sätestatud, et apellatsiooniaseme kohtus ei kohaldata hagi aluse või eseme muutmise kohta käivad reeglid. Analoogne säte sisaldub ka Vene arbitraaži TsMS § 266 lg-s 3. Ainsale erandile, mille puhul hagejal on õigus muuta hagi alust või eset asja läbivaatamisel apellatsioonikohtus, viitas Vene Arbitraaži Ülemkohus oma 13.08.2004.a. teabekirjas¹⁶⁹. Nimelt on selleks erandiks olukord, mil esimese astme arbitraažikohtu otsus tühistati arbitraaži apellatsioonikohtus seoses arbitraaži menetlusseadustiku § 270 lg-s 4 loetletud rikkumiste esinemisega. Menetlusseadustiku § 270 lg-s 4 sisalduv ammendav loetelu on järgmine: asja läbivaatamine arbitraažikohtu poolt ebaseaduslikus koosseisus, asja läbivaatamine menetlusosaliste puudumisel, kes on nõutaval viisil jäetud teavitamata kohtuistungis ajast ja kohast, keelereeglite rikkumine asja läbivaatamisel; kohtuotsuse allkirjastamata jätmise kohtuniku või kohtukolleegiumi liikme poolt või kohtuotsuse allkirjastamine nende kohtunike poolt, kes ei ole kohtuotsuses nimetatud; kohtuistungis protokollis puudumine toimikus; kohtunike nõupidamissaladuse reegli rikkumine kohtuotsuse tegemisel.

Kui rääkida hagi muutmise võimalikkusest kassatsiooniasemes, siis Riigikohus ei luba tihti isegi hagi nn väheolulist täiendamist TsMS § 376 lg 4 mõttes, rääkimata hagi aluse või eseme muutmisest. Näiteks ütles Riigikohus lahendis nr 3-2-1-137-11¹⁷⁰, viidates TsMS § 668 lg-le 1 ja 5, et kassatsioonikaebuses ei ole võimalik oma nõuet suurendada, sest Riigikohus kontrollib kassatsiooni korras ringkonnakohtu otsust üksnes osas, mille peale on kaevatud. Lahendis nr 3-2-1-63-09¹⁷¹ pööras Riigikohus tähelepanu sellele, et tsiviilkohtumenetluse seadustik ei näe menetlusosalisele ette võimalust tugineda kassatsioonikaebuses asjaolule, millele ei ole alama astme kohtutes viidatud. Tuleb tunnistada, et autor ei ole leidnud

¹⁶⁶ BGH, Urteil vom 20. August 2009. – VII ZR 205/07.

¹⁶⁷ Saksamaa Liitvabariigi töökohtu otsus. Bundesarbeitsgericht 9 AZR 236/10, 21.06.2011.

¹⁶⁸ Musielak 2016. § 267, Rn 2.

¹⁶⁹ Вопрос № 44 Информационного письма от 13. августа 2004 г. № 82 Президиума Высшего Арбитражного Суда РФ.

¹⁷⁰ RKTCo 14.11.2011, 3-2-1-137-11, p 15.

¹⁷¹ RKTCo 29.05.2009, 3-2-1-63-09, p 12.

Riigikohtu menetluses olnud lahendit, kus pool kassatsioonimenetluses oleks taotlenud hagi muutmist.

Saksa õiguskirjanduses on leitud, et uue avalduse esitamine apellatsioonimenetlusele järgnevates menetluse etappides on pigem teoreetiline kui praktiline võimalus¹⁷².

Hagi muutmine kassasiooniastmes Venemaal on kategooriliselt välistatud¹⁷³.

Ajaliste piirangute kontekstis tuleb ühtlasi ära märkida, et kuigi hagi korduv muutmine ei ole seadusega keelatud, ei tohi see põhjustada poolte menetluskulude õigustamatut suurenemist¹⁷⁴ ega menetluse aastatepikkust venimist, eriti juhul, kui seoses hagi muutmisega koormavad pooled menetlust erinevate dokumentidega, mille sisu asja lahendamise jaoks ei ole selge¹⁷⁵.

Autor on seisukohal, et ajalised piirangud hagi muutmise avalduse esitamisele apellatsioonija kassatsioonimenetluses on üles ehitatud hästi ega tekita suuri probleeme menetluse jooksul – TsMS § 329–331 üldine regulatsioon annab selge arusaama sellest, et hageja peab tegema kõik endast oleneva, et hagi muutmise avaldus esitataks eelmenetluses. Autor ei toeta Venemaal kehtivat regulatsiooni, mille järgi on hagi muutmise avalduse esitamine apellatsioonikohtus peaaegu välistatud – asjaolud hagi muutmise esitamiseks peavad küll olema erandlikud, kuid nende loetelu võiks olla lahtine nagu Eestis ja Saksamaal. Samas, Eesti võiks Saksa ZPO eeskujul võtta vastu seadusesätteid, milles öeldaks selgelt, kas apellatsioonimenetluses saab esitada hagi muutmise avaldust ja milliseid nõudeid tuleb hagi muutmise avaldust esitades järgida – sealhulgas nõue, et muudetava hagi alus või ese oleks rangelt seotud maakohtus arutluse all olnud ja uuritud asjaoludega. Autor toetab kõigi kolme võrdlusriigi arusaama sellest, et kassasiooniastmes hagi muutmine on ebaloogiline – muu tähendaks menetluse õigustamatut venimist.

2.1. Hagi muutmise toimingu peale õigeaegse vastuväite esitamine

Hagejal peab olema mingil määral tagatud võimalus esitada vastuväide, kui kohus keeldub hagi muutmise avaldust vastu võtmast, kuna hagejal on üldine õigus olla ära kuulatud ja õigus viibida asja arutamise juures.

¹⁷² Beck 2016. § 296 Rn 4.

¹⁷³ А. Рыжаков. Постатейный комментарий к арбитражному процессуальному кодексу РФ. Москва: Лекс-книга 2003. Стр 123.

¹⁷⁴ RKTCo 20.04.2016, 3-2-1-15-16, p 49.

¹⁷⁵ RKTCo 21.12.2016, 3-2-1-135-16, p 11.

TsMS § 333 lg 1 esimese lause järgi võib menetlusosaline esitada vastuväite kohtu tegevuse kohta menetluse juhtimisel, samuti vastuväite menetlussätte rikkumise, eelkõige menetlustoimingu tegemise vorminõuete rikkumise kohta.

TsMS § 333 lg 1 teise lause järgi lahendab kohus eelnimetatud vastuväite määrusega.

TsMS § 333 lg 2 järgi ei saa menetlusosaline vastuväidet hiljem esitada juhul, kui ta ei esita vastuväidet hiljemalt selle kohtuistungil lõpus, kus rikkumine toimus, või rikkumisele järgnenud esimeses kohtule esitatud menetlusdokumendis, olgugi et menetlusosaline teadis või pidi viga teadma. TsMS § 333 lg 3 järgi ei või menetlusosaline vastuväite hilinenud esitamise korral tugineda kohtu veale ka kohtulahendi peale edasi kaevates.

TsMS § 652 lg 6 järgi ei või hageja apellatsioonistmes tugineda asjaolule, et esimese astme kohus rikkus menetlusõiguse normi hagi muutmise asjus, kui ta ei esitanud esimese astme kohtus sellele õigeaegselt vastuväidet.

TsMS § 688 lg 6 järgi ei või hageja kassatsioonistmes tugineda asjaolule, et ringkonnakohus on rikkunud otsuse tegemisel menetlusõiguse normi, kui ta ei ole esitanud ringkonnakohtus sellele õigeaegselt vastuväidet.

TsMS § 333 lõigetes 2 ja 3 sätestatud ei kohaldata, kui kohus on rikkunud tsiviilkohtumenetluse olulist põhimõtet. Näiteks Riigikohtu lahendist nr 3-2-1-112-16 saab järeldada, et kui kohtud rikkusid selgitamiskohustust hagi muutmise osas ja see oli menetluse oluline rikkumine, siis peab kõrgemalseisev kohus kohtuotsuse tühistama sõltumata sellest, kas hageja esitas menetlusõiguse rikkumisele õigel ajal TsMS § 333 mõttes vastuväite¹⁷⁶.

Riigikohtu lahendi nr 3-2-1-99-14 järgi nähtub nimetatud sätetest selgelt, et vastuväitega saab hageja reageerida kohtu tegevusele, mitte tegevusetusele hagi muutmist puudutava küsimuse lahendamisel¹⁷⁷. Kui kohus ei tee ühtegi toimingut seoses hagi muutmisega, ei ole hagejal alust esitada kohtule TsMS § 333 lg 1 järgi vastuväidet.

Saksa ZPO § 282 lg 1 järgi peab hageja esitama vastuväited ettenähtud tähtaja jooksul. Kui vastuväidet ei esitata õigeaegselt, ei saa hageja ZPO § 295 lg 1 järgi kohtu rikkumisele hagi muutmise asjus üldjuhul menetluse ajal enam tugineda.

Saksa ZPO § 282 lg 1 eesmärk on kiirendada kohtuvaidlust ning motiveerida hagejat tegutsema hagi muutmist puudutava kohtutoimingu peale vastuväidet esitades viitamatult ja

¹⁷⁶ RKTko 23.11.2016, 3-2-1-112-16, p 15.

¹⁷⁷ RKTko 05.11.2014, 3-2-1-99-14, p 25.

hoolikalt¹⁷⁸. Kui kohus ei ole määranud tähtaega vastuväite esitamiseks, sõltub mõistlik aeg konkreetse kohtuasja menetluslikust olukorrast, menetluse staadiumist (näiteks eelmenetluse algus või lõpp), ja vastuväite võib vajadusel esitada ka kohtuistungil ajal¹⁷⁹.

Vene TsMK § 156 lg 2 järgi on hagejal õigus esitada vastuväide kohtu tegevuse peale hagi muutmist puudutavas kohtutoimingus – vastuväide kantakse kohtuistungil protokollile.

Kuna kohtumäärus, millega keelduti menetlusse võtmast muudetud hagi, ei ole edasikaevatav, mistõttu apellatsioonkaebuse esitamine ainuüksi hagi muutmise argumendi asjus on perspektiivitu, on seaduses sätestatud võimalus kohtu tegevuse peale õigeaegselt vastuväide esitada hageja jaoks hagi muutmise kontekstis väga tähtis – vastasel korral ei saa hageja üldjuhul tugineda kohtu väidetavale rikkumisele apellatsioonkaebuses ega hiljem.

2.2. Hagi muutmise avaldusele esitatavad vorminõuded

Hagi muutmise avaldus peab vastama seaduses ette nähtud vorminõuetele, mille rikkumise korral ei ole üldjuhul võimalik hagi muutmist maksma panna. Sellele teemale on pühendatud käesolev peatükk.

TsMS § 376 lg 3 esimese lause järgi kohaldatakse hagi muutmise avaldusele hagiavalduse kohta sätestatud, s.t hagi aluse või eseme muutmise avaldus peab olema TsMS § 334 lg 1 kohaselt kirjalikus vormis ehk selgesti loetavas masina- või arvutikirjas A4-formaadis. TsMS § 376 lg-s 3 öeldu tähendab veel seda, et kohus peab lahendama TsMS § 372 kohaselt muudetud hagi menetlusse võtmise või sellest keeldumise ning vajadusel määrama tähtaja puuduste kõrvaldamiseks (nt riigilõivu küsimuses). TsMS § 393 kohaselt, kui kohus on hagiavalduse menetlusse võtnud, teatab ta sellest viivitamatult menetlusosalistele ning toimetab hagiavalduse ära kirja koos lisadega ja asja menetlusse võtmise määrusega kostjale ja kolmandale isikule. Tartu ringkonnakohus leidis 09.04.2010. a kohtumääruses 2-00-70¹⁸⁰, et kui kohtu toimingutega on maakohus sisuliselt hagi muutmise avalduse menetlusse võtnud, ei ole kohtul võimalik tagantjärele TsMS § 372 alusel keelduda hagiavaldust menetlusse võtmast.

Riigikohus on korduvalt selgitanud, et hagi alust või eset ei ole võimalik kohtuistungil suuliselt muuta¹⁸¹. Samas on kohtupraktikas esinenud juhtumeid, mil kohus aktsepteeris *post factum* suuliselt esitatud hagimuutmisavaldust. Näiteks leidis Tallinna ringkonnakohus

¹⁷⁸ Beck 2017. § 282, Rn 1.

¹⁷⁹ Musielak 2017. § 263 Rn 3.

¹⁸⁰ VMKm 07.03.2011, 2-00-70.

¹⁸¹ RKTko 07.04.2010, 3-2-1-18-10, p 10.

lahendis nr 2-10-8956¹⁸², et menetlusökonoomia seisukohalt poleks mõistlik ega hageja suhtes õiglane muuta kohtu seisukohta hagi suulise muutmise lubatavuse asjus, kui kostja sellele viivitamatult vastuväidet ei esitanud ning hagi muutmise hetkest on möödunud kaks ja pool aastat.

Ühtlasi peab hagi muutmise avaldus vastama hagi kõikidele teistele sisu- ja vorminõuetele, sealhulgas peab vajaduse korral olema tasutud riigilõiv. Nagu hagiavalduses, peab hageja TsMS § 363 lg 1 p 1 ja 2 kohaselt hagi muutmisel väljendama selgelt oma eset või alust. Hagejal on kohustus selgitada kohtule hagi eseme muutmise avalduses, mis saab hageja esialgselt nõudest, kas hageja loobub sellest (TsMS § 429, 150 lg 2 p 2, § 168), võtab tagasi (TsMS § 424) või soovib, et nõudeid menetletakse alternatiivsete nõuetena (TsMS § 370)¹⁸³.

Hagi muutmise avalduse vorminõuete eiramine toob hagejale kaasa tõsiseid tagajärgi kohtumenetluses. Näiteks nõustus Riigikohus lahendis nr 3-2-1-18-10 maakohtuga¹⁸⁴, et kuivõrd hageja ei ole hagi aluse muutmist kirjalikult esitanud, ei ole kohtul TsMS § 376 lg-st 3 ja § 334 lg-st 1 tulenevalt võimalust sellele asjaolule tugineda. Vorminõudeid eirava hagi muutmise avalduse puhul ei saa kohus hageja esiletoodud uute asjaoludega arvestada¹⁸⁵.

Erinevalt Eestist ei ole Saksa ZPO-s *expressis verbis* sätestatud, et hagi muutmise avaldusele kohaldatakse hagiavalduse vormi ja menetluse võtmist puudutavaid sätteid, kuid Beck kommentaarides on öeldud, et hagi muutmisele siiski laienevad ZPO §-s 253 hagiavalduse koostamise kohta sätestatud nõuded¹⁸⁶. Seega, ZPO § 253 lg 1 ja lg 5 järgi esitatakse Saksamaal hagi muutmise avaldus kirjalikus vormis. Samas, Müncheneri kommentaar on märgitud, et kooskõlas ZPO §-dega 129, 129a ja 297 võib hagi muutmise avalduse esitada protokollilises vormis istungi ajal, vastavuses hagiavalduse vormiga¹⁸⁷ - nimelt loetakse alles menetluse käigus esitatud nõue ZPO 261 lg 2 järgi menetluses olevaks tema esitamise hetkest suulises menetluses või menetlusdokumendi kättetoimetamisest, mis vastab ZPO § 253 lg 2 p 2 reeglitele. Hagi tingimuslik muutmise pole lubatav. Nimetatud vorminõuete rikkumise puhul loetakse hagi muutmist õigustavad põhjused avaldamata jäetuks, mis on aluseks hagi muutmise avalduse kõrvale lükkamisele. Hagi muutmisel Saksamaal peab samuti vajadusel olema tasutud riigilõiv. ZPO § 253 lg 2 p 2 kohaselt peab hagi muutmise avalduses olema täpselt kindlaks määratud muudetav nõue või selgelt kirjeldatud muudetav alus ehk faktid,

¹⁸² TlnRnKo 01.04.2014, 2-10-8956.

¹⁸³ A. Pärsimägi, lk 85.

¹⁸⁴ RKTko 07.04.2010, 3-2-1-18-10 p 3.

¹⁸⁵ *Ibid*, p 10.

¹⁸⁶ Beck 2016, § 253 Rn 7.

¹⁸⁷ Münchener 2017, § 263 Rn 5.

mis ühemõtteliselt tähistavad vaidlust¹⁸⁸. Vaidluse ühemõtteline tähistamine tähendab aja, ruumi ja vaidlevate poolte konkretiseerimist kui ka nõude põhjenduse ja asjaolude esiletoomist.

Venemaal saab hageja muuta hagi nii kirjalikult kui ka suuliselt kohtuistungil ajal¹⁸⁹. Juhul kui hageja soovib muuta hagi kirjalikult, tuleb tal esitada kirjalik avaldus. Suuliselt kohtuistungil ajal tehtud hagi muutmise avaldus kantakse istungi protokollis¹⁹⁰, kus peavad olema kajastatud ka kõik hageja tegevused hagi muutmise kohta hagi suulise muutmise puhul¹⁹¹. Arbitraaži TsMK § 125 järgi peab hagi muutmise avaldus sisaldama nii hageja nõudeid kostja vastu kui ka asjaolusid, millele hageja tugineb oma kostja vastu esitatud nõuete kinnitamisel¹⁹².

Mis puudutab hagi muutmisele esitatavat vorminõuet, ei peaks suuline vorm autori arvates olema lubatud – kostjal peab olema võimalus reageerida hagi muutmisele, tutvudes kirjaliku tekstiga, kuna suulise avalduse puhul võib tekkida probleeme muudetava aluse või eseme sõnastuse ja selgusega – sellega tagatakse paremini ka eelmenetluse ülesannet tuvastada hagi selge alus ja ese.

2.2.1. TsMS § 376 lg 5 järgne kohtu õigus küsida hagi muutmisel hagi tervikteksti

TsMS § 376 lg 5 annab kohtule diskretsiooni nõuda hagejalt hagiavalduse muutmisel hagi tervikteksti esitamist. TsMS § 376 lg 5 dispositsioon näeb tervikteksti nõudmise võimaldamiseks esimese variandina ette, et hagi on ebaülevaatlik kas korduva muutmise tõttu või muul põhjusel, ja teise variandina, et hagiavalduse teksti terviklik esitamine lihtsustab asja menetlemist. Tuleb märkida, et Saksamaal ja Venemaal analoogne säte puudub. Järgnevalt selgitatakse selle normi eesmärki ja TsMS § 376 lg 5 nimetatud eeldusi.

Tartu ringkonnakohtunik Andra Pärsimägi on seisukohal, et kui hageja muudab hagi, siis tuleb kohtule esitatav taotlus ka hagi muutmisenä pealkirjastada. Lubamatu on tema sõnul, kui hageja esitab kohtule dokumendi pealkirjaga „Vastus kostja kirjalikele vastuväidetele“, kuid selle sisus peitub hagi muutmise¹⁹³. Samas võttis Tallinna ringkonnakohus lahendis nr 2-12-604¹⁹⁴ seisukoha, et kui hageja esitab kohtule uusi asjaolusid kirjalikus seisukohas kostja vastuväidetele, sõltumata menetluskirjaliku dokumendi pealkirjast, tuleb eeldada tema tahet vastavalt muuta või täiendada hagi alust. Ühtlasi toetab Tallinna ringkonnakohus Pärsimägi seisukohta

¹⁸⁸ Musielak 2017. Rn 25.

¹⁸⁹ В. Ярков. 6-е издание. Стр 277.

¹⁹⁰ Т. Кацья, стр 109.

¹⁹¹ В. Ярков. 3-е издание. Стр 258.

¹⁹² А. Тружков. Проблемы изменения исковых требований. Московский юрист, 2011, № 1 (2), стр 30.

¹⁹³ А. Pärsimägi. Lk 84.

¹⁹⁴ TlnRnKo 12.20.1015, 2-12-604.

asjas nr 2-07-39284¹⁹⁵, milles heideti hagejale ette pahauskset käitumist TsMS § 200 lg 1 mõttes, kuna hageja eksitas kohut ja kostjat, esitades maakohtule dokumendis vahetult enne otsuse teatavaks tegemist sisuliselt hagi eseme muutmise avalduse pealkirjaga „Hageja seisukohad ja täiendavad tõendid“. Hageja isegi ei täpsustanud segaselt vormistatud dokumendis, kas ta soovis muuta hagi eset või esitas lisaks eelnevalt esitatud nõuetele veel ühe nõude.

Ülalmainitud olukorra vältimiseks ongi seadusandja kohtu jaoks tõhusa menetluse tagamiseks sõnastanud TsMS §-s 376 lg 5. Kui kohus seda ei nõua, ei ole terviktesti esitamine hagi muutmise puhul kohustuslik.

TsMS § 2 järgi on tsiviilkohtumenetluse ülesandeks tsiviilasja lahendamine kohtu poolt õigesti mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega. Selleks, et tsiviilkohtumenetlus oleks efektiivne, tuleb hagi muutmise avalduse menetlusse võtmise staadiumis kõrvaldada kõik puudused, mis võivad takistada tsiviilasja õigesti lahendamist. Seetõttu on oluline, et kohtud ei võtaks menetlusse vastuoluliste nõuetega või ebaselgete asjaoludega hagiavaldusi – kõik see on kooskõlas TsMS § 376 lg 5 eesmärgiga - seadus ei keela kohtul nõuda hagiavalduse korduvat täpsustamist, kui see on hageja nõude ja selle aluseks olevate asjaolude väljaselgitamiseks vajalik¹⁹⁶.

Hagiavalduse teksti tervikuna esitamine aitab teha hagi kohtunikule arusaadavaks, selgitada välja asja lahendamiseks vajalikud asjaolud ning neid struktureerida¹⁹⁷. Näiteks oli Tallinna ringkonnakohtu lahendis nr 2-10-8956¹⁹⁸ arutuse all olukord, kus hagejale anti hagiavalduse tervikteksti esitamiseks tähtaeg põhjusel, et hageja jättis kirjalikult esitamata selgelt sõnastatud muudetud nõude.

Hagiavalduse tervikteksti esitamise nõue teenib veel järgmist eesmärki: tulenevalt TsMS § 363 lg 1 p-dest 1 ja 2 peavad nii hageja nõue kui ka hagi aluseks olevad faktilised asjaolud olema piisavalt määratletud, kuna, nagu märkis riigikohtunik Jaak Luik oma eriarvamuses asjas nr 3-2-1-53-07¹⁹⁹, on nõude ja selle alusasjaolude selguse tagamine kohtu eelmenetluslik ülesanne.

Riigikohus luges lahendis nr 3-2-1-169-13 põhjendatuks nõuda hagi muutmise taotluses terviklikku hagi muutmise avaldust, kui hageja nõuded ja nõuetega seotud arvestused ei ole

¹⁹⁵ TlnRnKo 28.06.2010, 2-07-39284.

¹⁹⁶ TlnRnKo 29.11.2013, 2-12-35751.

¹⁹⁷ J. Baulina. Kohtu selgitamiskohustus hagimenetluses. Magistritöö. Tallinn: Tartu Ülikool 2014. Lk 48.

¹⁹⁸ TlnRnKo 01.04.2014, 2-10-8956.

¹⁹⁹ Riigikohtuniku Jaak Luige eriarvamus Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 10. oktoobri 2007. aasta otsuse kohta kohtuasjas nr 3-2-1-53-07.

esitatud korrektselt. Sellest lahendist saab veel järeldada, et hagejalt hagiavalduse tervikliku teksti nõudmise eesmärgiks on ära hoida menetluse venimist ja kergendada poolte seisukohtade mõistmist²⁰⁰. Riigikohtu lahendist nr 3-2-1-40-13²⁰¹ saab järeldada, et haginõude ebaselge formuleerimine võib tekitada segadust hageja nõude ja hageja isiku, aga ka menetlustoimingute asjus – näiteks ei olnud selles kaasuses üheselt järeldatav, kes on hageja, kuna menetluse aja jooksul osales hageja rollis eri perioodidel kolm eri isikut. Hagimenetluses peab menetlusosaliste ring aga olema selgelt fikseeritud²⁰². Samuti ei olnud selles asjas hageja teatud nõue selgelt sõnastatud.

Tallinna halduskohus andis asjas nr 3-05-1023, viidates tol ajal kehtinud TsMS-i redaktsioonile, mis sarnaneb praegu kehtiva TsMS § 376 lg-ga 5, mitu korda kaebajale aega kaebuse teksti tervikuna esitamiseks, et see oleks olnud ülevaatlik, kuid tulemusteta. Kohus märkis, et kaebuses esinesid olulised puudused, mis ei võimaldanud kohtul asja menetlusse võtta. Kohus oli korduvalt jätnud kaebuse käiguta, et selgitada välja kaebaja nõuded. Kaebaja kaebuse taotluse osa ja faktilised andmed ei olnud loogiliselt seotud. Viimases määruses palus kohus formuleerida mitmes kaebuse täpsustuses esitatud nõuded ühe terviktekstina, kuna kaebuse eesmärk ega nõuded ei olnud korduvate muutmiste tõttu selged. Kohus ei olnud nimetatud määruse alusel kaebajalt vastust saanud, mistõttu tagastas ta kaebuse selle esitajale läbivaatamatult. Ka Viru maakohus jättis asjas nr 2-14-688²⁰³ lähtuvalt TsMS § 425 lg 1 ja § 423 lg-st 3 hagi läbi vaatamata hagi muutmise avalduse puuduste kõrvaldamata jätmise tõttu.

Saksamaal ei ole otseselt seaduses sätestatud nagu Eestis, et kohus võib nõuda hagiavalduse tervikteksti esitamist TsMS § 376 lg 5 eelduste täitmisel. Samas saab ZPO § 253 loogikast järeldada, et hagi muutmise avalduses peavad olema selgelt esitatud muudetav hagi alus või ese – see teenib õiguskindluse põhimõtet ning hageja huve tõhusaks õiguskaitseks²⁰⁴. Kuid ZPO § 273 lg 2 p 1 järgi, kus on loetletud eelmenetluse ülesanded, saab asja läbi vaatav kohus iga istungi ettevalmistamiseks suunata hagejat tegema muudatusi juba esitatud menetlusdokumentides või esitama lisateavet, ning võib ühtlasi määrata tähtaja teatud punktide selgitamiseks.

Ka Saksamaal peavad hagi alus ja ese olema menetluses selgelt määratletud. Hagiavalduse selge määratletus tähendab kohtu jaoks selgust selles, millistes piirides ta peab tegema otsuse,

²⁰⁰ RKTko 19.02.2014, 3-2-1-169-13, p 12.

²⁰¹ RKTko 29.05.2013, 3-2-1-40-13, p 11.

²⁰² RKTko 11.12.2006, 3-2-1-128-06, p 20.

²⁰³ TrtRnKo 02.12.2013, 2-12-688.

²⁰⁴ Beck 2016. Rn 57.

ning kostja jaoks tähendab selge määratletus kostja võimalust kaitsta ennast ammendaval viisil. Hageja peab esitama maksimaalselt täpseid faktilisi asjaolusid²⁰⁵. Nagu varem märgitud, peavad vaidluses olema konkretiseeritud menetlusosalised, aeg ja ruum²⁰⁶.

Venemaal ei ole vastavat sätet põhjusel, et hagi muutmise avaldust ei pea seal kohustuslikus korras esitama kirjalikult.

Autor on seisukohal, et kui ei ole üheselt mõistetav, mida muudetud hagiga taotletakse, millega nõudeid põhjendatakse ja millega soovitakse oma väiteid tõendada, siis on kohtul igati põhjendatud nõuda hagiavalduse tervikteksti esitamist TsMS § 376 lg 5 mõttes, kuna - nagu tõdeb Malle Seppik oma artiklis 2010. a kohtute aastaraamatus²⁰⁷ - ei saa ühtki vaidlust lahendada enne, kuni kohtul pole selgust nendes küsimustes. Samas näitas Saksa kogemus, et TsMS § 376 lg-le 5 vastav eesmärk saavutatakse ilma, et säärane säte oleks Saksamaal *expressis verbis* sätestatud.

Käesolev teine peatükk oli pühendatud hagi muutmiseks seadusega ette nähtud ajalistele piirangutele ja hagi muutmise avaldusele esitatavatele vormilistele nõuetele. Samuti tutvustati peatükis kohtule seadusega antud sanktsioonimehhanismi, mille eesmärgiks on kohustada hagejat esitama menetluse toimumist soodustavat ning kõikidele nõuetele vastavat avaldust hagi muutmiseks.

On igati loogiline, et hagi muutmist saab taotleda vaid kirjalikult – ei ole mõtet suurendada riski, et eelmenetluse peamine ülesanne määrata kindlaks vaidluse ese jäetaks saavutamata hagi muutmise suulisel esitamisel.

Autor jõudis järeldusele, et on olemas tõhus ajalisi piiranguid puudutav regulatsioon, mis on konkreetne ja hageja jaoks arusaadav. Õiguslik regulatsioon ja kohtupraktika annavad selge vastuse küsimusele, miks eeldatakse, et hagi muutmise on reeglina lubatud vaid eelmenetluses ning et eelmenetlusele järgnevat protsessi staadiumides on hagi võimalik muuta vaid erandjuhtudel. Samuti saab läbi töötatud allikatest välja lugeda, millised on mõjuvad põhjused, mille esinemisel hageja saab esitada hagi muutmise avalduse hilinemisega.

²⁰⁵ Beck 2016. § 253 Rn 53.

²⁰⁶ Musielak 2016. § 253 Rn 26.

²⁰⁷ M. Seppik. Riigikohtu lahendid II astme tsiviilkohtuniku kriitilise pilgu läbi. – Kohtute aastaraamat 2010, lk 69. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1106/Kohtute_aastaraamat2010veeb.pdf (23.03.2017).

Autor teeb ettepaneku luua Saksa eeskujul seadusesäte, mis konkretiseerib hagi muutmise esitamise võimalust apellatsiooniastmes – tänu sellele on kostja paremini teadlik oma menetlusõigustest. Analoogselt Saksa ZPO-ga võiks uue dispositiooni loogiliselt paigutada TsMS 12. jao juurde, mis käsitleb apellandi tsiviilmenetlustoiminguid ringkonnakohtus.

- Hagi alust ja eset saab muuta apellatsioonimenetluses kuni ringkonnakohtu määratud tähtajani. Hagi muutmise avaldus peab olema kooskõlas TsMS § 631 lg-ga 1 (apellatsioonkaebuse alus).

3. Millal kohus saaks menetleda hagi muutmise avaldust

Käesoleva peatüki alguses ehk alapeatükis 3.1 tutvustatakse neid võimalusi, mis on kostjale seadusega antud, et ta saaks kaitsta oma huve hagi muutmise lubatavuse otsustamisel. Alaosas 3.1.1 räägitakse esimesest tingimusest muudetud hagi lubamise protseduuril, milleks on kostja nõusolek. Hagi muutmise avaldusega nõustumatuse korral on kostjale seadusega ette nähtud võimalus esitada viivitamatu vastuväide, mis on kõne all alapeatüki 3.1 järgmises alaosas. Alapeatükis 3.2 analüüsitakse neid eeldusi, mida kohus peab arvestama ja võib arvestada hagi muutmisele nõusolekut andes või andmata jättes. Alapeatükis 3.3 pööratakse tähelepanu nendele formaalsetele nõuetele, millele vastab kohtu seisukoht hagi muutmise asjus. Käesoleva peatüki viimases alapeatükis 3.4 antakse ülevaade kohtu selgitamiskohustusest hagi muutmisel. Seega, kolmandas peatükis vastatakse nii sissejuhatuses märgitud nimetatud peatüki uurimisküsimusele kui hüpoteesile.

3.1. Kostja õigus mõjutada hagi muutmise lubatavust

3.1.1. Kostja nõusolek hagi muutmiseks

Kohtupraktikas ei ole harukordne, kui kohus võtab arvesse kostja seisukohta hagi muutmise lubatavuse küsimuses. Kehtiv TsMS ei luba keelata hagi muutmist juhul, kui kostja sellele vastu ei vaidle²⁰⁸. Samas, kostja keeldumisega arvestada ei ole kohustuslik, kui esineb mõjuv põhjus hagi muuta. TsMS-i seletuskirjas on märgitud, et enne 01.01.2009 ei olnud esimese astme kohtus hagi muutmiseks vaja kostja nõusolekut. Seadusemuudatuse eesmärgiks oli see, et menetluse kiirendamise huvides mõtleks hageja nõuet esitades oma nõude rohkem läbi²⁰⁹. A. Pärsimägi märkis, et enne 01.01.2009 tekitas kostja või kohtu nõusoleku arvestamata jätmine probleeme, sest hagi muutmisega oli võimalik menetlust oluliselt pikendada²¹⁰.

Kui kohtumenetluses on kaaskostjad, tuleb mängu TsMS § 207 lg 3, mille kohaselt juhul, kui vaidlusalust õigussuhet saab tuvastada üksnes kõigi kaashagejate või -kostjate suhtes ühiselt ja kui kas või üks kaashageja või -kostja järgib menetlustähtaega, osaleb kohtuistungil, esitab kaebuse või osaleb muu menetlustoimingu tegemisel, kehtivad tema toimingud ka teiste kaashagejate või -kostjate suhtes. Näiteks Harju maakohu menetluses olnud asjas nr 2-13-36329²¹¹ küsis kohus kostjatelt hageja taotluse kohta arvamust. Kostjad X ja Y avaldasid

²⁰⁸ M. Vutt. Kohtupraktika analüüs. Lk 8.

²⁰⁹ *Op. Cit.* TsMS seletuskiri. 195 SE. Lk 24.

²¹⁰ A. Pärsimägi. Lk 113.

²¹¹ HMKo 12.09.2014, 2-13-36329.

kohtule, et nad ei ole nõus hagi aluse muutmisega. TsMS § 207 lg-st 3 tulenevalt tuleb hagi alusega mittedõustunuks lugeda ka kostja Z, kes ei ole kohtule vastanud TsMS § 376 lg 2 järgi.

Seaduses ei ole sätestatud vorminõuet kostja nõusolekule või nõusoleku andmata jätmisele hagi muutmise küsimuses. Kohtupraktikas ei ole harukordne, kui kostja avaldab esmalt suuliselt kohtuistungil, et tema ei anna nõusolekut hagi muutmiseks²¹². Kostja saab anda vaikiva nõusoleku hagi muutmisele, jättes vastuväite esitamata. Kostja kaudse nõusoleku andmine hagi muutmiseks ei ole ka seadusega keelatud.

Saksa teaduskirjanduses ollakse seisukohal, et ZPO § 263 kaudu tõstatav nõudeõiguspiirang kaitseb kostja huve – see on mõeldud kostja kaitseks²¹³, kes ühelt poolt ei pea ennast kaitsma hageja täielikult uue ründe vastu ja teiselt poolt on õigustatud saama õiguslikult siduva otsuse esialgselt kinnitatud nõude alusel²¹⁴. Kostja peab olema võimeline hagi esitamisse sekkuma ilma, et hageja saaks kostja argumenti sisutühjaks muuta, vahetades hagi koosseisu²¹⁵. Edasi aga tõdetakse samas allikas, et hagi muutmiseks kostja nõusoleku andmata jätmise võib siiski tähendada seda, et hageja on sunnitud kostja vastu esitama uue hagi. Hoolimata kaitsevajadusest on Saksa kohtupraktikas tihti ilmnenud, et kostja on hagi muutmise tagasi lükanud pigem selleks, et aega võita ja hagejale suuremaid kulusid tekitada, mitte põhjendatud huvi tõttu. Mõistagi suurendab uue protsessi alustamine kohtute koormust²¹⁶. Vaid kostja nõusoleku arvestamine võib omakorda tähendada soovimatut protsesside mitmekordistumist, mis on välditav vaidlusaluse protsessi muutmisega selle toimumise ajal. Seega pole antud küsimuses tegemist mitte ainult kostja huviga, vaid ka menetlusökonoomia probleemiga, millest tingitult tuleb kaaluda, kas soovitud hagimuutmist aktsepteerida või mitte. Sellest tingitult on seadusandja andnud §-s 263 ka kohtule endale võimaluse lubada hagi muuta, ilma kostja soovi arvestamata²¹⁷. Seepärast on ZPO § 263 dispositioonis selgelt öeldud, et hagi muuta lubatakse kostja nõusolekul või kui kohus tunnistab hagi muutmise otstarbekohaseks.

Saksamaal võib kostja sarnaselt Eestiga oma nõusoleku anda suuliselt istungi ajal või kirjalikus dokumendis²¹⁸. Kostja ei pea oma nõusolekut tingimata selgesõnaliselt andma: ZPO

²¹² TlnRnKo 15.10.2015, 2-12-604.

²¹³ C. Paulus 2002. Lk 148.

²¹⁴ Saenger 2017. § 263 Rn 1.

²¹⁵ M. Schwab. Zivilprozessrecht. München 2010. St. 129.

²¹⁶ C. Paulus 2002. Lk 150.

²¹⁷ *Ibid.*

²¹⁸ Beck 2016. § 263, Rn 9.

§ 267 järgi²¹⁹ piisab ka seda järeldada lubavast teost. Samas on Müncheneri kommentaaris öeldud, et kostja kaudne nõusolek hagi muutmiseks võib olla aktsepteeritud vaid erandlikel asjaoludel²²⁰.

Erinevalt Eestist ja Saksamaast ei oma kostja nõusolek Venemaal hagi muutmise lubamisel mitte mingit tähtsust. Hageja volitused hagi muutmise õiguse realiseerimisel ei allu kostja kontrollile ning teostatakse hageja vaba tahteavalduse alusel²²¹. Venemaal valitseb seisukoht, et kostja nõusoleku arvestamata jätmine on kooskõlas poolte võrdsuse ja dispositiivsuse põhimõttega. Samas on mõned Vene õigusteadlased selles küsimuses täiesti erineval seisukohal – üheks selliseks on Veliki Novgorodi Jaroslav Mudrõi nimelise Ülikooli professor Kolessov. Ta leiab, et hagi muutmise ilma kostja nõusolekuta piirab oluliselt võistlevuse ja poolte võrdsuse põhimõtte kehtivust, kuna tingib nii kostja tegude muutmise kui ka mõjub oluliselt menetluse käigule²²².

Samas peab Venemaal kostja olema teavitatud kohtu seisukohast hagi muutmise küsimuses. Näiteks Vene Arbitraaži Ülemkohtu Presiidiumi ühe teabekirja raames esitati küsimus²²³, kuidas arbitraažikohtul tuleb käituda juhul, kui hageja istungi ajal muutis hagi aluse või eseme, kuid kostja, keda nõuetekohaselt teavitati istungi toimumise ajast ja kohast, ei ilmunud istungile. Vastus oli selline, et asja kohtulik arutamine tuleb edasi lükata vastavalt arbitraaži menetlusseadustiku § 158 lg-le 5, kuna ilma kostjat hagi aluse või eseme muutmise teavitamata ei saa asja käimasoleval istungil läbi vaadata. Vastupidine seisukoht tähendaks poolte võrdsuse ja võistlevuse põhimõtte rikkumist. Kostja menetlusseisundi oluline halvenemine võib olla tingitud asja uurimise piiride muutmise, mis moodustati esialgselt esitatud haviga²²⁴.

Autor on arvamisel, et kostja seisukohaga arvestamine on eeltoodud põhjustel ilmtingimata mingil määral vajalik tulenevalt poolte võistlevuse ja dispositiivsuse põhimõttest, kuid tuleb kindlaks määrata kostja nõusoleku arvesse võtmise ulatus hagi muutmisel. Autor pakub variandi, mille kohaselt ei pea hagi muutmise otsustamine eelmenetluses sõltuma kostja arvamusest, kuid põhiistung toimumise hetkest menetluses maakohtus võib hageja muuta hagi eset või alust üksnes kostja nõusolekul.

²¹⁹ C. Paulus 2002. Lk 148.

²²⁰ Münchener 2016. § 267, Rn 30.

²²¹ В. Ярков. 6-издание. Стр. 277.

²²² П. Колесов. Процессуальные средства защиты права. Великий Новгород: НовГУ имени Ярослава Мудрого 2004. Стр. 151.

²²³ Вопрос № 11 Информационного письма от 22 Декабря 2015 г. № 99 Президиума Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации.

²²⁴ В. Ярков 2016. Стр. 142.

3.1.2. Kostja viivitamatu vastuväide hagi muutmise lubatavuse peale

TsMS § 376 lg 2 kohaselt eeldatakse kostja nõusolekut, kui ta ei esita hagi muutmisele viivitamata vastuväidet. Samas ei ole seaduse tasemel otseselt öeldud, mida tähendab kostja vastuväite esitamise viivitamatus. Järgnevas selgitatakse, milliste kriteeriumide alusel tehakse kindlaks, kas kostja jõudis esitada vastuväite hagi muutmise peale ja mis on selle sätte eesmärgid.

Kostjale tagatud võimalus esitada hagi muutmisele vastuväide teenib TsMS § 7 järgset poolte võrdõiguslikkuse põhimõtet. Kostja arvamuse kohustuslik arvestamine hagi muutmisel on kooskõlas TsMS § 199 lg 1 p-ga 6, millest tulenevalt on kostjal õigus vaielda vastu hageja hagi muutmise avaldusele.

Tallinna ringkonnakohus sedastas asjas nr 2-12-604²²⁵, et kostjale esitatud nõue esitada vastuväide hagi muutmise peale võimalikult aegsasti on hagimenetluse kui võistleva menetluse tunnus. Selliselt tagatakse ka asja mõistliku aja jooksul lahendamise põhimõtte järgimine, mis teenib omakorda menetlusökonomia põhimõtet.

Tuleb tunnistada, et keerukamate vaidluste puhul ei pruugi kostja suuta viivitamatult vastata²²⁶. Kostjale peab olema tagatud piisav aeg nii hagi muutmise avalduse kohta seisukoha kujundamiseks kui ka sellega tutvumiseks, et ta saaks ennast piisavalt kaitsta. Kui pool ei ole võimeline arvamust avaldama seisukoha või kahtluse suhtes, millele kohus on tähelepanu juhtinud, võib kohus, tulenevalt TsMS 351 lõikest 3 määrata talle tähtaja oma seisukoha esitamiseks. Tulenevalt poolte võrdsuse ja dispositiivsuse põhimõttest on kostjal kohustus paluda lisatähtaega argumenteeritud vastuväite esitamiseks. Kostja käitumisest saab järeldada, et ta peab olemasolevat võimalust hagi muutmise avaldusega tutvumiseks mõistlikuks ja piisavaks, kui ta ei taotle kohtuistungis edasilükkamist ega täiendava tähtaja andmist hagi muutmise avalduse peale oma seisukoha esitamiseks.

Mis puudutab viivitamatuse mõiste konkretiseerimist, siis seadus ega kohtupraktika ei anna selleks selgeid ega otsesõnalisi juhiseid. Näiteks kasutas Riigikohus viivitamatu vastuväite termini sisustamiseks väljendit „piisavalt aegsasti“²²⁷. Samas on autor seisukohal, et rääkides viivitamatuse elemendist, peab kostjale olema tagatud õigus saada piisavalt aega oma seisukoha kujundamiseks hagi muutmise avalduse osas. Kostjale vastuväite andmise

²²⁵ TlnRnKo 15.12.2015, 2-12-604.

²²⁶ I. Soots. Asjaolude ja tõendite esitamine hagimenetluses – kas poolte või kohtu ülesanne? Magistr töö. Tartu 2010, lk 70.

²²⁷ RKTko 22.02.2012, 3-2-1-163-11 p 30.

võimaluse tagamine on väga vajalik üldistest protsessireeglitest kinnipidamise kontekstis – seda rõhutas Riigikohus lahendis nr 3-2-1-11-09. Nimelt leidis Riigikohus, et kui kostjale ei anta võimalust esitada vastuväiteid hagi muutmise nõudele, ei saa kostjalt nõuda muudetud hagi esemega taotletavat hüvitist.

TsMS § 330 lg 2 loogikast tuleneb, et hagi muutmise avalduse lubatavust puudutavad kostja vastuväited tuleb esitada korraga ja vastuses hagi muutmise avaldusele või istungil. Viru maakohus oli seisukohal, et kostja ei esitanud asjas nr 2-12-27909 viivitamata vastuväidet hagi muutmisele, kuna kohtu määratud neljateistpäevase tähtaja jooksul ei esitanud kostja vastuseks midagi.²²⁸

Erinevalt Eestist ei ole Saksa ZPO-s otseselt sätestatud nõuet, et kostjal tuleb reageerida viivimatult, kui ta ei ole nõus kavandatava hagi muutmisega. Samas näeb ZPO § 267 selgelt ette, et kostja nõusolekut eeldatakse, kui ta ei esita hagi muutmisele vastuväidet kohtuistungil ajal²²⁹. Seega saab kostja anda hagi muutmisele oma nõusoleku vaikivalt – vastuväite esitamata jätmise hilisemal hindamisel ei oma tähtsust, kas see oli kostja teadlik valik või vabandav teadmatus²³⁰. Saksa teaduskirjanduses on leitud, et nõue esitada kohtuistungil hagi muutmisele nõustumatuse korral vastuväide teenib õiguskindluse eesmärki. See nõue sunnib kostjat esitama vastuväiteid viivimatult ja ühemõtteliselt ning kõrvaldab keeruka küsimuse, kas kostja andis hagi muutmisele kaudse nõusoleku²³¹ – nii välditakse selleteemalisi vaidlusi kõrgemates kohtuastmetes. Samas ei ole kostja nõusoleku andmine kaudses vormis ZPO järgi täielikult välistatud, kuigi lubamist sel viisil peetakse vastuoluliseks²³². Kostjal on õigus esitada vastuväide hagi muutmise peale enne istungit. Kui vaidlus on poolte vahel kirjalikus menetluses, määrab kohus ZPO § 128 lg 2 kohaselt tähtaja, mille jooksul tuleb esitada kõik menetlusedokumentid ja teha menetlustoimingud, milleks on ka kostja vastuväite esitamine hagi muutmise peale.

Mis puudutab kostja vastuväite esitamist, siis läbitöötatud materjalile tuginedes peab tunnistama, et Saksamaa õigusaktide sätted kostja vastuväite kohta on palju efektiivsemad kui Eestis – ZPO § 267 on väga selge selles küsimuses, et kostja peab hagi muutmisele vastuväite esitama hiljemalt istungil esimese või teise astme kohtus. Saksa kehtivas seaduses on ette nähtud kindel tähtaeg, mille jooksul kostjal tuleb esitada vastuväide hagi muutmise peale, nii et tema vaikimist ei loetaks hagi muutmisele nõustumiseks.

²²⁸ VMKo 10.12.2013, 2-12-27909.

²²⁹ BGH, Urteil vom 04. Dezember 2004. – II ZR 394/02.

²³⁰ Musielak 2017. § 267, Rn 1.

²³¹ Beck 2017. § 267, Rn 1.

²³² Münchener 2016. § 267, Rn 4.

3.2. Kohtu nõusoleku andmine või andmata jätmine

Muude mõjuvate põhjuste loetelu, mille esinemisel kohus nõustub hagi muutmise või keeldub nõusolekut andmast, on lahtine. Samas sätestab TsMS § 376 lg 2 kohtu jaoks mõjuvate põhjuste hierarhia hagi muutmise lubatavust otsustades: kohus peab kõigepealt tuvastama, kas senises menetluses esitatud faktiväited ja tõendid võimaldavad muudetud hagi lahendada eeldatavasti kiiremini ja säästlikumalt. Niisiis tuleb kohtul kontrollida, kas hageja esitatud mõjuv põhjus on kooskõlas TsMS § 376 lg-s 2 sätestatud menetlusökonomilise eesmärgiga. Tuleb märkida, et Saksa ZPO mõjuvat põhjust käsitlev sõnastus ei ole Eesti omaga identne – ZPO § 263 järgi lubatakse hagi muuta juhul, kui kohus leiab sellise hagi muutmise olevat otstarbeka. Seega ei pidanud Saksa seadusandja vajalikuks lisada *expressis verbis* sätestatud menetlusökonomilist argumenti, vaid see argument tuleneb kohtupraktikast, nagu edaspidi näidatakse.

Järgnevalt tuuakse mõjuvate põhjuste näiteid kohtupraktikast, kui kohus kas võib keelduda nõusolekut andmast või annab nõusoleku hagi muutmiseks.

3.2.1. Mõjuv põhjus kohtu nõusoleku andmata jätmiseks

Esimene suur plokk, millal kohtud keelduvad hagi muutmiseks nõusolekut andmast, on TsMS § 376 lg-s 2 sätestatud menetlusökoonoomia argument. Näiteks keeldus Harju maakohus asjas nr 2-15-6047²³³ sel põhjusel kohtumäärusega hagi muutmiseks nõusolekut andmast – nimelt on hageja 04.03.2015 hagiavalduse resolutsiooni esitanud üksnes nõude kahju hüvitamiseks. Nähtuvalt maakohtu 26.06.2015 määrusest on kohus menetluses võtnud hageja kahju hüvitamise nõude. 20.06.2016 menetlusdokumendis esitas hageja nõude mõista kustjalt välja saamata jäänud töötasu. Eeltoodust tulenevalt on hageja esitatud kahjuhüvitusnõue olnud maakohtu menetluses juba enam kui poolteist aastat ning kohtul oleks see võimalik peatselt sisuliselt ära lahendada. Seega ei võimaldaks hageja kahju hüvitamise ning saamata jäänud töötasu nõude ühes menetluses arutamine lahendada asja kiiremini ega säästlikumalt. Harju maakohtu hinnangul asjas nr 2-09-66432 ei saa kohtuvaidlust lahendada kiiremini ega säästlikumalt TsMS § 376 lg 2 mõttes, kui hageja välja toodud uued hagi alusesse kuuluvad asjaolud on tõendamata²³⁴.

Tulenevalt TsMS § 376 lg 2 ülesehitusest käsitletakse järgnevalt muid juhtusid, mill kohtu hinnangul ei esinenud mõjuvat põhjust lubada hagi muuta.

²³³ HMKm 15.11.2016, 2-15-6047. Kohtumääruse koopia on autori valduses.

²³⁴ HMKo 26.05.2010, 2-09-66432.

Kohus ei nõustunud hagi muutmisega, kuna hagi muutmise avaldusest ega muudest kohtule esitatud avaldustest ei selgunud muudetud esemega hagi alused ning samuti ei olnud võimalik tuvastada, kas hageja muutis vaid hagi eset või soovis hageja sealjuures muuta ka hagi alust²³⁵.

Eraldi plokiks hagi muutmisest keeldumise põhjuste hulgas on hageja pahauskne käitumine menetluses. Riigikohtu kohtupraktika analüütiku Margit Vuti hinnangul on kohtu nõusoleku andmine hagi muutmiseks loomulikult välistatud, kui tegemist on protsessiõiguste hagejapoolse pahauskse kasutamisega²³⁶. TsMS § 200 lg 1 ja 2 järgi käitub hageja pahauskelt, kui kuritarvitab oma õigust hagi muuta, venitab teadlikult menetlust või viib kohut eksitusse tahtlikult, mitte vaid lohakuse tõttu, nagu leidis Riigikohus lahendis nr 3-2-1-79-06²³⁷, kus isik ei informeerinud menetlust mõjutavast olulisest asjaolude muutumisest, kuigi tema oli sellest teadlik. Asjas nr 2-07-12034²³⁸ ei lubanud maakohus hagi muuta, kuna hageja ei kasutanud oma menetlusõigusi heauskselt, asudes muutma hagi alles pärast Riigikohtu otsuse seisukohtadega tutvumist.

Riigikohus on selgel arvamusel, et kohus ei saa anda nõusolekut hagi aluse ja eseme üheaegseks muutmiseks, kuna see ei ole lubatud kehtiva TsMS § 376 lg 1 järgi. Samas aktsepteeris Riigikohus oma praktikas sellist hagi lubamatut muutmist. Näiteks lahendis nr 3-2-1-43-06²³⁹ leidis tsiviilkolleegium menetlusökoonomia põhimõttest lähtudes, et sisuliselt uuest hagist saab lähtuda ka asja uuel läbivaatamisel maakohtus, kuna kostja ei vaielnud vastu hagi eseme ja aluse üheaegsele muutmisele ja maakohus võttis muutmise vastu. Tartu ringkonnakohus sedastas 02.09.2010. a kohtumääruses asjas nr 2-04-530²⁴⁰, et kuna maakohus ei võtnud hagi aluse ja eseme üheaegsel muutmisel kohe seisukohta hagi lubatavuse küsimuses, ei ole õige see, kui kohus pärast esialgsest hagiavaldusest loobumise luba muudab peaaegu aasta hiljem oma seisukohta ja keeldub muudetud hagi menetlemast põhjusel, et menetlusseadustik ei luba samas menetluses muuta nii hagi alust kui ka eset.

Kohtupraktikas peetakse problemaatiliseks rahuldada hagi muutmise avaldust TsMS § 376 lg 1 mõttes, kui kõne all on tagaseljaotsuse tegemine. Nimelt märkis Tartu ringkonnakohus lahendis nr 2-08-79514²⁴¹, et maakohus saab tagaseljaotsusega hagi rahuldada üldjuhul

²³⁵ VMKm 10.06.2015, 2-14-688.

²³⁶ M. Vutt. Lk 37.

²³⁷ RRTKm 03.10.2006, 3-2-1-79-06, p 17.

²³⁸ TlnRnKm 03.12.2010, 2-07-12034.

²³⁹ RRTKo 15.05.2006, 3-2-1-43-06, p 12.

²⁴⁰ TlnRnKo 02.02.2010, 2-04-530.

²⁴¹ TlnRnKo 27.05.2009, 2-08-79514.

ulatuses, mis on nõutud kostjale kättetoimetatud hagiavalduses, kuid kohtu hinnangul on tagaseljaotsusega erandina lubatav välja mõista viivist suuremas ulatuses, kui hagis nõuti.

Nõusoleku andmine Saksamaal ei ole üldreeglina asjakohane, kui kerkib täielikult uus vaidlus, mis ei ole mingis materiaalses seoses olemasoleva hagiga²⁴² – vastupidine tähendaks õigusliku raamistiku väärtusetuks muutmist²⁴³. Saksa Ülemkohtul on aastatepikkune praktika, et poolte subjektiivsed huvid ei ole võrreldes menetlusökonoomia argumendiga sellise otsustava kaaluga, mis paneks kohut lubama hagi muutmist²⁴⁴. Kohus keeldub nõusolekut andmast, kui seda ei ole võimalik anda apellatsioonikohtus tulenevalt ajalisest piirangust – näiteks oli võimalik hagi ilma mingisuguste takistusteta muuta esimeses kohtuastmes ja muid põhjuseid hagi muutmise lubamiseks ei esine²⁴⁵. Argument keelduda esineb, kui hagi muutmise avalduse rahuldamine venitab olulisel määral ilma objektiivse õigustuseta õigusvaidluse lõpetamise otsustamist²⁴⁶. Apellatsioonikohtus võib keelduda hagi muutmise heakskiidust, kui uus hagi alus või ese ei ole õiguslikult seotud esimeses kohtuastmes olnud hagiaga ehk siis poolte vahel ei olnud varem vaidlust püstitatud teema üle, eriti juhul, kui apellatsioonikohtus saadab asja arutamiseks uuesti esimese astme kohtusse. Hagi muutmist lubada ei ole kohustuslik, kui taotletavat eesmärki on võimalik saavutada jätkuvas menetluses, muutmata selleks hagi eset või alust²⁴⁷. Saksamaal võidakse keelduda hagi muutmist heaks kiitmast, kui hageja ei käitu menetluses heauskselt – hageja vastuoluliseks käitumiseks (*Widersprüchliches Verhalten*) saab pidada seda, kui hageja muudab äkiliselt hagi, eesmärgiga venitada menetlust. Saksa õigusteadlaste arvates on hageja menetlusõiguse üldine kuritarvitamise keeld sätestatud Saksa tsiviilseadustiku²⁴⁸ BGB §-s 242.

Olukordi, mil kohus keeldub nõusolekut andmast, on Venemaal vähe. Kohus ei anna Venemaal nõusolekut hagi muutmiseks, kui hageja ei muuda hagi seadusega lubatud piires²⁴⁹. Olukord jääb seadusega lubatud piiresse, kui hagi muutmise heakskiit ei halvenda oluliselt kostja seisundit menetluses²⁵⁰. Seadusega lubatud piirest väljub olukord, kui hageja muudab üheaegselt hagi eset ja alust²⁵¹ – sisuliselt uus hagi kaitseb täielikult teist huvi²⁵². Pavel Ievlev

²⁴² Beck 2016. § 263, Rn 10.

²⁴³ Münchener 2016. § 267, Rn 38.

²⁴⁴ BGH, Urteil vom 21. Dezember 1989. – VII ZR 84/89.

²⁴⁵ Beck 2016. § 263, Rn 11.

²⁴⁶ BGH, Urteil vom 10. Januar 1985. – III ZR 98/83.

²⁴⁷ Münchener 2016. § 139, Rn 24.

²⁴⁸ Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 21. Februar 2017 (BGBl. I S. 1218). Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html> (25.04.2017)

²⁴⁹ П. Иевлев 2009. Стр 77.

²⁵⁰ П. Иевлев 2009. Стр 140.

²⁵¹ В. Миронов 2011. Стр 221.

kirjutab oma hagi muutmisele pühendatud monograafias, et hagi aluse ja eseme üheaegne muutmine paneb kostja ebasoodsasse olukorda, mis ei ole kooskõlas poolte õiguste võrdsuse põhimõttega²⁵³. Samaara ülikooli tsiviilprotsessi õppetooli juhataja ja professori Jevgenia Treševa sõnul kehtib hagi aluse ja eseme üheaegse muutmise keeld põhjusel, et kohus kujundab oma uurimise eset, määrab kindlaks vaidlusaluse õigussuhte iseloomu ja kohaldatavad seadusesätted ning selgitab välja asja jaoks tähtsust omavad asjaolud²⁵⁴. Vene õiguskirjanduses on veel avaldatud seisukohta, et hagi aluse ja eseme üheaegse muutmise keelu eesmärgiks on vältida haginõuete muutmise õiguse kuritarvitusi, menetluse olulist venitamist ning ära hoida kostja menetlusõiguste rikkumine²⁵⁵. Samas ei või kohtuotsust tühistada, kui arbitraažikohus, rikkudes arbitraaži menetlusseadustikku, lubas aluse ja eseme üheaegset muutmist, kuna säärased rikkumised ei saa ise kaasa tuua kohtuvaidluse ebaõiget materiaalõiguslikku lahendamist²⁵⁶.

Seega, nii nagu seadus ette näeb, juhinduvad Eesti kohtud hagi muutmiseks nõusolekut andmata jättes menetlusökonomilistest kaalutlustest. Samuti võib hagi muutmise keeldumise puhul osutada TsMS § 376 lg 2 märgitud muudele põhjustele, nagu hageja pahauskus või segaselt koostatud avaldus hagi muutmiseks. Mis puutub Saksa õigusse, siis Saksa Ülemkohtu lahendite ja õiguskirjanduse põhjal võib järeldada, et menetlusökonomiline aspekt on sealgi otsustav andmaks luba hagi muutmiseks, kuid siiski lubavad Saksa kohtud hagi muutmist rohkem kui Eesti kohtud. Venemaal ei lubata tulenevalt Vene tsiviilprotsessi spetsiifikast hagi muutmist vaid erandkorras, milleks on enamasti sarnaselt Saksamaaga hagi aluse ja eseme muutmine korraga. Autor on nõus, et menetlusökonomilised kaalutlused peavad olema kõige tähtsamaks argumendiks jätta hagi muutmise avaldus tagajärjeta, kuna ei ole otstarbekohane alustada kogu menetlust otsast peale, kui see toob kaasa kohtuvaidluse väga olulise venimise.

3.2.2. Mõjuv põhjus kohtu nõusoleku andmiseks

Eraldi mõjuvate põhjuste plokk hagi muutmise heakskiiduks on menetlusökonomilised kaalutlused – see on täielikus vastavuses TsMS § 376 lg 2 loogikaga. Riigikohus leidis lahendis nr 3-2-1-88-16²⁵⁷, et teatud juhtudel ei ole kohtul alust keelduda hagi muutmiseks nõusolekut andmast, kuigi see on ebamõistlik ja vastuolus TsMS §-s 2 sätestatud

²⁵² М. Шакарян. Гражданское процессуальное право России. 2002. Стр 225.

²⁵³ П. Иевлев 2009. Стр 77.

²⁵⁴ Е. Трещева. Стр 42.

²⁵⁵ А. Гружков. Московский юрист 2011. Стр 72.

²⁵⁶ В. Ярков 2016. Стр 48.

²⁵⁷ RKTКо 18.10.2016, 3-2-1-88-16, p 11.

menetlusökoonoomia põhimõttega. Tallinna ringkonnakohus leidis asjas nr 2-15-107170, et menetlusökoonoomia põhimõttega kooskõlas oli lubada hagejal muuta hagi alust olukorras, kus hageja oli saanud kohtumenetluse käigus aru pooltevahelise tehingu tühisusest, kuid ilmselgelt soovis tühise tehingu alusel üleantu tagasi saada ja menetlusosalised olid mitmeid kuid aktiivselt tegelenud omavahelise suhtega, kompromissi siiski saavutamata²⁵⁸.

Harju maakohus, tuginedes TsMS § 376 lg 2 sätestatud menetlusökoonoomia eesmärgile, on tsiviilasjas nr 2-08-11542²⁵⁹ põhjendanud kohtu nõustumist hagi muutmise järgmiselt: arvestades asjaolu, et hageja on esitanud alternatiivse nõude eelmenetluse käigus, mis on menetlusökoonoomiast lähtuvalt võrdlemisi varajane protsessistaadium, leiab kohus, et tegemist ei ole hagi muutmise sellisel viisil, mis ei võimaldaks asja säästlikumat lahendamist. Kohus märkis, et menetlusosaliste menetluskulud suurenevad, kui hageja peaks peale käesoleva tsiviilasja menetluse lõppemist esitama uue hagiavalduse kostja vastu. Esmaseks argumendiks on seega olnud TsMS § 376 lg 2 järgne üldine menetlusökoonoomia ja muuks argumendiks poolte kulude kokkuhoid.

Tulenevalt TsMS § 376 lg 2 loogikast tuuakse järgnevalt muid mõjuvaid põhjuseid, mis on aluseks hagi muutmise lubatavust otsustades.

Harju maakohus oma lahendis nr 2-13-36329 leidis²⁶⁰, et hagi muutmise mõjuva põhjuse mõiste sätestab ka TsMS § 422 lg 1, mille järgi on see eelkõige liikluskatkestus, poole ootamatu haigestumine või lähedase ootamatu raske haigus, mille tõttu isik ei saanud hagi muutmise avaldusele vastata, või muu objektiivne mõjuv põhjus, mis takistas hagejal esitamast nimetatud asjas menetlusdokumendis märgitud teatud asjaolusid hagi alusena hagiavalduses.

Riigikohus leidis lahendis nr 3-2-1-67-14²⁶¹, et maakohus võis hagi muutmise vastu võtta, ja kuna hagi täiendamine põhiliste asjaoludega tulenes eelkõige kostja vastuväidetest poolte õigussuhte kohta, loeb kolleegium mõistlikuks sama menetluse kestel lubada hagejal hagi vastavalt muuta, vältimaks uut menetlust, kuna vaidluse põhiese (kostjale ülekantud raha väljanõudmine) sellest ei muutunud.

²⁵⁸ TlnRnKo 17.05.2016, 2-15-107170.

²⁵⁹ HMKm 08.09.2010, 2-08-11542.

²⁶⁰ HMKo 12.09.2014, 2-13-36329.

²⁶¹ RKTko 22.09.2014, 3-2-1-67-14, p 41.

Riigikohus sedastas lahendis nr 3-2-1-12-11²⁶², et kohtul on võimalik rahuldada hagi eseme muutmise avaldust menetlusliku segaduse vältimiseks.

Riigikohus on seisukohal, et kohtu poolne selgitamiskohustuse oluline rikkumine, kaasa arvatud eelmenetluses maakohtus, võib olla mõjuvaks põhjuseks, mille tõttu peab kohus nõustuma hagi muutmise järel eelmenetluse lõppu²⁶³.

Saksa ZPO § 263 kohaselt annab kohus oma nõusoleku hagi muutmiseks, kui peab seda otstarbekohaseks. Otstarbekohasust ehk asjakohasust hinnates peavad olema vaagitud poolte vastastikused huvid²⁶⁴. Kohtu nõusoleku võimaldamine on Saksa õigusteoreetikute sõnul menetluse tõhususe väljendus²⁶⁵. Saksa teaduskirjanduses on öeldud, et poole asendamine hagi muutmise kontekstis on samuti lubatud kostja või kohtu nõusolekul²⁶⁶.

Saksa õiguses on kohtus hagi muutmise heakskiidu andmisel oluline just menetlusökonoomia aspekt. Menetlusökonoomiat ei tohi tsiviilmenetlusreegleid rakendades ja tõlgendades ignoreerida. Kui on võimalik läbi viia erinevaid tsiviilmenetlusprotseduure vastavalt ZPO-le, siis on tarvilik regulaarselt valida need, mille abil on võimalik saavutada eesmärk kergemini, kulutõhusamalt ja kiiremini²⁶⁷. Seejuures ei ole kriitilise tähtsusega see, kui kohtu nõusolek hagi muutmiseks toob kaasa menetluse edasilükkamise. Saksa Ülemkohus sedastas, et hagi muutmise heakskiidul peaks kohtu jaoks olema põhitähtsusega küsimus, kas ja millisel määral aitab hagi muutmise heakskiit kaasa vaidluse tuuma õigele ja lõplikule lahendamisele²⁶⁸. Kui muudetud hagi soodustab olulisel määral vaidluse lahendamist, on see Saksa kohtu jaoks väga kaalukas argument lubamaks hagi muutmist²⁶⁹. Saksa tsiviilkohtumenetlusõiguses on nõusolekut peetud lubatavaks kaalutlusel, et ei ole otstarbekas sundida pooli vaidlusega mingi teise nurga alt „otsast peale hakkama“²⁷⁰ – Saksa Ülemkohus peab lausa ebaseaduslikuks olukorda, mil hageja on sunnitud esitama teises menetluses hagi samadel alustel²⁷¹. Nii esimeses kui ka teises kohtuastmes hagi muutmise Saksamaal on aktsepteeritav, kui hagi muutmise avalduse rahuldamisega ennetatakse täiendavat menetlust²⁷². Saksa Ülemkohtus

²⁶² RKTko 19.04.2011, 3-2-1-12-11, p 44.

²⁶³ RKTko 16.05.2011, 3-2-1-34-11, p 11.

²⁶⁴ Beck 2016. § 533, Rn 11.

²⁶⁵ Münchener 2016. § 253, Rn 2.

²⁶⁶ Beck 2016. § 263, Rn 19.

²⁶⁷ M. Schwab. St. 129.

²⁶⁸ BGH, Urteil Vom 30. März 2011. – IV ZR 137/08.

²⁶⁹ C. Paulus 2002. Lk 150.

²⁷⁰ Münchener 2008. § 263, Rn 32-35.

²⁷¹ BGH, Urteil Vom 21. Dezember 1989. – VII ZR 84/89.

²⁷² Musielak 2016. § 533, Rn 5.

leiti, et kohtu nõusoleku andmine poole asendamiseks on õigustatud seaduse muutmise tõttu, mille tagajärjel sai teo eest vastutavaks teine isik²⁷³.

Nõusoleku poolt on Saksa õiguses ka kulude kokkuhoiu argument, kusjuures silmas ei peeta mitte üksnes riikliku menetlusressursi kokkuhoidu, vaid ka menetlusosaliste kulude optimeerimist²⁷⁴.

Kui hageja muudab hagi Venemaal esimeses kohtuastmes, annab kohus üldjuhul alati nõusoleku hagi muutmiseks – Venemaal on õigusteoorias ja -praktikas kivistunud arusaam sellest, et kohtu keeldumine rahuldama esimeses kohtuastmes avaldust, millega muudetakse ainuüksi hagi alust või eset, ei ole õiguspärane²⁷⁵.

Vene õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et juhul kui nõue on sõnastatud ekslikult ega vasta seaduses ette nähtud õigussuhte koosseisule, antakse hagejale võimalus muuta nõuet, säilitades hagi aluse. Näiteks on esitatud nõue tunnistada omandiõigust korterile. Asja läbi vaadates selgub aga, et tuvastatud faktide kohaselt saab hageja nõuda vaid korteri kasutusõiguse tunnustamist. Tekkinud olukorras saab hageja muuta hagi eset²⁷⁶.

Nagu TsMS mõttest tuleneb, vaatavad kohtud esmalt hagi muutmise lubatavust menetlusökoonomia aspektist ja seejärel hindavad muid mõjuvaid põhjusi, näiteks kohtu selgitamiskohustuse rikkumist hagi muutmise kontekstis. Samas näitab Saksa lähenemine sellele küsimusele, et menetlusökoonomia aspekt jääb hagi muutmise lubamisel üheks olulisemaks teguriks, olenemata sellest, et menetlusökoonomia põhimõtet ei ole Saksa ZPO §-s 263 sätestatud niivõrd detailselt nagu TsMS § 376 lg-s 2. Autor on seisukohal, et menetlusökoonomia aspekt on hagi muutmise loa puhul väga oluline, kuid nende põhjuste loetelu, mis annab alust pidada hagi muutmist menetluse kontekstis otstarbekohaseks, peab jääma lahtiseks – ei saa välistada, et võib esineda motiive, mis osutuvad tähtsamaks kui menetlusökoonomia.

3.3. Hagi muutmise lubamise ja muutmisest keeldumise kohtumäärusele esitatavad nõuded ning edasivaidlustamine

²⁷³ BGH, Urteil Vom 27. Juni 2012. – VII ZR 89/10.

²⁷⁴ Münchener 2008. § 263, Rn 32-35.

²⁷⁵ Т. Кацья. Стр. 116.

²⁷⁶ Е. Трещева 2008. Стр. 149.

Käesolevas peatükis vaadatakse, millistele formaalsetele nõuete peab vastama hagi muutmist puudutav kohtutoiming ning kas hagi muutmise küsimust lahendatav kohtumäärus on edasivaidlustatav.

Riigikohus sedastas lahendis nr 3-2-1-15-16, et kui hageja muudab hagi eset või alust, peab kohus selle kohta tegema vähemasti suulise määruse kohtuistungil, millest nähtub, millist haginõuet parajasti menetletakse²⁷⁷. Menetlusosalisel ei ole kohustust tuletada kohtule meelde, et kohus peab TsMS § 463 lg 1 järgi võtma määrusega hageja esitatud nõude kohta seisukoha²⁷⁸. Riigikohus on aktsepteerinud, et kohtu käitumist saab teatud juhtudel lugeda nõustumuseks hagi muutmisega, kui see on põhjendatud²⁷⁹. Kohtupraktikas on sedastatud, et kui kohus annab TsMS § 376 lg 1 kohase nõusoleku, siis ei ole menetlusökonoomia seisukohalt vajalik hagi muutmise avalduse menetlusse võtmise kohta tehtava määruse eraldi kirjalik vormistamine²⁸⁰.

Kohtumäärus hagi muutmise lubamise või muutmisest keeldumise kohta ei ole edasikaevatav. Näiteks asjas nr 2-12-604²⁸¹ esitas hageja maakohus menetlusdokumendi pealkirjaga „Hagi muutmise avaldus“. Kohus leidis, et nimetatud avaldusega on muudetud nii hagi alust kui ka eset ning uus hagi määrati kohtumäärusega iseseisvaks menetluseks. Maakohus jättis hagi rahuldamata ning hageja esitas apellatsioonkaebuse, põhjendades kaebust muu hulgas sellega, et maakohus keeldus ebaõigesti kohtumäärusega hagi muutmise avaldust menetlusse võtmast. Samuti ei andnud kohus hagejale võimalust nimetatud määruse peale kaebus esitada. Ringkonnakohus leidis, et vaidlusalune määrus hagi muutmisest keeldumise kohta ei olnud TsMS § 660 lg 1 järgi edasikaevatav, kuna selle esitamine ei ole seaduse järgi lubatud ja määrus ei takista asja edasist menetlust. Riigikohus sedastas lahendis nr 3-2-1-154-16²⁸², analüüsides PS § 24 lg-s 5 sätestatud edasikaebeõiguse piiramist, et edasikaebeõiguse riive eesmärk on tagada kohtumenetluse ökonoomsus ja kohtuasja lahendamine mõistliku ajaga.

TsMS § 463 lg 1 kohaselt peab kohus esitatud hagimuutmisavalduse kohta võtma kohtumäärusega selge seisukoha – niimoodi märkis Riigikohus lahendis nr 3-2-1-53-16²⁸³. Hagi muutmise kohta seisukoha võtmine on vajalik, et menetlusese oleks selge ja kostjal oleks võimalik aru saada, millisele nõudele ta peab vastu vaidlema. Seadusega ei ole kooskõlas, kui kohtuasja materjalidest ei nähtu konkreetselt, millal on maakohus hagi

²⁷⁷ RKTko 20.04.2016, 3-2-1-15-16, p 49.

²⁷⁸ RKTko 05.11.2014, 3-2-1-99-14, p 25.

²⁷⁹ RKTko 22.11.2011, 3-2-1-113-11, p 68.

²⁸⁰ PMKo 05.05.2010, 2-08-4857.

²⁸¹ TlnRnKo 15.10.2015, 2-12-604.

²⁸² RKTkm 08.02.2017, 3-2-1-154-16, p 18.

²⁸³ RKTko 14.06.2016, 3-2-1-53-16, p 15.

muutmise avalduse menetlusse võtnud. Tallinna ringkonnakohus sedastas, et juhul kui hageja taotleb hagi muutmist, peab kohus selle taotluse nagu iga muu taotluse kas rahuldama või jätma rahuldamata, tehes selle kohta määruse²⁸⁴. Samas ei too määruse tegemata jätmise alati kaasa tõsiseid õiguslikke tagajärgi, nagu ka selles asjas. Nimelt selgitas ringkonnakohus, et kuigi maakohus on rikkunud TsMS § 463 lõiget 1, ei anna see ringkonnakohtu hinnangul alust vaidlustatud määruse tühistamiseks, kuna kohtulahendist nähtub, milliseid nõudeid maakohus menetleb ning tegemist ei ole lõpplahendiga. Samas saatis Tallinna ringkonnakohus lahendis nr 2-08-79012²⁸⁵ menetlemata nõude tagasi maakohtusse, selgitades, et asja materjalidest ei nähtu, millise otsustuse on teinud kohus hageja hagi muutmise avalduse kohta. Asjas puudus hagiavalduse menetlusse võtmise määrus ning kohus ei ole saatnud kostjatele hagiavaldust ega kohustanud kostjaid vastama hagi muutmise avaldusele.

Kuna hagi muutmise avalduse rahuldamise või rahuldamata jätmise määruse peale ei saa esitada määruskaebust, võib kohus TsMS § 464 lg 2 teise lause järgi teha need määrused suuliselt, kandes määruse kohtuistungis protokollis. Määruse tegemine (avalduse kohta seisukoha võtmine) on oluline nii hageja kui ka kostja jaoks, kes peavad TsMS § 333 lg 2 järgi esitama vastuväite kohtu tegevuse kohta viivituseeta. Rakendades analoogiat Riigikohtu lahendiga nr 3-2-1-134-11²⁸⁶, kus kõne all oli hagi täiendamise olukord, kui kohus ei võta seisukohta hagi aluse muutmise kohta, pole selge, milliseid asjaolusid tuleb asjas tõendada, ning mõned hageja alternatiivsed nõuded võivad jääda tähelepanuta. See võib kaasa tuua kohtulahendi tühistamise.

Sarnaselt Eestiga ei ole Saksa ZPO § 268 järgi hagi muutmise lubamise või muutmisest keeldumise kohtumäärus edasikaevatav. Saksa teaduskirjanduses ollakse seisukohal, et nimetatud säte loodi menetlusökonomilistel kaalutlustel²⁸⁷ ning sellega ei kahjustata ega mõjutata poolte huve menetluses²⁸⁸.

Nõusoleku andmine hagi muutmiseks on Saksa kohtute diskretsioon, millesse apellatsioonikohus saab sekkuda vaid piiratud ulatuses, sealhulgas juhul, kui kohus väljub diskretsiooni piirest²⁸⁹. Saksa Ülemkohus sedastas, et diskretsiooni piiride ületamisega on tegemist siis, kui esimese astme kohus kohaldas ebaõigesti asjakohasuse mõistet²⁹⁰.

²⁸⁴ TlnRnKm 17.02.2017, 2-16-10350. Käesolev kohtumäärus on autori valduses.

²⁸⁵ TlnRnKo 03.06.2011, 2-08-79012.

²⁸⁶ RKTko 20.12.2011, 3-2-1-134-11, p 15.

²⁸⁷ Beck 2016. § 268, Rn 1.

²⁸⁸ Münchener 2016. § 268, Rn 1.

²⁸⁹ *Ibid.* Rn 13.

²⁹⁰ BGH, Urteil vom 11. Juli 1996. – IX ZR 80/95.

Saksa teaduskirjanduses on leitud, et kohus ning kostja ei saa oma nõusolekut hagi muutmiseks tagasi võtta²⁹¹.

Kohtu seisukohavõtu kohta hagi muutmise küsimuses on Saksa õiguskirjanduses märgitud, et see küsimus tuleb otsustada kohtu lõppotsuse jaos „õiguslikud põhjendused“, kuid vajadusel võib kasutada muidki seadusega sätestatud variante²⁹². ZPO § 280, 303 järgi saab selle otsuse vastu võtta vaheotsuse vormis. Esimesel kohtuastmel ei ole üldjuhul õigust jätta lahendamata hagi muutmise lubamise või sellest keeldumise küsimust. Kui muudetud hagi võetakse menetlusse, ei ole Saksa õiguskirjanduse järgi erilist vajadust argumenteerida kohtu otsustust²⁹³.

Venemaal ei ole samuti ette nähtud sellise kohtumääruse vaidlustamist, millega rahuldati või jäeti rahuldamata hageja avaldus hagi eseme või aluse muutmiseks²⁹⁴. Põhja-Kaukaasia ringkonna Arbitraaži Föderaalkohus selgitas, et hagi muutmise lubatavuse kohta tehtud kohtumäärus ei ole edasikaevatav põhjusel, et säärane kohtumäärus oma olemuselt ei takista asja edasist menetlemist²⁹⁵. Samuti märgitakse Vene õiguskirjanduses, et kohtu lõplik järeldus hagi muutmise avalduses esitatud nõuete põhjendatuse kohta kujuneb juba nõupidamistoas asja üle otsuse tegemisel. Seoses sellega ei saa kohus jõuda lõplikule järeldusele enne kõikide tõendite ja argumentide hindamist küsimuses, kas hageja hagi muutmise avaldus on vastuolus seadusega või mitte ning kas selline avaldus rikub teiste menetlusosaliste õigusi. Kohtu järeldusel selles asjas saab faktiliselt olla vaid oletuslik iseloom kuni kohtuotsuse tegemiseni²⁹⁶.

Juhul kui hageja muudab Vene kohtus hagi alust või eset, tuleb sellele viidata kohtuotsuse kirjeldavas osas²⁹⁷.

Vene kohtupraktikas sedastati, et kui kostja ei nõustu selles asjas tehtud kohtumäärusega, on tal vaid õigus esitada vastuväiteid kohtumääruse või -otsuse edasikaebamisel, millega lõpetatakse asja sisuline arutamine²⁹⁸. Nimetatud kohtumääruse edasikaebamise võimatuse valguses on paslik märkida, et Venemaal ei ole menetluslike seadusesätetega ette nähtud

²⁹¹ Beck 2016. § 533, Rn 10.

²⁹² Musielak 2017. § 263, Rn 10.

²⁹³ Münchener 2016. § 263, Rn 41.

²⁹⁴ Т. Каця. Стр 113.

²⁹⁵ Постановление Федерального Арбитражного суда Северо-Кавказского округа от 23 апреля 2008 г., № Ф08-2003/08.

²⁹⁶ П. Иевлев 2009. Стр 151.

²⁹⁷ Постановление Федерального Арбитражного суда Северо-Западного округа от 4 ноября 2002 г., № А21-943/02-С2.

²⁹⁸ Постановление Федерального Арбитражного суда Северо-Кавказского округа от 31 октября 2006 г., № Ф08-5390/15 по делу № А32-11343/06.

mingeid sanktsioone nende normide rikkumise eest, mis käsitlevad hagi elementide muutmist. Sel juhul kehtib üldreegel, mille kohaselt on menetlusõiguse rikkumine või ebaõige kohaldamine kohtuotsuse muutmise või tühistamise aluseks tingimusel, et selline rikkumine tõi või võis kaasa tuua ebaõige otsuse vastuvõtmise²⁹⁹.

Autor on seisukohal, et üldiselt on õigustatud see, kui hagi muutmise lubatavust puudutavat kohtumäärust ei saa edasi vaidlustada, kuna see ei takista asja edasist menetlemist. Poolte jaoks peab olema ammendavalt selge, miks kohus ei rahuldanud hageja hagi muutmise avaldust – menetlusosalisel on õigus olla asja arutamise juures. Samas on autor arvamusel, et kui hagi muutmise toob kaasa poole asendamise, eriti apellatsioonimenetluses, võib tekkida küsimus edasikaebeõiguse võimaldamisest, kuna kostja jaoks tekkiv olukord nõuab tõsist ressursi, nii ajalist kui ka intellektuaalset – sarnane küsimus on püstitatud ka Saksa teaduskirjanduses.

3.4. Kohtu selgitamiskohustus ja hagi muutmise (eelmenetluse ülesanded)

Kohtupraktikas on olnud palju vaidlusi kohtu selgitamiskohustuse ulatuse üle hagi muutmise asjus – õigusteadlased on selles küsimuses avaldanud eri seisukohti. Küsimus on tähtis ka seetõttu, et selgitamiskohustuse täitmisest sõltuvad teised eelmenetluse ülesanded, eeskätt kohtu kohustus selgitada välja hagi alus ja ese.

3.4.1. Kohtu selgitamiskohustus hagi muutmisel tähtaegade järgmise asjus

Käesolevas alapeatükis selgitatakse, kas kohtul on kohustus selgitada hagejale, et hagi muutmise avaldus tuleb esitada õigeaegselt, milles see kohustus võib seisneda või kas kohtul puudub igasugune kohustus seda teha.

TsMS § 329 lg 3 järgi peab kohus õigeaegselt tegema kõik vajaliku asja arutamise ettevalmistamiseks. Menetluse igas staadiumis aitab kohus kaasa sellele, et pooled teeksid oma avaldused õigel ajal ning täies ulatuses ja aitaksid kaasa asja võimalikult kiirele ja väikeste kuludega lahendamisele. TsMS § 329 lg 4 järgi tuleb menetlusosalistele teatada kõikidest kohtu korraldustest – sellega tagatakse Tallinna ringkonnakohtu sõnul TsMS § 7 järgset poolte võrdsuse põhimõtet³⁰⁰.

²⁹⁹ П. Иевлев 2009. Стр 82.

³⁰⁰ TlnRnKo 25.11.2014, 2-12-53621.

Tallinna ringkonnakohus osutas lahendis nr 2-14-56908³⁰¹, et menetlustähtaegade andmisel tuleb kohtul pooltele selgeks teha, millise tähendusega tähtaegu antakse. Hagejale peab tähtaja määramisel olema selge, kas tähtaja jooksul võib muuta hagi alust või eset, esitada täiendavaid asjaolusid või üksnes õiguslikke seisukohti. Kohtul on põhimõtteliselt õigus, järgides TsMS § 329 lg-st 3 tulenevat kohustust, anda tähtaeg selliselt, et kostja võib esitada määratud tähtajaks ainult selliseid uusi väiteid hagi muutmise raames, mis otseselt seonduvad hageja poolt kohtu määratud tähtajaks esitatud uute väidetega. See, kui kohus ei määra tähtaega abstraktselt, aitab kaasa asja võimalikult kiirele ja väikeste kuludega lahendamisele. Erilise tähtsusega on TsMS § 329 lõigetes 3 ja 4 sätestatud reeglid kirjalikus menetluses – Riigikohus on avaldanud seisukoha, et kirjalikus menetluses tuleb kohtul pooltele selgeks teha, millise tähendusega tähtaegu milliste dokumentide esitamiseks antakse. Eelkõige peab olema selge, kas nõuet saab veel muuta või esitada täiendavaid asjaolusid või üksnes õiguslikke seisukohti (sarnaselt kohtukõnega kohtuistungil)³⁰².

Kui menetlusosalisele ei ole vastaspoole taotlusest, avaldusest, tõendist või vastuväitest enne kohtuistungit õigel ajal teatatud ja menetlusosaline ei oska vastaspoole esitatu suhtes seetõttu piisavalt seisukohta võtta, võib kohus kohtuistungit edasi lükates TsMS § 331 lg 2 järgi määrata menetlusosalisele tähtaja, mille jooksul ta võib esitada oma seisukoha.

Rääkides kohtu selgitamiskohustusest hagi muutmise avalduse õigeaegse esitamise asjus, selgitas Riigikohus lahendis nr 3-2-1-67-14³⁰³, et kohtul tuleb pooltele selgeks teha, millise tähendusega tähtaegu milliste dokumentide esitamiseks antakse. Muu hulgas peab olema hagejale selge, kas nõuet saab veel muuta (mh kirjaliku kohtuvaidluse jaoks tähtaega andes). Lõplike seisukohtade ja tõendite esitamiseks selgete ning mõistlike tähtaegade määramine ja nendest tähtaegadest kinnipidamise kontroll aitavad vältida hagi mõttetut muutmist, mis on korduv ja venitab õigustamatult menetlust mõnikord isegi aastate kaupa. Riigikohus leidis lahendis nr 3-2-1-96-13³⁰⁴, et kohtul tuleb võtta selge seisukoht, kas tegemist on hagi muutmise või täiendamisega TsMS § 376 lg 4 mõttes, enne lõpplahendi tegemist kas või juba kostja menetlusliku positsiooni selguse huvides.

Saksa ZPO § 139 lg 1 järgi peab kohus soodustama seda, et hageja annaks õigeaegseid ja täielikke selgitusi kõikide oluliste asjaolude kaupa, muu hulgas täiendaks esitatud fakte ja esitaks kohased taotlused. ZPO § 139 lg 5 järgi peab kohus juhul, kui pool ei saa kohtu

³⁰¹ TlnRnKo 11.12.2015, 2-14-56908.

³⁰² RKTko 11.06.2014, 3-2-1-40-14, p 15.

³⁰³ RKTko 22.09.2014, 3-2-1-67-14, p 38.

³⁰⁴ RKTko 23.10.2013, 3-2-1-96-13, p 19.

selgitusele viivitamatult vastata, määrama poole taotlusel tähtaja, mille jooksul pool võib esitada vastuse kirjalikus vormis. Becki 2017. a kommentaar on märgitud, et kohus ei saa otsust tehes tugineda seisukohale, mida isegi heauskne ja informeeritud menetlusosaline ei saanud mõistlikult ette aimata – nimetatud säte tagab samuti poole õigust olla ära kuulatud³⁰⁵, õiglast kohtumenetlust ja õige tulemuse saavutamist³⁰⁶. ZPO § 139 määrab kindlaks poolte ja kohtu vastutuse arutletavas küsimuses ning teenib õiguspärase ootuse eesmärki³⁰⁷. Hagejal on võimalik edukalt teha kõik hagi muutmiseks vajalikud toimingud, kui talle on antud piisav aeg hagi põhjendatud muutmise esitamiseks³⁰⁸ – tähtaeg peab ideaalses olukorras olema määratud võimalikult varakult. Tähtaja määramine hagi muutmise avalduse esitamiseks legitimeerib kohtu võimalust jätta tähele panemata hilinenult esitatud avaldus. Samas, kui hagi muutmist puudutavas toimingus ei ole tähtaega määratud, peab hageja ise endale aru andma, et hagi muutmise avaldus tuleb esitada mõistliku tähtaja jooksul, tagamaks menetluse toimimist³⁰⁹. ZPO § 139 rikkumine on selline menetluslik viga, mis võib kaasa tuua otsuse tühistamise – apellatsioonimenetluses käsitletakse ZPO § 139 rikkumist rangemalt kui esimeses kohtuastmes.

Venemaal, nagu varem mainitud, saab hagi muuta vaid menetluses esimeses kohtuastmes igal ajal – see on väga erinev lähenemine võrreldes Saksa ja Eesti käsitusega. Kohus ei pea seda Venemaal täiendavalt selgitama, kuna nimetatud reegel on Vene tsiviilprotsessi kahes seaduses otseselt sätestatud.

Autor on seisukohal, et kohus ei ole üldjuhul kohustatud selgitama hagejale, mis aja jooksul ta saab hagi muuta – tsiviilprotsess on oma olemuselt võistlev, mis eeldab, et hageja ise peab olema teadlik ja mõtlema selle peale, kas on möödunud mõistlik aeg hagi muutmiseks või mitte. Samas ei eita autor seda, et kohtu vabatahtlik hagi muutmiseks tähtaja määramine annab hagejale selge signaali, et tähtaja möödumisel ei ole tal reeglina enam mingit õigustust esitada hagi muutmise avaldust – see on kohtu võimalik instrument menetluse efektiivseks ohjamiseks ja asja lahendamiseks mõistliku aja jooksul.

3.4.2. Kohtu võimalus selgitada hagejale hagi muutmise vajadust

³⁰⁵ Beck 2017. § 139, Rn 5.

³⁰⁶ Saenger 2017. § 139, Rn 1.

³⁰⁷ Beck 2017. § 139, Rn 4.

³⁰⁸ Münchener 2017. § 139, Rn 56.

³⁰⁹ Saenger 2017. § 139, Rn 10.

Eesti õiguses on hagi muutmise kontekstis kohtu selgitamiskohustuse piiride kohta küsimuse püstitamine igati aktuaalne, kuna piiride tõmbamine selles küsimuses ei ole lõpuni selge ning õigusteadlaste arvamused lahknevad.

Tartu ringkonnakohus käsitles lahendis nr 2-07-17641³¹⁰ olukorda, kus hageja esitas TMS § 221 järgse täitedokumendi alusel sundtäitmiseks lubamatuks tunnistamise hagi, kuid ringkonnakohus tuvastas, et tegelikult ei ole hageja oma hagis esile toonud asjaolusid, mis oleks talle andnud aluse taolist nõuet esitada. Kohtu hinnangul pidi kohus hagejale selgitama tema õigust vastavalt TsMS § 206 lg-le 1 muuta hagi alust või eset. Kohus aga seda ei teinud. Ringkonnakohus leidis, et kui poolte esitatud tõenditest nähtuvalt ei ole nõue selge, tuleb pooltele menetluslikku ja õiguslikku olukorda selgitada.

Samas, kui leiab tuvastamist, et kohus on teinud hagejale ettepaneku nõude muutmiseks, selgitades konkreetse materiaalsoigusnormi sisu, siis ringkonnakohtu lahendi nr 2-08-15655³¹¹ järgi on kohus teinud kõik endast oleneva selgitamiskohustuse täitmiseks – hagejat teavitati siis nõuetekohaselt, et suure tõenäosusega jäetakse tema hagiavalduse konkreetne nõue rahuldamata.

Autor on seisukohal, et teatud juhtudel on hädavajalik selgitada hagejale hagi muutmise võimalust, kuna vastasel juhul võib muutmata hagi rahuldamine tuua kaasa ebaõige otsuse tegemise. Markantseks näiteks saab nimetada Tallinna ringkonnakohtu lahendis nr 2-10-15587³¹² uuritud olukorda, kus hagejaks oli määratud väär isik. Menetluses oli hagejaks alaealise lapse ema, kes taotles 2004. aastal kohtuotsusega välja mõistetud elatise suuruse muutmist. Erinevalt varem kehtinud perekonnaseadusest ei näe kehtiv perekonnaseadus alaealise lapse vanemale enam ette teise vanema suhtes elatise nõuet. Kehtiva perekonnaseaduse kohaselt saab ülalpidamiskohustuse kui võlasuhte raames olla võlausaldajaks ülalpeetav. Alaealise lapse vanem võib olla lapse esindaja, kes lapse nimel elatisenõude kohtulikult maksma paneb. Maakohtul oleks tulnud hagejale vastavaid asjaolusid selgitada ning anda võimalus hagi muutmiseks selliselt, et alates 01.07.2010. a nõutaks elatist lapsele ning selles nõudes oleks hagejaks alaealine laps. Kohus aga ei olnud seda teinud. Veelgi enam, maakohus mõistis alates 01.07.2010. a välja elatise isikule, kes ei ole sellest ajast alates õigustatud elatist saama. Ringkonnakohtu lahendist nr 2-12-8851³¹³ saab

³¹⁰ TMKo 28.06.2007, 2-07-16741.

³¹¹ TlnRnKo 02.04.2010, 2-08-15655.

³¹² TlnRnKo 04.01.2011, 2-10-15587.

³¹³ TlnRnKo 28.01.2013, 2-12-8851.

järeldada, et kui kohus leiab hindamise teel, et hageja nõue on perspektiivitu, tuleb hagejale anda võimalus hagi muuta.

Riigikohus selgitas lahendis nr 3-2-1-34-11³¹⁴, et kui hageja on hagi alusena mõne olulise asjaolu märkimata jätnud, tuleb kohtul talle eelmenetluses hagi puudust selgitada ning anda võimalus hagi muutmiseks või täiendamiseks. Kui hagejale hagi puudust ei selgitatud, võib juhtuda nii, nagu märkis Tallinna ringkonnakohus lahendis nr 2-16-104388³¹⁵, et vaidluse lahendamiseks olulised asjaolud ei ole olnud kohtus arutluse all ja neid ei ole vajalikus ulatuses esile toodud. See omakorda tähendab, et ei ole täidetud TsMS § 392 lg 1 p 3 ja 4 järgset eelmenetluse ülesannet selgitada välja, milliseid faktiväiteid soovivad pooled asjaolude kohta esitada ning milliste tõenditega tõendada. Kui ringkonnakohus tuvastab nimetatud menetlusõiguste esinemist, mis on tunnistuseks maakohtu otsuse põhjendamata jätmisele olulises ulatuses, toob selline rikkumine üldjuhul kaasa otsuse tühistamise ja asja uuesti lahendamiseks maakohtusse saatmise.

Riigikohus rõhutas korduvalt mainitud lahendis nr 3-2-1-34-11³¹⁶, et tulenevalt hagi eseme ja aluse üheaegse muutmise keelust ei saa kohtu selgitamiskohustuse esemeks olla hageja esitatust erineva eseme ja alusega hagi esitamise võimalus.

Riigikohus avaldas lahendis nr 3-2-1-33-16³¹⁷ väga tähtsa seisukoha, et TsMS § 392 lg 1 p 1 järgne kohtu kohustus selgitada eelmenetluses välja hageja nõuded ei pane kohtule kohustust selgitada hagejale hagi eseme muutmise vajadust, see tähendab seda, millise nõude esitamine aitaks hagejal paremini saavutada tema soovitud eesmärki. Näiteks lahendis nr 3-2-1-34-11³¹⁸ avaldatud seisukoha järgi ei pea kohus selgitama hagejale alternatiivse nõude esitamise võimalust olukorras, kus hageja nõuab kahju hüvitamist tulenevalt kostja õigusvastasest teost ning ta ei ole hagiavalduses tuginenud lepingu rikkumisele, kuid deliktiõiguse kohaldamine võib olla välistatud, sest kahju tekitati lepingu täitmise käigus hageja asja kahjustamisega ning see kahju ei pruugi olla hõlmatud kostja rikutud lepingulise kohustuse kaitse-eesmärgiga (VÕS § 1044 lg 2). Eelöeldu ei tähenda seda, et kohus ei pea näiteks hagi alusena mõne olulise asjaolu märkimata jätmise korral hagejale eelmenetluses selgitama hagi puudust ega andma hagejale TsMS § 340¹ lg 1 järgi võimalust hagi muuta.

³¹⁴ RKTko 20.12.2011, 3-2-1-134-11, p 11.

³¹⁵ TlnRnKo 09.02.2016, 2-16-104388.

³¹⁶ RKTko 20.12.2011, 3-2-1-134-11, p 11.

³¹⁷ RKTko 18.05.2016, 3-2-1-33-16, p 14.

³¹⁸ RKTko 20.12.2011, 3-2-1-134-11, p 11.

Riigikohtu juhustest lahendis nr 3-2-1-144-06³¹⁹ on selgelt näha, et kohus peab selgitama hagejale hagi muutmise võimalikkust juhul, kui hagi selle muutmata jätmisel ei saa rahuldada vähemalt tervikuna.

Hagejale hagi muutmise vajaduse selgitamise poolt nõude võimaliku perspektiivituse puhul kõneleb see, kui selgitus aitab kaasa õige tulemuse (õigusliku konflikti lahendamise) kiiremale saavutamisele³²⁰. Samas leidub neid isikuid, kes ei toeta hagejalt tema perspektiivitu hetkeseisu selgitamist kohtu poolt menetluse ajal. Näiteks riigikohtunik Tambet Tampuu oma Juridica 2011. a artiklis on arvamusel, et tegemist on selgitamiskohustuse sellise laiendamisega, mis võib sattuda vastuollu TsMS § 7 järgse poolte võrdsuse põhimõtte, dispositiivsuse põhimõtte, kohtuniku eetika ja arusaamaga ausast kohtupidamisest. Rääkides kohtu selgitamiskohustuse ja dispositiivsuse suhtest hagi muutmise asjus avaldas praegune riigikohtunik Malle Seppik arvamust, et kohtu ülesandeks ei ole kutsuda pooli üles täiendavaid nõudeid esitama, et neid seejärel siis lahendada, kuna dispositiivsuse põhimõttest lähtuvalt peaksid initsiatiivi nõuete, väidete ja taotluste esitamisel ilmutama pooled, mitte kohus. Kohus ei saa asendada asjatundlikku õigusnõustajat, keda menetlusosaline tänapäeval tsiviilkohtumenetluses kindlasti vajab³²¹.

Autor on ise töös puutunud kokku olukorraga, mil tuli esitada hagi eseme muutmise avaldus peale kohtu sõnavõttu istungi ajal. Nimelt selgitas Harju maakohus asjas nr 2-16-6620 kohtuistungil hageja esindajale, et hagi aluseks olevatel asjaoludel ei saa kohus hagi rahuldada, kuna hagi alusena märgib hageja, et hagejale kuuluv kinnistu kuulub tegelikult lahusvara hulka, samas taotleb ta esitatud hagi hagi esemena jagada poolte ühisvara. Seega tuleb hagejal muuta kas hagi eset või hagi alust. Hagiavalduses välja toodud alustel saab hageja nõuda korteriomandi tunnistamist lahusvaraks, mitte aga selle ühisvarana jagamist. Hageja teatas kohe kohtule, et tema esitab hagi muutmise avalduse, millele vastusena viitas kohus sellele, et säärasel juhul tuleb hagejal tasuda juurde ka riigilõivu, sest lahusvaraks tunnistamise hagi hind tuleneb vara väärtusest³²².

Saksa õiguskirjanduses on avaldatud seisukohta, et üldjuhul ei ole kohtu ülesanne selgitada hagejale, et oma eesmärgi paremaks saavutamiseks tuleb tal muuta hagi alust või eset – vastasel juhul väljuks kohus erapooletuse piirest³²³. Samas võib kohus Saksa õigusteooria kohaselt teatud olukordades teha hagejale ettepaneku hagi muuta. Näiteks juhul, kui esitatud

³¹⁹ RKTko 31.01.2007, 3-2-1-144-06, p 17.

³²⁰ T. Tampuu. Lk 362.

³²¹ M. Seppik. Kohtute aastaraamat 2010, lk 69.

³²² Magistritöö esitamise aja seisuga kohtuotsus selles asjas ei ole veel jõustunud.

³²³ Musielak 2017. § 139, Rn 4.

faktiliste asjaolude alusel teeb hageja valed järeldused ning esitab nõude, mis ei sobi soovitatud eesmärgi saavutamiseks, võib kohtu ettepanekut hagi muutmiseks pidada hageja tegeliku tahte õiguslikult korrektseks vormi suunamiseks³²⁴. Saksa kohtu selgitamine erandkorras ZPO § 139 lg 3 järgi, et hagejal tuleb muuta hagi tema perspektiivituse tõttu, teenib eesmärki vältida formaalsusi vaidluste lahendamisel – Saksa õiguskirjanduses on lausa väidetud, et kohtunik ei ole „kohtuotsuse kirjutamise masin“³²⁵ – vastupidine oleks vastuolus kohtu selgitamiskohustusega (*Hinweispflicht*). Samas on Saksa Ülemkohus sedastanud, et esimese astme kohtu võimalus viidata, et hagejal on õigus muuta hagi alust, ei õigusta samaaegselt kohtu selgitusi hagejale selle kohta, kuidas peaks välja nägema perspektiivikas hagi alus³²⁶. Kohtuniku erapooletuse kahtluse alla seadmine on asjakohane juhul, kui kohus selgitab hagejale hagi muutmise vajadust liiga põhjalikult ja korduvalt – kohtu ülesanne ei ole ühe poole õigusnõustamine.

Kohtu kohustuse kohta selgitada eelmenetluses välja hagi alus on Saksa õiguskirjanduses märgitud, et see hõlmab asjaolude väljaselgitamist, mille tõlgendamise üle käib poolte vahel vaidlus³²⁷. Kohtu eesmärgiks selgitada eelmenetluses välja hagi alus ja ese on kiirendada menetlust³²⁸.

Venemaal ei ole kohtul keelatud hagejale selgitada esitatud hagi muutmise võimalust. Seal on isegi valitsevaks seisukoht, et asja läbivaatamisel peab kohus vajalikel juhtudel selgitama hagejale tema õigust hagi alust ja eset muuta³²⁹. Vajalikeks juhtudeks peetakse eelkõige selliseid, kui hageja esitas ilmselgelt perspektiivitu nõude, mida ei saa rahuldada, või kui hageja esitatu ei vasta (legitiimse õiguskaitse eesmärgi osas) kehtivatele õigusaktidele³³⁰. Näiteks esitas kostja kohtusse vastuhagi hageja omandiõiguse kehtetuks tunnistamiseks teatud kinnistuobjektide puhul. Kassatsioonikohus³³¹ põhjendas oma selgitamiskohustuse kasutamist sellega, et Venemaal kehtivates seadustes ei ole ette nähtud sellist kaitseviisi nagu vastuhagis mainitud esialgne nõue, seega saab registreeritud kinnistu omandiõigust vaidlustada vaid tsiviilseadustikus sätestatud õiguskaitsevahenditega, mida kohaldatakse vastava õigusrikkumise tagajärgi ja iseloomu arvestades. See on võimalik vaid vindikatsiooninõude esitamise teel. Tuginedes arbitraaži TsMK § 49 üldisele mõttele, on otstarbekohane ja efektiivne, samuti hageja käsutusõiguste ja õigusemõistmise ülesannete realiseerimises

³²⁴ M. Koch. Dierichterliche Prozessförderungspflicht nach dem ZPO-Reformgesetz. Hamburg, 2003, S 162.

³²⁵ E. Isermann. Die Fursorgepflicht des deutschen Zivilrichters. – Jurisprudencija 2008/7, s 68.

³²⁶ BGH, Urteil vom 09. Oktober 2003 – I ZR 17/01.

³²⁷ Musielak 2016. § 273, Rn 10.

³²⁸ Münchener 2016. § 273, Rn 2.

³²⁹ М. Шакарян 2002. Стр 227.

³³⁰ Т. Кацяя. Стр 117.

³³¹ Постановление Верховного Арбитражного суда РФ от 28 апреля.2009 г., № 15148/08.

formaalset lähenemist takistav pakkuda ülalnimetatud nõude esitanud isikule välja võimalus muuta hagi nõue asja väljanõudmiseks võõrast ebaseaduslikust valdusest.

Autor on seisukohal, et kohtu poolt hagejale tema nõude perspektiivituse selgitamine, selleks et hageja esitaks hagi aluse või eseme muutmise avalduse, ei ole poolte võrdsuse või dispositiivsuse selline rikkumine, mis tooks kaasa otsuse tühistamise. Eeltoodud praktikast on näha neid juhtumeid, kus perspektiivitu hagi muutmata jätmine ei olnud õiglane. Samas nõustub autor, et kohtu erapooletus, dispositiivsus ja poolte võrdsus on tsiviilprotsessi sellise kaaluga põhimõtted, mille riivamine on õigustatud vaid erandjuhtudel – vastupidine arusaam tähendaks ka kohtu üldise autoriteedi langemist. Seepärast on kohtul õigus ja võimalus selgitada hagejale hagi muutmise vajadust selle piirini, kus on ilmne, et kohus soodustab ühe poole edukat osalemist menetluses, väljudes kohustusest säilitada erapooletus.

Kokkuvõte

Käesolevas magistritöös käsitles autor hagi muutmise võimalusi kehtivas tsiviilkohtumenetluses *de lege lata*, võrreldes seda saksa ja vene vastava õigusteooria ja kohtupraktikaga.

Töö esimeses peatükis käsitles autor esmalt küsimust, milliseid olukordi on kohtupraktikas loetud hagi muutmiseks TsMS § 376 lg 1 mõttes ja milliseid mitte. TsMS-is ei ole otseselt hagi muutmise mõiste otseselt defineeritud, samas nähakse TsMS § 376 lg-s 4 ette loetelu juhtumitest, mida ei peeta hagi muutmiseks. Analoozne olukord on saksa õiguses - hagi muutmise mõiste sisustatakse samuti läbi kohtupraktika ja õigusalaste kommentaaride prisma.

Seaduse mõttes on hagi muutmise kas hagi eseme või hagi aluse asendamine teise eseme või alusega pärast hagi menetluse võtmist ja kostjale kättetoimetamist. Enne hagi hagi menetluse võtmist ja kostjale kättetoimetamist hagi aluse või esemega tehtavad toimingud ei ole käsitletavad hagi muutmiseks TsMS § 376 lg 1 mõttes. Seega hagi eseme muutmise tähendab, et hageja asendab esialgses hagis esitatud nõude teisega ning hagi aluse muutmise seda, et hageja muudab oluliselt hagi aluseks olevate eluliste asjaolude kirjeldust. Näiteks on tehingu tühisuse tuvastamise nõude asendamine tehingu kehtetuks tunnistamise nõudega hagi muutmise.

Suure osa hagi muutmise juhtumeid moodustab hagi aluse täiendamine uute põhiliste asjaoludega. See, kas asja aluseks olevaid põhilisi asjaolusid muudetakse märkimisväärsel määral, sõltub konkreetsest kaasusest. Üheks kriteeriumiks saksa kohtupraktikas, mille alusel kohus tõmbab piiri hagi muutmise ja nõude ebaolulise täpsustamise vahele, on see, kas tegemist on varem juba väljendatud nõude ümberformuleerimisega või sellise nõude lisamisega, mida varem ei esitatud ning kas nõue põhineb teistel elulistel asjaoludel. Kumma juhtumiga tegemist on, tuleb tuvastada nõude sisu ja eesmärgi hindamise kaudu.

Kohtupraktika analüüsimine on näidanud, et kostjad avaldavad tihti seisukohta, et olukord, mis on kostja arvates hagi nn täiendamine, on tegelikult hagi muutmise.

Uue nõude esitamine kõrvuti algsega, näiteks viivisenõude esitamine kõrvalnõudena pärast hagi menetluse võtmist, ei ole hagi muutmise. Kohtu omaalgatuslik nõude muutmise ei ole käsitletav hagi muutmiseks TsMS tähenduses – see võib kaasa tuua kohtuotsuse tühistamise. Hagi aluse ja eseme üheaegset muutmist ei peeta hagi muutmiseks.

TsMS § 376 lg 4 kohaselt hagi muutmiseks ei peeta esitatud faktiliste või õiguslike väidete täiendamist või parandamist, ilma et muudetak hagi aluseks olevaid põhilisi asjaolusid (p 1); hageja põhinõude või kõrvalnõuete suurendamist, vähendamist, laiendamist või kitsendamist (p 2); esialgu nõutud eseme asemel asjaolude muutumise tõttu teise eseme või muu hüve nõudmist (p 3).

Õiguslike põhjenduste lisamine, nõude alternatiivne põhjendamine, faktiliste asjaolude täpsustamine ei ole hagi aluse muutmise Saksamaal ega Eestis, vaid hagi täiendamine. Nõude laiendamise kohtupraktika näiteks on rahasumma tagasinõuerohkemate arvete alusel. Hagist osaline loobumine või selle osaline tagasivõtmine on nõude kitsendamine. TsMS § 376 lg 4 p 3 on ette nähtud olukordadeks, kus hageja esialgse nõude rahuldamine ei ole muutunud asjaolude tõttu enam põhjendatud või võimalik ja hagejal on võimalik sama eesmärgi saavutamiseks esitada muutunud asjaoludest tulenevalt teistsuguse eseme või hüve nõue, nt täitmisenõude asendamist kahjunõudega täitmishuvi kadumise tõttu.

Esimese peatüki lõpus esitas autor ettepaneku sisustada optimaalne hagi muutmise mõiste. Autor nõustus kõigi kolme võrdlusriigi käsitlusega, et hagi muutmise all tuleb mõista hagi aluse või eseme muutmist ning hagi aluse ja eseme üheaegset muutmist korraga ei saa lubada, kuna siis hakkab vaidlus kulgema täielikult teise teema, asjaolude üle, mis ei ole seotud materiaalsoiguslikult vajalikul määral esialgselt esitatud hagi aluse või esemega. Eestis ja Saksamaal on seaduse tasandil sätestatud loetelu juhtumitest, mida ei peeta hagi muutmiseks. See aitab vältida segadust, mis valitseb vene õiguses, kus nõude suurendamise, laiendamise, kitsendamise ja täpsustamise osas ei ole üheselt selge, kas on tegemist hagi muutmise või mitte.

Magistritöö teises peatükis otsis autor vastust küsimusele, millise aja jooksul ja millistes menetlusstaadiumites saab hageja esitada vorminõuetele vastava hagi muutmise avalduse ja vastuväite kohtu tegevuse kohta seoses hagi muutmise. Samuti autor käsitles seda, millistel tingimustel on kohus hagi muutmisel õigustatud nõudma hagiavalduse tervikteksti.

Autor on seisukohal, et Eestis kehtiv ajaliste piiride regulatsioon hagi muutmise kohta kõikides kohtuastmetes on loogiline ning arvestab vajalikul määral nii kohtu kui poolte õigustatud ootusega. Olemasolev regulatsioon täidab oma eesmärgi, mille järgi hageja peab ise tegema kõik endast oleneva esitamaks hagi muutmise avalduse õigeaegselt, eeldatavasti eelmenetluses. Mõjuvate põhjuste loetelu, miks hagi muutmise esitati hilinenult, peab jääma lahtiseks, kuna elus võib olla erinevaid olukordi, mis on mõjuva ja objektiivse iseloomuga – kõiki juhtumeid ei ole võimalik ette näha.

Autor ei toeta vene õigusel kehtivat regulatsiooni, mille järgi hagi muutmise avalduse esitamine apellatsioonikohtus on peaaegu välistatud – asjaolud hagi muutmise esitamiseks peavad küll olema erandlikud, kuid loetelu nendest võiks olla lahtine nagu Eestis ja Saksamaal.

Samas Eestis võiks saksa ZPO eeskujuhul kehtestada seadusesätteid, milles sätestataks selgelt see, kas apellatsioonimenetluses saab esitada hagi muutmise avaldust ja mida tuleb käsitleda hagi muutmise avalduses, sealhulgas muudetava hagi aluse või eseme range seotus maakohtus arutluse all olnud ja uuritud asjaoludega.

Autor toetab kõigi kolme võrdlusriigi arusaama sellest, et kassatsiooniasemes hagi muutmise ei ole vastuvõetav ega ka loogiline – seda saab käsitada kui menetluse õigustamatut venitamist.

Mis puudutab hagi muutmisele esitatavat vorminõuet, siis autori arvates suuline vorm, nagu kehtib erinevalt Eestist ja Saksamaalt Venemaal, ei peaks olema lubatud – kostjal peab olema võimalus reageerida hagi muutmisele, tutvudes selleks kirjaliku tekstiga. Nii tagatakse ka eelmenetluse ülesanne tuvastada selge hagi alus ja ese. Suulise avalduse puhul võib tekkida probleeme muudetava aluse või eseme sõnastuse ja selguse osas.

Autor on seisukohal, et kui ei ole üheselt mõistetav, mida muudetud hagiga taotletakse, millega nõudeid põhjendatakse ja millega soovitakse oma väiteid tõendada, siis on igati põhjendatud kohtul nõuda hagiavalduse tervikteksti esitamist TsMS § 376 lg 5 mõttes, kuna ühtki vaidlust ei saa lahendada enne, kuni kohtul pole selgust nendes küsimustes. Samas saksa kogemus näitas, et see ei ole esmane vajadus sarnases õigusruumis luua taolist sätet, kuna mainitud eesmärki saavutatakse Saksamaal ilma TsMS § 376 lg-ga 5 sarnase sätte olemasoluta.

Magistri töö kolmandas peatükis uuris autor, millal kohus saab hagi muutmise avaldust menetleda. Peatükis tutvustati kohtu ja kostja nõusolekuga seonduvat. Eraldi alapeatükk pühendati selgitamiskohustuse ja hagi muutmise seosele.

Autor on seisukohal, et kostja seisukohaga arvestamine tulenevalt poolte võistlevuse ja dispositiivsuse põhimõttest on ilmingimata mingil määral vajalik, kuid tuleb kindlaks määrata kostja nõusoleku arvesse võtmise ulatus hagi muutmisel. Autor pooldab lahendust, mille kohaselt eelmenetluses hagi muutmise otsustamine ei peaks sõltuma kostja arvamusest. Samas, põhiistungi toimumise ajal maakohtus võib hageja hagi eset või alust muuta üksnes kostja nõusolekul.

Mis puudutab kostjapooltset vastuväite esitamist, siis tuginedes läbitöötatud materjalile, peab autor tunnistama, et Saksamaal kehtiv regulatsioon kostja vastuväite kohta on efektiivsem kui Eestis kehtiv. Saksa ZPO § 267 on sõnaselge selles osas, et kostja peab esitama vastuväite hagi muutmisele hiljemalt istungil esimese või teise astme kohtus. Saksa kehtivas seaduses on ette nähtud kindel tähtaeg, mis toob selgust küsimuses, millal kostjal tuleb esitada vastuväide hagi muutmise peale, et tema vaikimist ei loetaks nõusolekuks hagi muutmiseks. Eeltoodud põhjustel võiks Eestis kehtestada saksa õiguse eeskujul ZPO §-ga 267 sarnane säte.

Autor nõustub, et menetlusökonomilised kaalutlused, nagu Eestis ja Saksamaa õiguses sätestatud, peavad olema kõige tähtsamaks faktoriks hagi muutmise lubamise otsustamisel, kuna ei ole otstarbekohane alustada kogu menetlust otsast peale, mis viib kohtuvaidluse olulise venimiseni.

Autor on seisukohal, et kõigi kolme võrdlusriigi näitel on üldiselt põhjendatud, et hagi muutmise lubatavust puudutavat kohtumäärust ei saa vaidlustada, kuna see ei takista asja edasist kulgemist. Poolte jaoks peab olema ammendavalt selge, miks kohus ei rahuldanud hageja hagi muutmise avaldust. Samas autor on arvamusel, et kui hagi muutmise toob kaasa poole asendamise, eriti apellatsioonimenetluses, võib tekkida küsimus edasikaebeõiguse võimaldamisest, – sarnast küsimust on püstitatud ka saksa teaduskirjanduses.

Autor nõustub Saksamaal ja Eestis valitseva lähenemisega, et kohus ei ole üldjuhul kohustatud selgitama hagejale, millise aja jooksul tuleb hagi muuta – tsiviilprotsess on oma olemuselt võistlev, mis eeldab, et hageja peab ise olema teadlik ja mõtlema selle peale, kas on möödunud mõistlik aeg hagi muutmiseks või mitte. Samas autor ei eita seda, et kohtu initsiatiivil tähtaja määramine hagi muutmiseks annab hagejale selge signaali, et tähtaja möödumisel temal ei ole tal enam reeglina õigustust esitada hagi muutmise avaldust. See oleks kohtu võimalik instrument menetluse efektiivseks ohjamiseks ja asja lahendamiseks mõistliku aja jooksul.

Kõigi kolme riigi võrdlusanalüüs näitas, et kui kohtumenetluses on perspektiivitu hagi, siis kohus peab pöörama hageja tähelepanu hagi muutmise vajalikkusele. Eestis ja Saksamaal kohustus selgitada hagi muutmise vajadust on selgelt erandlik - Venemaa kohta autor vastavat regulatsiooni ei leidnud.

Töö alguses püstitatud hüpotees sai osaliselt kinnitust. Autor nõustub kõigi kolme võrdlusriigi käsitlusega, et erapooletus, dispositiivsus ja poolte võrdsus on tsiviilprotsessi sellise kaaluga põhimõtted, mille riivamine on õigustatud vaid erandjuhtudel – vastupidine arusaam tähendaks ka kohtu üldise autoriteedi langemist. Seepärast on põhjendatud, et kohtul on õigus

ja võimalus selgitada hagejale hagi muutmise vajadust vaid piirini, kus kohus ei soodusta ega aita kaasa ühele poolele edukale menetlusele kui teisele poolele, koheldes sellega teist poolt ebavõrdselt ning eirates kohustust säilitada erapooletus.

Резюме

Тема настоящей магистерской работы – изменение иска в правовой теории и судебной практике. У истца и у третьего лица с самостоятельным требованием есть по закону право неоднократно изменить иск, а у ответчика есть право изменить встречный иск – суд не вправе самостоятельно изменять иск. Изменить можно отдельно или основание или предмет иска, но изменять оба элемента иска как одновременно так и поочерёдно запрещено. Есть множество причин, почему истец изменяет иск, как непредвиденных так и ожидаемых.

Изменение иска напрямую связано с такими основополагающими принципами гражданского процесса как процессуальная экономия, принципы диспозитивности и равноправия сторон, обязанность суда давать разъяснения – связь каждого перечисленного принципа с изменением иска разбирается в работе отдельно.

Данную тему автор избрал для написания по нескольким причинам. До сих пор отсутствует научная работа, которая бы полностью охватила тематику изменения иска. Автору ежедневно приходится выполнять в своей юридической практике задания, связанные с изменением иска.

В эстонском гражданском процессе важно отличать изменение иска от дополнения иска в связи с тем, что изменить иск в отличия от дополнения после принятия иска в производство возможно лишь с согласия ответчика или суда. Иск в отличие от дополнения возможно лишь изменить в письменной форме.

В настоящей работе автор использовал сравнительный метод известных немецких правоведов Цвейгерта и Кётца. Данный метод расширяет возможности решить проблему нежели при изучении лишь эстонского опыта – станет яснее, следует ли внести дополнения в эстонское законодательство.

Для сравнения автор выбрал Германию и Россию. Эстонское законодательство в области регулирования акта в значительной мере заимствовано из немецкого права – следует отметить также и схожесть судебной практики в этом вопросе. В пользу российского права сыграл факт, что по крайней мере до вступления в силу действующего гражданского процессуального кодекса ЭР как эстонский так и российский гражданский процесс базировались на советской традиции гражданского

процесса. Также российское право представляет интерес для изучения, т.к. есть как схожие так и отличающиеся подходы.

Основными источниками для написания работы являлись судебные решения последних 10 лет Эстонии, решения Верховного суда ФРГ, решения Верховного Арбитражного суда РФ, научная литература всех трёх стран.

Работа состоит из трёх глав. В первой главе даётся ответ на вопрос, какие случаи подпадают под изменение иска и какие нет.

В немецком праве представлена более обширная практика, как отличить изменение иска от дополнения: изменением основания иска считается ситуация, когда изменяется само ядро фактических обстоятельств иска. Предъявление нового требования не является изменением иска во всех трёх странах. Отличное от первоначального формулирования требования не является изменением иска. В немецких и эстонских законах также чётко прописано, что такое увеличение, сокращение, расширение и сужение основания и предмета иска не изменяет иск в случае, если не меняются сами основные фактические обстоятельства дела. Также в законах обеих стран сказано, что если изменились по объективным причинам важные обстоятельства во время самого процесса, то иск можно *de facto* изменить без согласия ответчика и суда на то. Понятие изменения иска в России значительно отличается от эстонского и немецкого в связи с отсутствием на уровне закона перечня действий, не являющихся изменением иска. Это в свою очередь к более широкому трактованию изучаемого понятия.

Исходя из вышеперечисленного, автор предлагает следующий вариант понятия изменения иска.

Изменением предмета или основания иска не считается

1. Уточнения или исправления представленных фактических или юридических утверждений;
2. Увеличения, уменьшения, расширения или сужения основных либо побочных требований при условии, если основное или побочное требование не дополняют в очень значительном объёме;
3. требование о получении другого предмета или блага взамен первоначально затребованного предмета в связи с изменением обстоятельств.

Во второй главе разъясняется, в течение какого срока необходимо представить заявление по изменению иска, т.к. закон устанавливает чёткие ограничения в этом вопросе. Также рассматриваются и прочие формальные требования, предъявляемые к заявлению по изменению иска.

В судебной практике распространено мнение, что временные ограничения обеспечивают равные возможности сторонам процесса. Представленное с опозданием заявление по изменению иска суд принимает в производство в случае, если это не влечёт за собой значительное замедление хода дела. Уважительной причиной для опоздания служит любое объективное обстоятельство, которое носит непредвиденный характер – незнание государственного языка и плохой доход не являются согласно судебной практике таковыми причинами. Уважительная причина может быть вызвана и поведением ответчика. Не является нормальным представлять изменение иска после завершения судебных прений. Вместе с тем Государственный суд ЭР постановил, что нарушение нижестоящим судом данных норм не всегда влечёт за собой отмену судебного решения.

Согласно немецкой практике, истец должен думать и о том, чтобы ответчику хватило времени ознакомиться с изменением иска. В отличие от Эстонии и Германии, в России по существу невозможно изменить иск после окончания производства в суде первой инстанции. В Германии на уровне закона даже прописано *expressis verbis*, при каких условиях можно изменять иск в апелляционной инстанции – данная норма подчёркивает исключительность обстоятельств, при которых изменение иска допустимо на данном этапе производства. Тем не менее, немецкие суды разрешают чаще изменить иск после завершения предварительного производства чем эстонские суды.

Автор подводит итог, что установленные в законах Эстонии и Германии временные ограничения изменить иск не вызывают серьёзных проблем в практике и заставляют истца в интересах производства изменять иск на максимально раннем этапе. Автор не поддерживает российский закон, запрещающий по сути изменять иск в апелляционном производстве – обстоятельства действительно должны иметь исключительный характер для изменения иска, но невозможно предвидеть все объективные причины, позволяющие изменить иск. Автор поддерживает позицию всех трёх государств, согласно которой изменение иска в последней судебной инстанции не представляется возможным, т.к. иное бы означало неоправданное промедление в деле. По примеру

Германии в Эстонии можно было бы создать норму закона, регулирующую изменение иска в Окружном суде.

Несмотря на то, что в Эстонии, в отличие от России, запрещено изменять иск в устном порядке, Государственный суд не считал это неоднократно таким нарушением, которое бы привело к пересмотру решения. Заявление об изменении иска должно соответствовать всем прочим требованиям, предъявляемым к исковому заявлению, например, должна быть оплачена при необходимости государственная пошлина.

В предусмотренных законом случаях немецкий и эстонский суды вправе потребовать от истца представить полный вариант изменённого текста иска – в эстонском законе это отрегулировано более детально чем в Германии. Автор считает, что иск можно изменить только в письменном виде, т.к. иначе возник бы вопрос о ясности изложения фактов и требований, что негативно сказалось бы правильном исходе дела.

В третьей главе даётся ответ на вопрос, при каких условиях суд одобряет изменение иска, каким образом защищён ответчик от изменения иска и должен ли суд давать истцу разъяснения по изменению иска.

В свете последнего вопроса автор предложил гипотезу «суд обязан разъяснить истцу необходимость изменить иск».

Действующий Гражданский Процессуальный кодекс Эстонии и Гражданский Процессуальный кодекс Германии признаёт всегда легитимным изменение иска, если на это своё согласие даёт ответчик. До 2009 г, как в России и сегодня, согласия ответчика не требовалось, чтобы изменить иск в уездном суде. В 01.01.2009 г вступила в силу поправка к закону, цель которой было предотвратить массовое затягивание судебных процессов. В научной литературе Германии сказано, что ответчик, как правило, всегда отказывает в изменении иска, чтобы выиграть время. Поэтому последнее слово в этом вопросе остаётся за судом. Автор в ходе своего анализа предложил вариант, при котором в предварительном производстве мнение ответчика не будет иметь значения в этом вопросе, и лишь с началом основного заседания изменить иск можно будет лишь с согласия ответчика.

Что касается установленного эстонским законом к ответчику требования незамедлительно представить своё возражение по изменению иска, то правовая регуляция вызывает по данной теме следующие вопросы. При более сложных спорах ответчик не может ответить объективно немедленно. Вместе с тем, следуя принципу

диспозитивности, это роль ответчика попросить у суда дополнительное время на подачу возражения. Вопрос о том, представил ли ответчик своевременно возражение, не вызывает больших дискуссий, если суд сам назначил срок ответа. Следует обратить внимания на более совершенную норму закона в Германии по этому вопросу. Согласно статье 267 немецкого закона, согласие ответчика на изменение иска предполагается, если он не представит возражения на судебном заседании. По мнению автора, в Эстонии можно было создать аналогичную норму в соответствующем законе.

В статье 376 части 2 Гражданского Процессуального кодекса ЭР прописано чётко, что решающим фактором, разрешать или отказывать в изменении иска, служим процессуальная экономия. В Германии при разрешении изменении иска согласно закону следует исходить из целесообразности, но Верховный суд ФРГ отсылает читателя также прежде всего к процессуальной экономии. Процессуальная экономия подразумевает ответ на вопрос, не затянет ли слишком существенно взятие в производство изменённого иска разрешение спора. Вместе с тем, по мнению Верховного суда ФРГ, это не столь критично, если изменённый иск повлечёт за собой затягивание процесса. Другими решающими причинами в эстонском праве является добросовестное поведение истца в процессе, запрет изменять оба элемента иска. В России, как правило, не отказывают в изменении иска, за исключением одновременного изменения предмета и основания иска.

Во всех трёх странах постановление суда об изменении иска не подлежит обжалованию, но во всех трёх странах сторонам гарантируется, что суд донесёт до каждой из сторон причины, почему он принял то или иное решение в этой части. В немецкой научной литературе высказывалась мысль, что в апелляционной инстанции может встать вопрос об обжаловании подобного решения суда, если изменение иска влечёт за собой замену одной из сторон процесса

Государственный суд постановил, что в письменном производстве истцу должно быть ясно, да какого конкретного срока он вправе изменять иск. В случае, если срок не назначен, истец должен сам отдавать себе отчёт, что иск можно изменить лишь в разумные сроки.

В практике эстонских судов были неоднократно случаи, когда суд считал, что необходимо было разъяснить истцу бесперспективность его требования и указать на возможность изменить иск. Автор отметил отдельно случай, когда, ввиду того, что суд не разъяснил истцу необходимость изменить иск, несовершеннолетний ребёнок

остался без выплаты алиментов. Разъяснения в подобных случаях помогли бы избежать неправильное или крайне несправедливое решение суда. Вместе с тем справедливо звучит критика, что в функции суда не входит оказание юридических консультаций. В Германии, как и в Эстонии, у суда есть обязанность разъяснять возможность изменить иск в редких случаях, а именно при бесперспективном требовании истца – суд, по словам немецких правоведов, не является «машиной для написания решений». В России, по сравнению с Германией Эстонии, наблюдается схожее мнение по данному вопросу.

Следовательно, гипотеза настоящей магистерской работы частично подтвердилась. Следует добавить, что суд вправе разъяснять истцу его возможность изменить иск до тех пор, пока не станет очевидным, что суд не способствует и не ставит целью успешное участие истцов в процессе, нарушая, тем самым, свою беспристрастность.

Allikate loetelu

Kasutatud kirjandus

1. A. Pärsimägi. Hagimenetlus : hagi ja taotluste esitamine. Tallinn: Juura 2016, 3., täiendatud ja muudetud tr.
2. C. H. Beck. Beck'scher Online-Kommentar ZPO, Vorwerk/Wolf. 22. Auflage. 2016.
3. C. G. Paulus. Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine. Tallinn: Juura 2002.
4. E. Isermann. Die Fursorgepflicht des deutschen Zivilrichters. – Jurisprudencija 2008/7, ss 67-76.
5. H-J. Musielak. Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz. München: Verlag C.H. Beck. 13. Auflage 2016.
6. H-J. Musielak. Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz. München: Verlag C.H. Beck. 14. Auflage 2017.
7. I. Saenger. Zivilprozessordnung. München: Verlag C.H. Beck. 7. Auflage 2017. Erreichbar: https://beck-online-beck.de.ezproxy.utlib.ut.ee/Dokument?vpath=%2Fbibdata%2Fkomm%2FSaeKoZPO_7%2Fcontent%2FSaeKoZPO.htm&showParallelFundstellenReadable=False , 29.04.2017.
8. I. Soots. Selgitamiskohustus hagimenetluses. Juridica V/2011.
9. I. Soots. Asjaolude ja tõendite esitamine hagimenetluses – kas poolte või kohtu ülesanne? Magistritöö Tartu 2010.
10. J. Baulina. Kohtu selgitamiskohustus hagimenetluses. Magistritöö Tallinn 2014.
11. K. Zweigert, H. Kötz. An introduction to comparative law. Second edition. Oxford: Clarendon press.
12. M. Koch. Dierichterliche Prozessförderungspflicht nach dem ZPO-Reformgesetz. Hamburg, 2003.
13. M. Seppik. Riigikohtu lahendid II astme tsiviilkohtuniku kriitilise pilgu läbi. – Kohtute aastaraamat 2010, lk 69. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.riigikohus.ee/vfs/1106/Kohtute_aastaraamat2010veeb.pdf
14. M. Vutt. Hagi ese ja alus ning hagi muutmine kohtupraktikas. Juridica V/2011.
15. M. Vutt. Hagi tagamine tsiviilkohtumenetluses. Kohtupraktika analüüs. Tartu 2009.
16. M. Schwab. Zivilprozessrecht. München: Verlag C. H. Beck 2010, 17. Auflage.
17. T. Tampuu. Tsiviilkohtumenetluses esitatavad alternatiivsed nõuded. Juridica V/2011.

18. T. Rauscher, et al (Herausg.), Münchener Kommentar zum Zivilprozessordnung, Verlag C. H. Beck, 2008, 3. Auflage.
19. W. Krüger, Münchener Kommentar zum Zivilprozessordnung, Verlag C. H. Beck, 2016, 5. Auflage.
20. А. Коваленко. Гражданский процесс. 2-е издание. Учебник. Москва: Эксмо 2010.
21. А. Тружков. Проблемы изменения исковых требований. Московский юрист, № 1. 2011.
22. А. Рыжаков. Постатейный комментарий к арбитражному процессуальному кодексу РФ Москва: Лекс-книга 2003.
23. П. Иевлев. Изменение иска в судебной и судебно-арбитражной практике. СПб: Издательский дом Санкт-Петербургского государственного университета. 2009.
24. В. Ярков. Гражданский процесс. 6-е издание. Москва: Волтерс Клувер 2006.
25. В. Ярков. Гражданский процесс. 9-е издание. Москва: Издательство БЕК 2014
26. В. Ярков. Практика применения арбитражного процессуального кодекса Российской Федерации. Москва, Юрайт. 2016.
27. В. Миронов. Гражданский процесс. Учебник. Москва: Издательство Эксмо 2011.
28. Г. Жилина. Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу РФ (постатейный). Москва: Проспект. 2010
29. Е. Трещева. Реализация права истца на изменение исковых требований: вопросы теории и практики Арбитражный и гражданский процесс. 2008 № 2.
30. И. Лукьянова. Некоторые проблемы применения правил изменения предмета и основания иска в арбитражном процессе. Иск в гражданском и арбитражном процессах. 2006. № 1.
31. М. Шакарян. Гражданское процессуальное право. Москва: Инфра-м 2002.
32. П. Колесов. Процессуальные средства защиты права. Великий Новгород: НовГУ имени Ярослава Мудрого 2004.
33. П. Крашенинников. Комментарий к Арбитражному процессуальному кодексу Российской Федерации. Москва: Эксмо 2009.
34. Т. Андреева. Арбитражный процессуальный кодекс российской федерации с постатейными материалами судебной практики и комментариями. Москва: Статут. 2013.
35. Т. Кацья, Н. Вяткина. Реализация распорядительных прав истца по изменению предмета или основания иска в арбитражном процессе. Закон, 2010. № 2.

Kasutatud õigusaktid

36. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). In der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002. (BGBl. I s. 42, 2909, 2003 I s. 738), zuletzt geändert durch Art. 2 des Gesetzes vom 21. Februar 2017 (BGBl. I S. 258). Arvutivõrgus: www.gesetze-im-internet.de (30.04.2017).
37. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Vastu võetud 20.04.2005 - RT I, 28.12.2016, 22.
38. Zivilprozessordnung. Elektrooniliselt kättesaadav: <http://www.gesetze-iminternet.de/bundesrecht/zpo/gesamt.pdf>
39. Арбитражно-процессуальный кодекс Российской Федерации. Elektrooniliselt kättesaadav: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37800/
40. Гражданский кодекс Российской Федерации (часть вторая) от 26.01.1996 N 14-ФЗ (ред. от 01.07.2015). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=198256&rnd=259927.150165944#0>
41. Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации. Elektrooniliselt kättesaadav: http://www.consultant.ru/popular/gpkrf/8_1.html#p58

Kasutatud kohtupraktika

Riigikohtu lahendid

42. RKTКо 15.05.2006, 3-2-1-43-06.
43. RKTКм 03.10.2006, 3-2-1-79-06.
44. RKTКо 11.12.2006, 3-2-1-128-06.
45. RKTКо 3-2-1-122-06, 07.02.2007.
46. RKTКо 3-2-1-67-07, 20.06.2007.
47. RKTКо 3-2-1-99-07, 29.10.2007.
48. RKTКо 3-2-1-144-06, 31.01.2007.
49. RKTКм 3-2-1-48-07, 15.05.2007.
50. RKTКо 3-2-1-53-07, 10.10.2007.
51. RKTКо 3-2-1-137-07, 06.02.2008.
52. RKTКм 3-2-1-48-08, 28.05.2008.
53. RKTКо 3-2-1-42-08, 02.06.2008.
54. RKTКо 3-2-1-82-08, 05.11.2008.

55. RKTko 3-2-1-102-08, 07.11.2008.
56. RKTko 3-2-1-63-09, 29.05.2009.
57. RKTko 3-2-1-125-09, 16.12.2009.
58. RKTko 3-2-1-18-10, 07.04.2010.
59. RKTko 3-2-1-12-11, 19.04.2011.
60. RKTko 3-2-1-34-11, 16.05.2011.
61. RKTko 3-2-1-113-11, 22.11.2011.
62. RKTko 3-2-1-137-11, 14.12.2011.
63. RKTko 3-2-1-134-11, 20.12.2011.
64. RKTko 3-2-1-163-11, 22.02.2012.
65. RKTko 3-2-1-5-12, 20.03.2012.
66. RKTko 3-2-1-165-12, 19.12.2012.
67. RKTko 3-2-1-16-13, 27.03.2013.
68. RKTko 3-2-1-40-13, 29.05.2013.
69. RKTko 3-2-1-80-13, 25.09.2013.
70. RKTko 3-2-1-96-13, 23.10.2013.
71. RKTko 3-2-1-129-13, 11.12.2013.
72. RKTko 3-2-1-169-13, 19.02.2014.
73. RKTm 3-2-1-3-14, 26.03.2014.
74. RKTko 3-2-1-40-14, 11.06.2014.
75. RKTko 3-2-1-67-14, 22.09.2014.
76. RKTko 3-2-1-99-14, 05.11.2014.
77. RKTko 3-2-1-141-14, 28.01.2015.
78. RKTko 3-2-1-178-14, 17.03.2015.
79. RKTko 3-2-1-181-15, 13.04.2016.
80. RKTko 3-2-1-17-16, 13.04.2016.
81. RKTko 3-2-1-15-16, 20.04.2016.
82. RKTko 3-2-1-33-16, 18.05.2016.
83. RKTko 3-2-1-53-16, 14.06.2016.
84. RKTko 3-2-1-88-16, 18.10.2016.
85. RKTko 3-2-1-91-16, 26.10.2016.
86. RKTko 3-2-1-112-16, 23.11.2016.
87. RKTko 3-2-1-135-16, 21.12.2016.
88. RKTm 3-2-1-154-16, 08.02.2017.

Tallinna ja Tartu ringkonnakohtute lahendid

89. TlnRnKo 2-07-17641, 01.10.2007.
90. TlnRnKo 2-07-30962, 19.09.2008.
91. TlnRnKo 2-08-24806, 20.10.2008.
92. TrtRnKo 2-05-16280, 16.01.2009.
93. TlnRnKo 2-08-2375, 14.09.2009.
94. TlnRnKo2-04-53002, 02.2010.
95. TlnRnKo 2-07-39886, 04.03.2010.
96. TlnRnKo 2-08-15655, 02.04.2010.
97. TlnRnKo 2-07-39284, 28.06.2010.
98. TlnRnKo 2-09-23326, 05.10.2010.
99. TlnRnKm 2-07-12034, 03.12.2010.
100. TlnRnKo 2-10-15587, 04.01.2011.
101. TlnRnKo 2-10-32970, 03.05.2011.
102. TlnRnKo 2-08-79012, 03.06.2011.
103. TrtRnKo 2-12-8851, 28.01.2013.
104. TlnRnKo 2-12-35751, 29.11.2013.
105. TrtRnKo 2-12-688, 02.12.2013.
106. TlnRnKo 2-13-26992, 10.02.2014.
107. TlnRnKo 2-10-8956, 01.04.2014.
108. TlnRnKm 2-13-34734, 08.04.2014.
109. TlnRnKm 2-13-61787, 14.05.2014.
110. TlnRnKm 2-13-33794, 03.07.2014.
111. TlnRnKo 2-12-53621, 25.11.2014.
112. TlnRnKo 2-13-8736, 09.06.2015.
113. TlnRnKo 2-14-38536, 29.09.2015.
114. TlnRnKo 2-12-604, 15.10.2015.
115. TlnRnKm 2-14-16847, 16.10.2015.
116. TlnRnKo 2-14-56908, 11.12.2015.
117. TlnRnKo 2-15-107170, 17.05.2016.
118. TlnRnKo 2-15-10679, 27.10.2016.
119. TlnRnKo 2-13-14310, 11.03.2016.

120. TrtRnKo 2-13-35696, 20.04.2016.
121. TlnRnKo 2-16-104388, 09.12.2016.
122. TlnRnKo 2-15-15514, 30.09.2016.
123. TlnRnKm 2-16-10350, 17.02.2017.

Maakohtute lahendid

124. TMKo 2-07-16741, 28.06.2007.
125. VMKo 2-05-23367, 30.04.2008.
126. PMKo 2-08-4857, 05.05.2010.
127. HMKo 2-09-66432, 26.05.2010.
128. HMKm, 2-08-11542, 08.09.2010.
129. VMKm 2-00-70, 07.03.2011.
130. HMKo 2-11-20266, 10.01.2012.
131. HMKo 2-11-29450, 06.03.2012.
132. HMKo 2-08-6975, 17.05.2012.
133. HMKo 2-07-45149, 28.06.2012.
134. HMKo 2-10-1363, 21.09.2012.
135. HMKo 2-03-551, 11.12.2012.
136. HMKo 2-11-35633, 31.05.2012.
137. HMKo 2-11-2525, 14.12.2012.
138. VMKo 2-12-27909, 10.12.2013.
139. HMKo 2-13-45160, 28.02.2014.
140. HMKo 2-13-36329, 12.09.2014.
141. PMKo 2-15-4361, 22.10.2015.
142. HMKm 2-15-6047, 15.11.2016,

Saksamaa kohtupraktika

143. BGH, Urteil vom 05. Mai 1983. –VII ZR 117/82.
144. BGH, Urteil vom 10. Januar 1985. - III ZR 98/83.
145. BGH, Urteil vom 21. Dezember 1989. - VII ZR 84/89.
146. BGH, Urteil vom 13. April 1994. - XII ZR 168/92.
147. BGH, Urteil vom 11. Juli 1996. - IX ZR 80/95.

148. BGH, Urteil vom 20. März 1997. – VII ZR 205/96.
149. BGH, Urteil vom 27. September 2006. - VIII ZR 19/04.
150. BGH, Urteil vom 11. Oktober 1996. – I ZR 76/95.
151. BGH, Urteil vom 19. Mai 2001. - IX ZR 256/99.
152. BGH, Urteil vom 22. Mai 2001. – VI ZR 268/00.
153. BGH, Urteil vom 4. Juli 2002. - VII ZR 103/01.
154. BGH, Urteil vom 09. Oktober 2003 – I ZR 17/01.
155. BGH, Urteil vom 07. Mai 2005. - VII ZR 100/97.
156. BGH, Urteil vom 19. März 2004. – XII EG 191/02.
157. BGH, Urteil vom 04. Dezember 2004. - II ZR 394/02.
158. BGH, Urteil vom 16. September 2008. - IX ZR 172/07.
159. BGH, Urteil vom 30. März 2011. - IV ZR 137/08.
160. BAG. 21.06.2011, 9 AZR 236/10.
161. BGH, Urteil vom 20. August 2009. – VII ZR 205/07.
162. BGH, Urteil vom 29. September 2011. – IX ZB 106/11.
163. BGH, Urteil vom 27. Januar 2012. - V ZR 92/11.
164. BGH, Urteil vom 27. Juni 2012. - XII ZR 89/10.

Venema kohtupraktika

165. Постановление Пленума Верховного Арбитражного суда РФ от 31. октября 1996 № 13 (ред. от 09.07.1997) "О применении Арбитражного процессуального кодекса Российской Федерации при рассмотрении дел в суде первой инстанции".
166. Постановление Президиума Верховного Арбитражного суда РФ от 18. февраля 1997 г № 4877/96.
167. Постановление Президиума Верховного Суда РФ от 10. января 2001 №237пв-2000пр.
168. Постановление Федерального Арбитражного суда Северо-Западного округа от 4 ноября 2002 г., № А21-943/02-С2.
169. Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 19. декабря 2003 г. № 23.
170. Постановление Федерального Арбитражного суда Северо-Кавказского округа от 31 октября 2006 г., № Ф08-5390/15 по делу № А32-11343/06.

171. Постановление Федерального Арбитражного суда Северо-Кавказского округа от 23. апреля 2008 г., № Ф08-2003/08.
172. Постановление Федерального Арбитражного суда Московского округа от 23 июля 2008 г. № КГ-А40/3674-08 по делу № А40 14787/07-65-161.
173. Постановление Верховного Арбитражного суда РФ от 28 апреля.2009 г., № 15148/08.
174. Постановление Президиума ВАС РФ от 16 ноября 2010 г. № 8467/10.

Muud allikad

175. Seletuskiri „Tsiiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seotud seaduste muutmise seaduse eelnõu“ juurde. Elektrooniliselt kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=595f70c1-c6eb-e669-8206-4a2d4bcc7c4e&
176. Обзор судебной практики от 15.07.98 г. «Некоторые вопросы судебной практики по гражданским делам ВС РФ
177. Президиум ВАС РФ. Информационное письмо от 22. Декабря 2015 г. № 99 "Об отдельных вопросах практики применения Арбитражно процессуального кодекса Российской Федерации".

Lühendid

Aufl -	Auflage
BGH-	Bundesgerichtshof
CMR –	1956. aasta rahvusvahelise kaupade autoveolepingu konventsioon
ВАС РФ	Верховный Арбитражный Суд Российской Федерации
ВС РФ	Верховный Суд Российской Федерации
НовГУ	Новгородский Университет
Ред	Редакция

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Oleg Matvejev,

(sünnikuupäev: 03.11.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Hagi muutmine õigusteoorias ja kohtupraktikas“

mille juhendaja on *dr. iur.* Urmas Volens,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, **02.05.2017. a**